

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Rimestad, Christian.
Titel Title:	<u>Digtere i Forhør : Interviews og Breve.</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	København ; Kristiania : Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1906
Fysiske størrelse Physical extent:	132 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

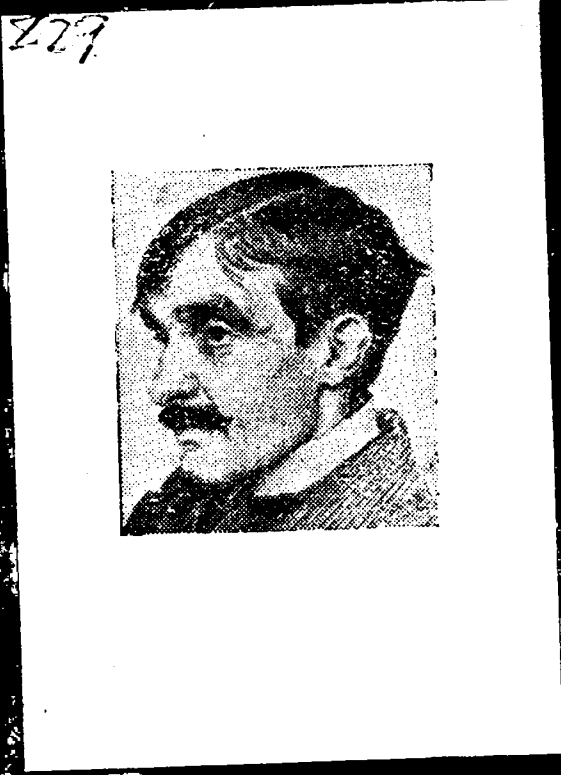
UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

Chr. Rimestad

*Digtere i
Forhør*

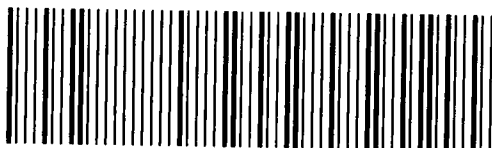
Interviews og Breve

Dedik.
1002

Herman Bang
med venlig Hilsen
Christen Pietsch

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021931196

1
1
7

DIGTERE I FORHØR

CHR. RIMESTAD

DIGTERE I FORHØR

INTERVIEWS OG BREVE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FORLAGETS BOGTRYKKERI

1906

1980G

INDHOLD

INTERVIEWS:

EDVARD BRANDES
EDVARD BLAUMÜLLER
PETER NANSEN
HERMAN BANG
GUSTAV WIED
SOPHUS MICHAËLIS
VIGGO STUCKENBERG
SOPHUS CLAUSSEN
JOHANNES JØRGENSEN
SVEN LANGE
JOHANNES V. JENSEN
HELGE RODE
AGNES HENNINGSEN
SIMON KOCH
JOHAN SKJOLDBORG
A. H. KOHL
HARALD KIDDE

BREVE:

LAURIDS BRUUN
JAKOB KNUDSEN
CARL LARSEN
CARL EWALD
ALBERT GNUDTZMANN
HENRI NATHANSEN
L. C. NIELSEN
KNUD HJORTØ
ANDERSEN NEXØ
KAI HOFFMANN
OTTO RUNG
OLAF HANSEN

FORORD

Af de Udtalelser om litterære Forhold, som er samlede i denne Bog, har de 17 Interviews været trykt i *Adresse-Avisen* i Okt. og Nov. 1905. For dem paatager jeg mig Ansvar, de er nedskrevne efter Samtaler med Skribenterne, og nogle af dem maatte nødvendigvis blive meget sammentrængte Referater.

De Breve, som følger, er derimod selvskrevne og skyldes Forfattere, som det ikke lykkedes mig at faa med i *Adresse-Avisens* Enquête: nogle havde deres Bopæl langt fra København, andre var bortrejste, andre igen var af forskellige Grunde forhindrede i at kunne deltage.

Man vil desværre savne enkelte betydelige Digtere — *Henrik Pontoppidan, Ludvig Holstein, Vald. Rørdam, Jeppe Aakjær* — som ikke har ønsket at være med.

De Spørgsmaal, som blev forelagt, var følgende:

1) Mener De, at det Anarki, som for Tiden hersker i vor Litteratur, er til dens Gavn, eller tror De, at saadanne Sammenslutninger til Skoler eller Grupper, som man tidligere har set baade herhjemme og i Udlandet, af Skribenter, der har lignende menneskelige Grundsyn, Formaal og kunstneriske Evner, ogsaa nu vilde

styrke de isolerede Personer og skaffe dem mere Gehør?

2) Finder De, at Udviklingen i vor moderne Roman gaar henimod det typiske eller det individuelle, imod det stærkt dramatiske eller det lyrisk stemningsmæssige? Er det det brede, omfattende eller det afgrænsede, indtrængende, der for Dem er det væsentlige?

3) Betragter De det som en Fare, at Litteraturen mere og mere sondrer sig i to Dele, en for det store Publikum, en for et begrænset, kunstnerisk kræsent, der ynder de individuelle Særegenheder? Finder de, at Kløften er særlig dyb nu mellem disse to Arter af Digtning og af Publikum? Er det de faa Skribenter, der tilfredsstillter begge Parter, der for Dem er de afgjort Store?

4) Finder De, at Danmark for Tiden har en Digter af en saadan nyskabende Sprogevne som de store Døde: *Kierkegaard* og *J. P. Jacobsen*?

5) Hvilken eller hvilke af vore samtidige Skribenter i Vers og Prosa staar Deres Sympati nærmest?

Jeg bringer alle de Forfattere, som har ydet Bidrag, min hjærtelige Tak for den Beredvillighed, hvormed de kom mig i Møde.

CHR. R.

I. INTERVIEWS

8271.1

HOS DR. EDVARD BRANDES

Den lærde Doktor modtager os i et Studereværelse, som er en Verdensmands og en Kunstelskers. Der er dybe Stole, hvis dæmpet blaa og bleggrønne Fløjel ejer den forfinede Skønhed, som Mallarmé for alle Tider har defineret i Udtrykket: de falmende Tings Ynde. Paa Væggen hænger der kostelige Malerier. Næsten alle de berømte

franske Impressionister er repræsenterede ved ét eller flere karakteristiske Værker. Der er Faderen til dem alle: Manet. Der er en bedaarende Degas, en prægtig Cezanne, en yndefuld Forain og en brutal Forain. Der er nogle mærkelig dragende Billeder af den sære, eksotiske Gauguin: navnlig er en Allegori, Døden og Livet, gennemtrængt af en saa dyb og anspændt Følelse, at man ikke vil glemme den.

Paa Dr. Brandes' Arbejdsbord ser jeg en mægtig, opslagen Foliant. Jeg skimter Bogstaver, jeg ikke kender, og som jeg antager for hebraiske...

Naar man taler med Dr. Brandes, er det vanskeligt at gøre sig klart, hvori den Charme ligger, som han umiddelbart udøver. Der er i hans Stemme noget sløret fint, som ganske svarer til det fine i hans Smil, noget, jeg ikke kender

fra hans klare Digtning, der ejer Fynd, Klogskab, men ingen Sødme. Hans vekslende Ansigtstryk og hans Haandbevægelser følger med en fuldkommen Nøjagtighed og Naturlighed hans dæmpede Tale. Jeg tænker mig, at France vilde sige: Der er i den Mands Stemme en hemmelig, blid og langsom Besnærelse . . .

Hvad Skoler eller Grupper angaar, siger Dr. Brandes, saa har der jo ikke siden min Ungdom været saadanne herhjemme. Den Gruppe, vi, Gennembrudsmændene, som min Broder kaldte os, dannede, havde vi egentlig slet ikke selv formet. Det var væsentlig noget, som de andre, vore Fjender, lavede. Det var ikke saa meget literære Sympatier, som fritænkeriske, sociale og politiske, der drev os sammen. De hjemlige Forhold var jo dengang ganske anderledes end nu. De vil have vanskeligt ved at forstaa, hvor uheldigt vi egentlig var stillede. Alle Blade var lukkede for os. Vi blev betragtet som en Samling gudsforgaaende og usædelige Personer, som alle gode Magter maatte samle sig til Kamp imod. Det vil sikkert i Deres og Deres Jævnaldrendes Øren lyde som ubegribelig Tale, naar jeg fortæller Dem, at *J. P. Jacobsen* blev modtaget med Haan og overbærende Smil. I den Grad tillader selv de stokkonservativeste Anmeldere sig dog ikke nu at se bort fra en Digtters kunstneriske Værd, naar hans Ideer og Formaal ikke huer dem. Jeg ser, at *Sven Lange* har sagt, at jeg utvivlsomt var en partisk Kritiker. Det vil jeg protestere imod. Jeg har aldrig skrevet mine Anmeldelser tvunget af andre Grunde end af Kærlighed til det, jeg anser for god Lite-

ratur, og af Uvilje mod det, jeg anser for daarlig. Men jeg skal villig indrømme, at en Anmelder tit er højst uheldig stillet. Naar man personlig holder saare meget af en Mand, der er Skribent, er det da ikke helt unaturligt, at man ønsker sin offentlige Handlemaade bragt i nogenlunde Overensstemmelse med sin private. Jeg tror ikke, at nogen Kritiker, selv om han aldrig har sveget sine æstetiske Grundforestillinger, ikke af og til af sine personlige Sympatier er blevet forledet til at *understrege*. Da jeg begyndte min Virksomhed, maatte der slaas løs. Husk, at det var i en Tid, hvor Romantiken levede videre i nogle smaa ynkelige, saftløse Vækster; det var i en Tid, hvor Humoristen *Carl Møller* — ja, De vil vist knap tro det! — var anset for en Skribent, hvis Betydning var større end f. Eks. *Drachmanns* eller *Pontoppidans*. Den end ikke nu anerkendte *Goldschmidt* førte i Virkeligheden dengang en meget tilbagetrukket Tilværelse i den offentlige Bevidsthed.

Hvad Romanen angaar, vil det være mig lettest at sige Dem, i hvilke Retninger mine egne Sympatier gaar. Jeg er med Aarene kommet til langt at foretrække *France* for *Zola*. Der er ingen nulevende dansk Romanforfatter, jeg sætter saa højt som *J. P. Jacobsen*. Jeg kan ikke noksom betone, i hvor høj Grad jeg finder det heldbringende, at Romanen søger det afgrænsede, det personligt Særegne, hvis den skal holde sig rørig og ildfuldt levende. Alle den moderne Tids udmærkede Romanfrembringelser er jo stærkt individuelle. Fortidens Digtere — *Goethe*, *Byron* — har skabt store typiske Skikkelser

af blivende Værd. Men jeg tror, det vilde være til Ulykke, om Digterne igen forsøgte paa at krystallisere sig. Ogsaa i Verset er det „Almene“ mig en Gru. Jeg finder, at Lyrik, for at være god, maa have det absolute Særpræg.

Afstanden mellem den gode og daarlige Literatur er større nu end i min Ungdom. Det kommer af flere Ting: Alle Forfattere vil nu partout være *Kunstnere*. De søger omhyggeligt at lægge lidt literær Fernis paa deres tarvelige Frembringelser og forstaar maaske derved at narre naive Læsere. De vil ikke, som tilsvarende Skribenter i Frankrig, Tyskland og England, være ved, at de skriver for Fortjenestens Skyld. De *vil* være *literære*. Og da paa den anden Side nogle af de virkelig fremragende Forfattere stundom, for det pekuniære Udbyttes Skyld, strækker sig lovlign langt, saa fremkommer der en sørgelig Forvirring, som forstærkes derved, at Publikum, nu som altid, instinktmæssig søger til den slette Literatur. Det er jo meget beklageligt, at man ikke *kan* faa Folk til at købe den gode. Hvor har jeg ikke, Gang paa Gang, slaaet til Lyd for en saa sikker Digter som *Viggo Stuckenberg*, der er ved at fortæres af sin egen indre Ild! Men det synes desværre ikke at have hjulpet stort. Ja, det er trist, at Folk køber saa slette Bøger, naar de kan faa saa mange gode.

For hvor har vi dog mange fortræffelige Skribenter! Tænk blot paa to saa stærke Modsætninger som *Michaëlis* og *Aakjær*. *Michaëlis*, den fuldkomne Sprogmeister og glødende Skønhedsdyrker, og *Aakjær*, den oprørske Landskabsdigter, der tilfører Sproget saa megen Friskhed og

har sine Rødder saa dybt i Nationens og Landets Liv. Og der er jo en Række andre, fra *Pontoppidan* og *Gustav Wied* til mange Unge med stort Talent. Men — ganske vist finder jeg ikke, vi nu har en Sprogkunstner, der i den Grad som *Jacobsen* har lagt Sproget ind i et helt nyt Leje.

Kierkegaard var jo til Tider en Mester, der maaske aldrig har været Magen til. Men han var ujevn. Efter de pragtfuldeste lyriske Passager af en uovergaaelig Patos kunde der komme Sætninger, som ligefrem var daarligt Dansk. Den dybeste Inderlighed og Skønhed kunde afløses af en uhyggelig Jargon.

Jeg ser heller ikke for Tiden nogen Digter, der virkelig kunde blive Fører. En Fører maa ikke blot være en stor Digter, men han maa ledes af en æstetisk og menneskelig Grundanskuelse, der er ny og paatrængende nødvendig. Der var noget stolt ved Udlandets store Digterskoler. De marcherede ind i Aandslivet som en Hær, hvis Sang gav Genlyd. De tog Publikum med et anderledes Choc, end Skribenterne nu gør.

Hvad man maa misunde de store Landes Digtere, er det Frisprog, de har. Herhjemme er Forfatteren bastet og bundet. Tænk paa et gnistrende, om end ret plebejisk Talent som *Willy!* Skrev nogen her blot en Hundrededel af det, han har vovet at sige, saa vilde han forlængst sidde ene og bekymret i et Fængsels Mørke!

Vi tager Afsked med Dr. Brandes. Han fører os ud gennem et mægtigt Biblioteksværelse, hvor der staar sikkert mange Tusind Bind.

HOS EDVARD BLAUMÜLLER

Mens i ældre Tid næsten alle Danmarks Digtere var kristne, er der af vore samtidige Skribenter kun meget faa, der bekender sig til den lutherske eller den katolske Lære, og af disse faa er det igen kun et Par, der har digterisk Talent. Der er *Johs. Jørgensen*, der er *Jacob Knudsen*, der er *Edvard Blaumüller*.

Blaumüller holder ligesom Flertallet af Fortidens Digtere ikke af at optræde i sin Poesi som direkte Forkynder. Meget i hans Digtning er gennemtrængt af religiøst Livssyn, men han bruger ikke Verset som en Tjener for sin kristelige Bevidsthed. Han viser i sine Bøger foruden en smidig og glimrende Rim- og Rytmesans en rig Naturkærlighed, og det bedste, det mest gripende, han har skrevet, er maaske Digtene til Tvivleren *Spinoza*, der giver den store Ensomme, rørende nøjsomme Grublers Psykologi:

Ene var jeg alle Dage,
spurgte ej om Flok og Følge,
ene vil jeg glide, suges
op i Havet som en Bølge

Hr. Blaumüller modtager os, med en stor Elskværdighed, i en stille Digter- og Præstestue,

hvorfra man kan se ned i de tavse Kanaler og udover Kristiansborg - Kompleksets Kobbertage, der har den grønne og ældede Farve, som for alle Digtere synes at være det kæreste i Verden . . .

Skoler og den Slags, siger Hr. Blaumüller, maa da komme af sig selv, hvis de skal have nogensomhelst Betydning, vokse frem som et Træ, hvis Krone faar et stadig videre Fang, og et stadig større Antal Grene. Men selv om saadanne Grupper dannes, saa opløses de jo ogsaa i Reglen hurtigt igen: naar Individualiteterne bliver for særegne, saa gaar de hver sin Vej.

Med stor Interesse har jeg fulgt den sociale Roman, som er dukket frem herhjemme i de senere Aar. Det er jo saa naturligt, at man, naar man er ung, først og fremmest beskæftiger sig med det erotiske Livs Fænomener; der er jo i de unge Aar ikke noget, der kan sætte En i saadan Svingning, fremkalde en saadan indre Bølgegang, vække saa megen Ømhed og Skønhedslængsel. Men naar man er blevet ældre, naar Livet er kommet ind i et fast Leje, saa vil man gerne stadig udvide sit Kendskab til de Fænomener, der spiller en Rolle i det sociale Liv. Baade *Pontoppidan* og *Jacob Knudsen* optager mig stærkt. Der er hos Knudsen ogsaa en dyb og stille Humor, som er meget ejendommelig. Maaske faar denne i hans Foredrag sine alleroriginaleste Udtryk.

Hvad Forholdet mellem den populære og den kunstnerisk kræsne Literatur angaar, skal jeg anføre et Par Ord, som Bergstrøm fortalte mig, Pontoppidan til ham var fremkommet med: Naar en Digter sætter sig til sit Skrivebord, er det

hans Pligt at tænke paa alle Mennesker i Landet. Jeg tror, der er noget sandt i dette. En Digter bør vist — ogsaa for sin egen Skyld — raabe fra Taget af sit Hus og ikke sidde og hviske i et Hjørne af sit Kammer eller mumle for sig selv i en Kælder. Men jeg maa præcisere, at jeg anser denne Evne til at kunne tale til de mange for et eget folkeligt Talent, der ingenlunde er ensbetydende med at være en overordentlig Digter. Vi nærer jo alle, rent instinktivt, en særegen Forkærlighed for de Poeter, der synes at skrive netop for os, der ligesom snakker hemmeligt med os, under fire Øjne. Mente jeg, at de meget folkelige Forfattere var de største, kunde jeg ikke sætte *Obstfelder* saa højt, som jeg gør. Han er ikke naaet ud til Mængden, gør det maaske aldrig, men derfor anser jeg ham dog for en sjælden, en dyb og underfuld Poet. Tit har de Skribenter, der er blevet populære, naaet deres Berømmelse ved det, som *Ibsen* fortræffeligt kalder *Hjælperne*. Saadan er det f. Eks. gaaet med *Grundtvig*, der virkelig tit var en meget besværlig, dunkel og barsk Aand. Men han er af talrige Eftergangsmænd blevet populariseret; selv Højskoletanken laa hos ham kun i Svøb.

En Stilkunstner af en *Kierkegaard's* Rang synes jeg ikke, at vi har. Skrivefærdigheden er jo overordentlig for Tiden, men hvor mærker man saa voldsomt og saa umiddelbart en Personlighed straale gennem hver Sætning som hos *Kierkegaard*? Jeg synes, at *Johs. V. Jensen*, som altid morer og overrasker mig særdeles, er i Færd med at amerikanisere sig paa en farlig

Maade. Det gnistrede jo af Humor i *Skovene*, men dette Humor kan man næppe kalde egentlig dansk. Og det fremmedartede smitter af paa hans Sprog. Men for Resten tvivler jeg paa, at den amerikanske Humor har præsteret noget saa ovenud som den, der straalere over hver Side i *Skovene*.

Det vilde være mig vanskeligt at sige, hvilken af vore mange fortræffelige Skribenter der staar min Sympati nærmest. Jeg føler i hvert Fald aldrig nu noget, der kan maale sig med den heftige Spænding, der greb mig i fordums Aar, i de mørke Decemberaftener, naar *Ibsens* nye Drama laa paa mit Bord. Jeg kunde næsten skælve ved Tanken om alle de mærkelige Mennesker, jeg skulde gøre Bekendtskab med, og som jeg vidste, jeg aldrig mere skulde glemme, alle de sære Skæbner, der laa gemt i det lille tynde Bind.

HOS PETER NANSEN

Vi erindrer, at Johannes V. Jensen en Gang sagde til os: Peter Nansen har Nerver saa stærke som ingen anden, jeg nogensinde har truffet. Ingen kan gøre ham det efter: staaende at ryge en Cigaret helt op uden at Asken falder. Hans Haand *kan* ikke ryste!

Hr. Peter Nansen *maa* have Nerver af Staal. Mens vi sidder og taler med ham i hans Direktørværelse, ringer det uafsladeligt paa hans Telefon. Men der gaar ikke en Trækning af Utaalmodighed over hans Ansigt. Med den ubrydeligste Sindsligevægt tager han Telefonen, og naar han er færdig, fortsætter han Samtalen saaledes, at hans første Ord griber fat nøjagtig der, hvor det sidste slap.

Peter Nansens Person svarer nøje til hans Værk. Der er i hans rolige Ansigt, i hans langsomme Gestus, i hans Maade at staa paa, i den Tone, hvori han taler, og i de velturnerede Anekdoter, hvormed han krydrer sin Samtale, det samme tilslebne, afrundede, ganske utillavede som i hans Bøgers Sætninger, hvis Kendemærke først og fremmest er: en naturlig Elegance, der ogsaa er grundbestemmende for deres litterære Værdi.

Dengang da jeg, siger Hr. *Nansen*, begyndte min Virksomhed som Forfatter og Journalist, var Forholdene ganske anderledes end nu. Det var en Kamptid, og de literære Partier stod skarpt mod hinanden. Alle de, der følte sig som hørende hjemme i den nye Literatur, søgte til det Blad, der var Forkæmper for de moderne Ideer: *Politiken*. Udkom der dengang en Bog, hvori der var en ny og overraskende Kunst, da kunde den være sikker paa en kraftig Ros fra een Side, der svarede til en lige saa kraftig Hudfletning fra en anden. Mine Kammerater og jeg blev betragtede som nogle foragtelige og næsten unævnelige Personer, der forbrød sig mod Sædeligheden og Samfundsordenen. Det varede jo meget længe, inden *Herman Bang* naaede frem til den Beundring, som han nu, med Rette mener jeg, er Genstand for. I Firserne var han endnu den ekscentriske og affekterte Skribent. Men for et Par Aar siden fik *Mikaël* en enstemmig Anerkendelse. Se paa *Johannes V. Jensen*. For tyve Aar siden vilde han have været et Adskillelsens Tegn. Nogle Blade vilde have blæst i Trompet for hans hidsige Talent. Men mange flere vilde have betegnet det nye i hans Stil som lutter Krampagtighed og Svulst. Nu derimod er han jo anerkendt i alle Aviser. *Politiken* og *Nationaltidende*, *Berlingske*, *Dannebrog* og *Vort Land* — de roser ham allesammen. De unge Forfattere har overhovedet ikke Grund til at klage. Der er ingen mer, der er paa Nakken af dem. Men — om denne Kritikens Langmodighed ogsaa er til Gavn for Forfatterne i deres Forhold til Publikum, det er jeg ingeniunde sikker paa.

En Kamptid skaber vistnok større Opmærksomhed.

Naar De spørger mig om Romanens Retning og om mine egne Sympatier, saa kan jeg kun sige Dem, at jeg afskyr al Systematik, og at den eneste Maalestok, jeg lægger, er Talentets Oprindelighed, og at dette Talent har udnyttet sin Særegenhed paa den fyldigste og mest indtrængende Maade. Det vil være mig umuligt i al Almindelighed at sige, om jeg foretrækker de bredt anlagte, omfattende og typiske Romaner — Zola, Tolstoy — eller de afgrænsede, stærkt individuelle.

Da vi prøver at friste Hr. Nansen til at fortælle os, om han finder det trist, at de daarlige Bøger sælges gennemgaaende langt mere end de gode, spørger han os, hvilke daarlige Forfattere det er, vi tænker paa. Vi nævner et Par Navne! Pludselig forsvinder Hr. Nansens elskværdige og kloge Smil. Men et Øjeblik efter viser det sig igen, og han siger: Vi udgiver *kun* gode Bøger!

Skrivefærdigheden er jo enorm for Tiden. Skulde vi kun tage Hensyn til den, kunde vi saamænd godt antage de allerfleste af de Masser af Manuskripter, vi faar tilsendt. Nyskabende Sprogeevne har vi jo ogsaa. Maaske er *Johannes V. Jensen* i den Retning lige saa betydelig som *Jacobsen*. Men det føles i hvert Fald, synes jeg, ikke saa meget. Det kommer vel af, at han ikke er ene om at tilføre Sproget nye Ord, ny Farve og Klang. *Aakjær* f. Eks. gør væsentlig det samme.

Vi spørger Hr. Nansen, om han har noget imod at fortælle os, hvem han holder mest af.

„De mener, hvilke Damer jeg sværmer mest for?“

„Ja — og Herrer!“

Jeg er, svarer Hr. Nansen, ude over Sværmeriernes fyrige Alder. Jeg har ikke længer nogen Yndlingsforfatter. Mit Hjerte er blevet rummeligt med Aarene. Jeg nyder Bøgerne stille, men de griber ikke mere ind i min Skæbne som for tyve Aar siden. Nu kender jeg de fleste af dem, før de udkommer. Har jeg ikke læst dem, saa har jeg hørt om dem. De kommer ikke længer flunkende friske ind ad min Dør. De ligger ikke mere paa mit Bord og turrer med den Magt, som det helt ubekendte har.

HOS HERMAN BANG

Den udmærkede Romanforfatter modtager vore første tre Spørgsmaal med en spydig, men for Resten ganske hjertelig Kritik.

Jeg er, siger Hr. *Bang*, ikke abstrakt Æstetiker, ingenlunde heller — saa lærd, at jeg kan svare paa alt dette! Og de Tankearabesker, som Hr. *Bang* knytter til sine Grundforestillinger om, at 1) Skoler er en Ar-

kitektur, der først viser sig for Efterverdenen, om, at 2) Grunden til, at Publikum søger til saa megen daarlig Kunst, for en Del ligger i, at vor Kritik ofte er altfor slap og ikke kender til nogen stor Maalestok (det glædede os, at Hr. *Bang* betegnede Oversættelsen af Anatole France's *Den røde Lilje* som en overordentlig Gevinst!), om at 3) alle Romanforfattere for saa vidt søger det typiske, som neppe nogen vilde driste sig til at offentliggøre sine Lidelser og sine Drømme, hvis han ikke mente, at de levede paa lignende Vis i adskillige andre Mennesker — de Arabesker tillod Hr. *Bang* os desværre ikke at publicere, da de efter hans Mening var altfor almindelige.

Først da vi kom til vort fjerde Spørgsmaal, vaagnede Digteren op. Hr. *Bang* havde hidtil

ligget paa sin Sofa og snakket stille smilende, men nu var han pludselig med et Sæt ude paa Gulvet.

I det næsten mørke Værelse skinnede Hr. Bangs Øjne sært fantastisk, og med en heftig Stemme, der ligesom skar igennem Skumringen, sagde han, med Blikket ud over Søen, der bredte sig nedenfor hans Vinduer som en uhyre Plade af Sølv i den taagede Efteraarsaften:

Det kan ikke noksom betones, hvor langt, langt større en Sprogmeister *Johannes V. Jensen* er end *J. P. Jacobsen*. Jacobsens Nyskaben var en forfinet Æstetikers Sprogornamenter. Men hos Johs. V. Jensen gror Sproget op af sin Urgrund med Naturens egen Spontanitet.

Jeg finder, at vi i Johannes V. Jensen har en Digter, som vi ikke noksom kan prise for det Mod og den Energi, hvormed han, øsende af Sprogets dybe og ubrugte Brønde, søgende ind til selve Kilderne, med den prægtigste Sans for Farvernes og Klangenes Harmoni, virkelig skaber en ny og brændende Stil!

Da jeg spørger Hr. Bang, hvilken af vore Lyrikere han holder mest af, tier han længe, meget længe. Endelig kommer Navnet, tøvende, som om han betænkte sig endnu: *Sophus Claussen*.

Og Hr. Bang slutter saaledes: Det skønneste, jeg kender i vor moderne Romanlitteratur, er det sidste Kapitel i *Agnes Henningsens Polens Døtre*. Jeg beundrer Johannes V. Jensens Trilogi: *Kongens Fald*, denne rige og omspændende Bog, der er som en Række sjeldne Tilstaaelser fra skønne Sjæle, et Memento for *Madame d'Ora* og andre *Hjul*.

HOS GUSTAV WIED

GUSTAV WIED hører ubestrideligt til vore mest yndede Skribenter. Om adskillige af hans Værker er Meningerne med Rette meget delt, men *alle* mødes i Glæden over de knappe Satyrspil, der er ladede med en saadan Lystighedens Elektricitet, at Replikerne farer i rappe og kildrende Lyn gennem alle Hjerner. Thi Humoren

i disse smaa Kunstværker, hvor han er en saa suveræn Mester, er ikke det golde Ordspil og den uskadelige Elskværdigheds Produkt. Der er Bedskhed paa Bunden af denne opildnende Drik. Der er Haan bag Smilet, og inderst inde i denne Latter, der smitter øjeblikkeligt, er der noget af en Sorg — en Sorg over, at Menneskene virkelig er saa tarvelige og saa smaa. Det er denne Bundfarve af Mørke og Lede, der gør Wieds fængende Satyrspil til betydelig Kunst.

Wied hører ikke til Københavns kendte Skikkelser. Han kommer her kun sjældent, og det er ikke nogen Hemmelighed, at han afskyr vor By. Han har valgt sit Hjem i det stille Roskilde, der hvor ogsaa den livstørstige Agnes Henningsen bor, naar hun skal samle sig til at fortælle os

andre om alle de Indtryk, hun har modtaget rundt om i Verden.

Fra Hr. Wieds Vindue ser man Facaden af den gamle Domkirke, han kan til Stadighed nyde Synet af de grønne Spir, der spidser sig saa skrøbeligt slanke op i det bleggraa Efteraar. Hvor skønt det gamle grønne Kobber dog staar til Efteraarets Luft, der ligesom er graa af Ælde . . .

I Hr. Wieds Stue er der ophobet mange smukke, sjældne og pudsige Ting: en Række gode Malerier af unge danske Malere, stilfulde Gobeliner. Hr. Wied viser os en Madonna med Barnet, udskaaret i Voks, et lille yndefuldt Kunstværk, der sikkert er tre Gange saa gammelt som han og vi tilsammen. Og med en munter Latter i sine bestandig spillende Øjne peger han paa en Sprællemand, næsten i Legemsstørrelse, som er ingen anden end . . . Jeanne d'Arc! Tænk, siger han, at *hun* skulde ende, og efter Aarhundreders Forløb, her i det fjerne Roskilde, som — Sprællemand!

Det er os i Begyndelsen ikke let at faa noget ud af den lille Mand, der sidder stille og betragter os med to gennemtrængende Øjne. Men efterhaanden tør han op.

Vi lever nu vist alle for ensomt, siger han, til at det kunde nytte noget, om vi prøvede paa at slutte os sammen i Grupper. Jeg for min Part vilde ogsaa have ondt ved at vide, hvor jeg egentlig skulde gaa hen. Den, jeg følte mig mest beslægtet med af alle, er død nu; det var min gamle kære Ven *Schandorph*. Med ham gik der noget bort, som vi ikke senere har faaet erstat-

tet. Der var over den Mands Person, ogsaa i hans Bøger, en velsignet Djærvhed, en Bredde, en Sundhed, alt det folkeligt stærke, som et Land nødigt maa savne. Der var blot den Forskel paa os, at Schandorph holdt saa umaadelig meget af at fortælle rigtig saftige Historier, og det bryder jeg mig ikke det fjerneste om. Folk tror gennemgaaende, at jeg elsker at høre svin-ske Historier, fordi jeg i mine Bøger skaanselsløst har blottet mange af Menneskenes Usmage-ligheder. Naar jeg er i Selskab med hæderkronde Mænd — Etats- og Konferensraader — saa kan jeg være vis paa, at de nok skal finde en passende Lejlighed til at faa mig trukket hen i en Krog, og saa flyder der ud af deres Mund en Flom af Griserier, som de selv godter sig over, men som blot giver mig en dygtig Kvalme. De mener at kende mit Firmamærke. Og antager at jeg ikke har Glæde af noget som helst andet.

Hvad vor Roman angaar, har jeg kun Lyst til at sige dette: at jeg beundrer *Johannes V. Jensen*. Jeg finder, at han rent ud sagt er aldeles vidunderlig. Jeg føler mig selv meget lille ved Siden af ham, og jeg mener, at alle vore Forfattere, om de vil være ærlige, maa indrømme, at han rager op over alle. I Begyndelsen var han jo dyster og gravalvorlig. Nu spiller han med et enestaaende Mesterskab paa alle menneskelige Streng. Den første Samling *Himmerlandshistorier* var næsten sagaagtig, den anden er jo langt mangfoldigere og mere levende. Og den har, foruden Tragiken, ogsaa Humoren og Følsomheden. Han har rigtignok en anden Frisk-

hed og Naturlighed end *J. P. Jacobsen*, der efter min Mening var genialt affekteret. Blot vil jeg haabe, at han i sine Emner vil holde sig indenfor Danmark. Han *er* Dansk som maaske ingen af os andre og kommer naturligvis aldrig til at forstaa Amerika paa en saa intim Maade. Jeg finder, at han bliver *aldrig* skruet, naar han skriver. Derfor var det mig ikke nogen behagelig Overraskelse at træffe ham personligt. Nej tænk, maatte jeg sige til mig selv, er han saadan en lille, grinagtig, affekteret Rad . . . Ja, det er jo desværre ikke altid saadan, at det Indtryk, Forfatteren personligt gør, svarer til hans Bøger. Jeg fik en Gang Brev paa Brev fra en Tysker, der vist hed Wetterhaus, om jeg ikke kunde sende ham et Billede af mig til en Samling Historier, der var blevet oversatte. Jeg var noget bange for, at mit spinkle Udseende skulde gøre et altfor ufordelagtigt Indtryk. Og derfor sendte jeg et Billede af en rigtig stor, tyk, rød-musset Slagter fra Frederikshavn. Da jeg saa senere fik sendt Anmeldelser fra tyske Blade, kunde jeg læse om den Glæde, Anmelderne havde følt ved at konstatere Overensstemmelsen i Fysiognomiet mellem Forfatteren og hans Værk. Der kan man da se, skrev de, hvor Blodet *syder* sundt gennem hans tykke Aarer. Forfatterne burde vist sjældent udlevere deres Person. De kan altfor let komme til at skuffe.

En Skribent, jeg beundrer, er *Søren Kierkegaard*. Ham læser jeg til Stadighed og beklager stærkt, at han ikke er nær saa kendt og beundret, som han fortjener. For Resten er der adskillige af de nærværende, jeg føler megen

Sympati for. Der er f. Eks. *Agnes Henningsen*, der lige har udgivet *Lykken*. Jeg finder, at den er et lille Vidunder af Ynde.

Hr. Wied fører os ud gennem sin Have, hvor Aarets sidste gule Roser blander deres svage Sødme med det vaade Løvs syrlige Lugt.

HOS SOPHUS MICHAËLIS

Ganske nær Byens Hjerter bor det skønhedselskende Digterpar *Sophus og Karin Michaëlis*. Men fra den højtliggende Lejlighed kan Blikket fortabe sig ud over Søer og Dæmninger og Broer. Om Dagen kan Lyset fyrigt skumme sit flydende Guld ind imod de mange Ruder. Men i den Eftermiddagstime, hvor jeg sidder og taler med

Michaëlis, siver der ind i Stuen et blidt og køligt Skær fra en Efteraarssol som, stor og rød, gaar ned længst borte i den vide Horisont.

Paa Michaëlis' Reoler er alle Hovedlitteraturer ligelig repræsenterede. Paa Væggene hænger der Malerier og et Mylder af Fotografier saa tæt, at ikke en Plet er ledig.

Hvor man forstaar den heftige, uslukkelige Skønhedsglæde, der er det inderste i al Michaëlis' Poesi, naar man lader Blikket glide om i hans Stuer. Der er smaa græske Vaser og Tanagrafigurer, et helt Miniaturmuseum af det gamle Ægyptens Guder, Amuletter og Gravfigurer, som han har samlet sig i Kairo og Luksor, der er Silketæpper fra Tyrkiet og Vaaben fra Persien og Bronzer fra Japan . . .

Jeg skimter en indisk Bronzegud, der glimter

barokt i Skumringen. En Bonnesensk Danserinde staar og lyser saa kysk i sin slanke, urørlige Hvidhed. Voltaires djævelske Smil bliver i Tusmørket til et dødningsagtigt Grin . . .

I Michaëlis' stille Stemme finder man al hans fornemme Reserverethed. Denne Digter ejer den Særhed (som unægtelig er noget af en Sjældenhed i Forfatterverdenen!), at han aldrig med et Ord berører sine egne Værker.

Alle Kliker og Skoler, siger Michaëlis, er mig naturligvis imod. Jeg har overhovedet ikke været Medlem af nogen Klike, siden jeg gik i Skole. En Kunstner har ingen anden Stræben end den at blive sig selv; først den, der staar ene, kan haabe at skabe det enestaaende.

Min første Ungdom faldt i Firserne. Vi var en hel Del Unge, som omtrent paa samme Tid begyndte at digte og synge. Det saa ud som en ny lyrisk Skole. Men der var ikke mere Klike, end der er mellem Sangfugle. Næbbene var højst forskellige, og Fuglene fløj hver til sit. Vi havde kun det tilfælles, at vi alle var Poeter. Nu er der en af mine jævnaldrende, der ynder at skildre Firsernes Ungdom som en sort tungsindig Flok — af Brandesianismen jaget ind i en Sækgade. Det maa være en underlig Ungdom, som bliver skræmt og fortvivlet af Litteratur. Det plejer ellers at være Livet, som skuffer, eller Manglen paa Liv. Jeg har i hvert Fald aldrig boet ud til nogen Haabløshedens Gade. Og jeg tror ikke paa en Omvendelse, som begynder med Utaknemlighed. Mine Firsers Ungdom var en dejlig Tid, sværmerisk og bevæget, rig paa Stemninger og Studier, hvad enten jeg boede paa en Villavej og

vankede om i Landbohøjskolens Have eller i Søndermarken med Shelley og Goethe, Turgenev og Whitman, eller jeg boede paa en Hybel i den gamle By — i Store Kongensgade — i tre Aar Dør om Dør med Laurids Bruun — eller i et gammelt Holbergsk Hus i Kristenbernikowstræde, eller forrest i Købmagergade med Udsigt til Slotsruinen og Amagertorvs store duftende Blomsterbed. Livets Foraarsstrøm gled altid forbi mine Vinduer — to Skridt, og jeg var selv midt inde i den. Hvor jeg skjald af Lykke de Gange, selve den store G. B. traadte ind i min Stue og tog mig med ud paa en rask Spaseretur. Aldrig glemmer jeg de første Aftener, jeg sad hos „Befrieren“ deroppe paa St. Annæ Plads — har han virkelig nogensinde øvet noget Pres? Har han andet end strøet om sig med Impulser og Ideer, med sin straalende Rigdom af Viden og Vid?

Vi lever i en Tid, da Litteraturen som alt andet demokratiseres. Alle læser, og de færreste har Forstand paa at læse. Alle skriver, og kun faa forstaar at skrive. Vi har gjort den Opdagelse, at vi alle har lært dansk Stil i Skolen, og at der ikke skal mere til at gøre en Bog end at skrive om det, der ligger lige for Næsen, eller at genfortælle, hvad man har læst hos andre. Nu om Stunder klarer de fleste sig med et Minimum af Fantasi, af Personlighed, af Kundskaber. Vi har ikke længer — som i Guldalderens Dage — en lille æstetisk Læsekreds, vi har Hundreder af Læsekredse. Et velassorteret Forlag har noget for enhver Smag og enhver Mangel paa Smag. Der er Forlag, som alene gør i det hyggelige

og harmløse og talentløse, i Hjemmene og i Julen. Selv det daarligste Produkt kan finde et godt Sted. Selv den ringeste Bog kan falde i Hænderne paa En, som er ung eller uudviklet nok til at glædes ved det ringeste. Hvorfor skal man formene Børnene deres Sut eller de sødtelskende Sjæle deres Lakritsrod? Hvad der for de Dannede er Sentimentalitet og Trivialiteter, er for de Halvdannede Udslag af dyb Følelse, Aabenbaring af nye gyldne Sandheder: Arbejdet adler Manden — Lidelsen er en Livsværdi saavel som Lykken — osv. osv. Der er brede Lag, som har denne Livsvisdom behov, og enhver Folkeven maa oprigtigt glæde sig ved at se den spredt i indtil ti Oplag. Enhver Kunstner forresten ogsaa, thi det er netop gennem Trivialiteterne, at Smagen lutres. Naar Folket engang har spist sig igennem al denne „styrkende“ og „opbyggende“ Litteratur, vil det føle Sult efter den egentlige Digtekunst og opdrages til Længsel efter det, der hedder Skønlitteratur, fordi den har Skønheden til Maal.

Kunst for Skønhedens Skyld. Den bevidste og sande Kunstner siger med Flaubert: Først og fremmest maa man skrive for sig selv — deri ligger den eneste Mulighed for at skabe noget skønt. Den virkelige Digter vil kun skabe Skønhed og Lykken derigennem. Thi — som Beyle har sagt — Skønheden er en Drøm om Lykken. Kritikerne kan, saa længe de vil, ævle om Forholdet mellem Liv og Litteratur, om Digtingens Afspejling af Tiden og Indgriben i dens Problemer. Alt det, som kun er Tidsskildring, er Litteratur, der om kort eller længe bliver til Kultur-

historie. De sande Digterværker danner en Verden for sig, alle skønne Ting hører samme Tidsalder til. Selv om de er Aartusinder gamle, vi genkender dem, som var de skabte i Dag: en Elskovs-Ode af Sapfo, et Maaneskinsdigt af Thu-fu.

De, der skriver for Skønhedens egen Skyld, vil ikke forfalde til Mismod, fordi de véd, at Skønhedsdyrkelsen har sin langsomme Vækst over Jorden. De vil føle sig i Forbund med alt det skønne, der var før dem, med al den Skønhed, Livet daglig afslører for de indviede Øjne. De vil ikke straks begære de mange Oplag, men huske paa, at Aarestrup af sine Digte oplevede at faa afsat nogle og tredive Eksemplarer, hvoraf de ti endda blev foræret bort. De vil skønne paa den store Fremgang i Danmark, hvor Tallet paa dem, der elsker skønne Vers som Blomsten af al Litteratur, allerede er steget til hundrede Købere. Hvad gør saa det, at den danske Litteraturs Bærere — Læsetaskerne — har Brug for alle Noveller og Romaner, men end ikke for de bedste lyriske Vers? De danske Lyrikere fristes ikke af nogen ydre Glans og Vinding, de har den Lykke alene at følge et indre Kald, de skriver for sig selv og for deres faa udvalgte, trofaste Venner, de er Poesiens lidenskabeligste Dyrkere og Tilbedere, Modersmaalet er for dem det eneste dyrebare, Instrumentet, de søger at aflokke nye Skønhedsklange, nye smeltende Melodier.

Ved sine Dyrkeres rene kunstneriske Hensigt staar Lyriken ypperst i vor Tids Litteratur. Men ogsaa i Prosaen udfolder sig en rig og

yppig Frodighed — der kan ikke klages over Mangel paa Talent, alene over Talentets Anvendelse, over Hastværk og Lastværk, over bristende Vilje og smaa Maal. Hvilken glimrende Prosa skrives ikke af Holger Drachmann — Efterverdenen vil engang sige om ham, at han var større som Prosaist end som Verskunstner. Af de yngre hæves *Johannes V. Jensen* til Skyerne med en taabelig Ensidighed, der kun kan skade en saa uhyre sensibel og lidet befæstet Natur. Vi har jo dog Forfattere med langt større Menneskekundskab og med langt rigere Kultur. Han er en Vild med fem nøgne Sanser og han flaar gerne sine egne Indvolde for at vække Sansefornemmelsens *frisson*. Han blænder — og han duperer — ved sin rentud taskenspilleragtige Sprogkunst. Hans ensidige Beundrere overser, at der ofte slet ingen Sjæleskildring er bagved. Fra regnet Himmerlandshistorierne er Menneskene i hans Bøger tit lige saa udvendigt set som Dyrene og ikke fuldt saa morsomt karakteriserede som hans Aber. Han véd endnu ikke, hvad han skal bruge sine Evner til, han halser foreløbig efter det store Bytte, den store Sensation, og opnaar kun i sine Sanser at optage en Række flimrende Bioskop-Billeder af det Amerika, der har magtstjaalet hans Sind.

Kierkegaard og *Jacobsen* — de tilhører endnu ikke Historien, de lever i os endnu. Hvad der i sig selv er stort og genialt, slaas ikke ihjel af selv det mest ultramoderne, der følger efter, det hæmmer ikke heller den Kunst, der skal skabes. Vi befinder os for Øjeblikket i de alt nivellerende Læsetaskers demokratiske Periode, i et

Sammensurium af Belæring, Underholdning og Morskab. Hvad vi laver, skal altsammen igen i Støbeskeen og omformes til noget bedre. Hele Litteraturen skal endnu skrives, siger Emerson — Poesien har knap sunget sin første Sang.

HOS VIGGO STUCKENBERG

HR. STUCKENBERG modtog os senge-
liggende. Han havde været syg meget længe, men lykkeligvis var han i god Bedring; og heldigvis laa han ikke i et Værelse, hvorfra Synet blev spærret af de triste Husfacader: udenfor hans Vindue laa en dyb og dejlig Have i al sin skøre Løvfaldspragt. Solen badede de gule og røde Blade, der var

ganske vaade af Regn; de lyste som tusind fugtigt lyksalige Øjne. Og Solen gled ned over Digterens prægtigt skaarne Hoved . . .

At Stuckenberg er naaet til i de enkleste Ord at udsige de dybeste og almeneste Ting om vore Hjerters utilfredsstillende Tørst, om den milelange Længsel efter det, vi *ikke* kender, men ogsaa om Glæden ved det Hverdagens Liv, der er saa graat, at de fleste Digtere ikke engang øjner dets uanselige Skønhed — det ved i hvert Fald alle de i dette Land, der endnu holder af Poesi.

Det er ikke blot det, siger Hr. Stuckenberg, at jeg ikke føler Sympati for Skoler og den Slags, men jeg *begriber* dem simpelthen ikke! Jeg kan forstaa, at man kan have fælles Interesser og fælles Syn paa det vigtigste, og at man

saa bliver Venner, men at man kan blive fælles i Kunst, det er mig ganske ufatteligt. Kunst er jo det allerintimeste og strengest personlige af alt, knyttet til og udsprunget af det allerinderste i et Menneskes Skæbne. Naar der er blevet skrevet en Del om det Broderskab, der herskede mellem *Jørgensen, Claussen* og mig i vor Ungdom, saa er der egentlig ikke stort meget om det. I hvert Fald vilde Claussen vist frabede sig den Sammenstilling, for han ironiserede allerede den Gang over de „Murbrokker“, hvormed vi to andre belemrede vor Stil. Og han havde Ret! Jeg har maattet døje meget for Tyngden og Uklarheden i min tidligste Produktion. Naar man engang er blevet anset for at være en besværlig Forfatter, saa er det skam ikke saadan at komme af med den Anseelse igen. Den kan være omtrent lige saa besværlig at afvaske som et Aars Ophold i Tugthuset! Jeg mener, at jeg nu er naaet til at skrive jævnt og tilforladeligt, men jeg ved godt, at der stadig hefter det Mærke paa mig, at jeg er saa Satans vanskelig at begribe!

Hvad Romanen angaar, har jeg altid haft en stor Forkærlighed for *Dickens*. Jeg holder af saadanne brede, rummelige Romaner, der giver Menneskelivet fra dets Begyndelse til dets Ende. Men for Resten finder jeg, at det stærkt dramatiske bliver en ren Uting, naar det faar Form af det *spændende*. Eller rettere: for mig er intet mere spændende end en Karakterudvikling. Det groft spændende forstyrrer jo fuldkommen Nydelsen ved at læse. Man jager hen over Siderne, og naar Spændingen er ved sine Højdepunkter,

saa springer man ganske uden Skrupler en 3—4 Sider over. Den gode Matthison-Hansen fortalte mig, at Kineserne allerede i længst forsvundne Tider havde skrevet hvasse Ord om Fordærvigheden ved det spændende i Literatur.

De meget dramatiske Romanforfattere er oftest ringere Kunstnere end de mere lyrisk anlagte. Der er f. Eks. noget irriterende ved den uordentlige Brutalitet hos *Jakob Knudsen*. Han er god nok i Bunden, men man maa rense ham for at nyde ham. Det er ligesom med en god Frakke, der er dygtig støvet. Man maa banke den, førend man tager den paa. Det behøver man ikke hos *J. P. Jacobsen!*

Forholdet til Publikum har aldrig beskæftiget mig videre — tildels paa Grund af Publikums Velvilje mod min Produktion! For Resten er det jo forstaaeligt nok, at et lille Publikum ikke kan bruge mange Digtere. De skal heller ikke sørge over vor Literaturs *Christmas'er*. Der har altid været *Christmas'er* en masse, og der vil altid blive det. Men de er saamænd ganske uskadelige. Paa Oehlenschlägers Tid slugte Folk noget Skidt, vi nu ikke ved Navnet paa, nu sluger Folk noget andet Skidt og saadan bliver det ved. Værre er det, at Folk søger til Fru *Blicher-Clausen*. Det kommer vel af, at hun er lige saa falsk i Sind, som Størstedelen af Menneskene. Naar Folk ikke kan se de græsselige Hulheder i hendes Poesi, saa maa det vel være, fordi de selv er lige saa hule. Hendes Bøger gør megen Skade. De danner et Slægtled af forskabede unge Piger. Jeg vilde meget nødig giftes med en ung Pige, der var bleven opflasket med *Blicher-Clausen*.

En Sprogmeister som Kierkegaard eller Jacobsen synes jeg ikke vi har. Men mange skriver jo fortræffeligt. *Johannes Jørgensen* har enestaaende Evne til skønne Skildringer. Hos *Johannes V. Jensen* savner jeg det afvejede. Han skriver løs. Hans Stil mangler planmæssig Ordning. Men du gode Gud, hvor det Menneske *kan* skrive! Jeg mindes f. Eks. aldrig paa noget Sprog at have læst en Skildring, der overgaar den, han giver af Vinteren i Chicago i Begyndelsen af *Hjulet*. Naar han ikke er blevet tilstrækkelig kendt i Forhold til sit Talent, saa kommer det vist af den Kulde, der slaar én i Møde fra hans Personer. Der er jo nok mange hjertelige Steder, men det er ligesom de ikke udspringer direkte af hans Personer. Saa er der jo ogsaa i hans Bøger, men mest i *Hjulet*, et vanvittigt Sus!

Af vore Lyrikere sætter jeg mange højt. Naar jeg nævner *Jørgensen*, *Claussen*, *Aakjær*, saa er det, fordi de hver paa deres Maade er lige dejligt naturlige. Af Prosaisterne nærer jeg Forkærlighed for *Pontoppidan*, trods det farveløse og kølige i hans klare Stil.

Det er vist en ordentlig Bunke kriminelle Sager, jeg har afleveret i mit Forhør, slutter Hr. Stuckenberg. Bare der nu ikke bliver afsagt Arrest over os allesammen. Og saa kan vi ikke engang slippe løs. Vi kan jo ikke stille Kaution. Jo, *Claussen* slap fri. *Han* kan stille den!

Vi sidder og snakker med *Sophus Claussen*, den sjældne Digter til saa mange blide og mørke, saa mange koglende Strofer, der altid pludseligt og umiddelbart fænger, selv før man helt har gennemtrængt deres Idéindhold. Det er i hans Villahave ude i Jægersborg. Eftermiddagen er gylden og ganske stille. Der gaar

ikke et Pust gennem det gulnende Løv. Himlen blaaner dybt. Luften er kølig blid. Paa en Plæne leger hans Smaapiger, den ene frodig og saftig sund som de Falsterske Enge, han har besunget, i den andens sydlandsk blege Ansigt lyser to store fugtige og brune Øjne. Jeg maa tænke paa *Kittys*, „hvor de sarteste Kærtegn gløde fra Øjnenes mørktblanke Bund.“

Jeg hører Claussen tale, og jeg ser Solstraaerne bane sig Vej ned over og ind igennem Bladmasserne, der er tætte endnu. Og jeg faar saaledes Lejlighed til at konstatere Rigtigheden af Vald. Vedels Anvendelse af Geijers Ord om Tegnér paa Claussen: Man kendte ligesaa lidt Gangen i hans overraskende og pludselige Idéforbindelser som Solstraalens Vej gennem Løvet. I Claussens Ansigt fordunkler Øjnene alt andet;

de kan smile saa hemmeligt polisk, de kan le saa løssluppet kaadt, at det smitter, men pludselig trækker Brynene sig ned, og saa faar de saa sært og bekymret grublende et Udtryk.

Ja, det er vist altid meget godt, siger Sophus Claussen, naar en Haandfuld Mænd, en fem-syv Stykker af de bedste, godt forskellige, men ikke altfor forskellige, slutter sig sammen. De kan gøre Vej, der hvor den enkelte staar magtesløs, og hvor tyve vilde være for meget i Forhold til Efterspørgslen.

Hvad vor Roman angaar, da har jeg ikke mærket meget til nogen sjæleskildrende Udvikling i den. Men lad den gaa baade mod det typiske og det individuelle, det dramatiske og det lyriske, det omfattende og det indtrængende. Jeg holder af alt, hvad der er godt. Alle Veje føre til Rom, som jeg en Gang har ladet Vorherre sige, da jeg i min Ungdom interviewede ham:

Sig mine Børn jeg elsker dem som Kunstnere, der spiller
snart Violin, snart Bas, Bratch, Horn, Obo, Skalmej'.
Det nye morer mig: Vers, Tragedier, Vaudeviller —
Jeg støtter alle Retninger — enhver er god for sig!

Det er ganske utvivlsomt, at der er en meget dyb Kløft mellem det literære og det brede Publikum. Men i den Efterspørgsel, der er efter den sentimentale og spændende Literatur, finder jeg, der er en Advarsel, som de literære Skribenter kunde have godt af at mærke sig, hvis de da kan gøre det uden at tage Skade paa deres Sjæl. *Jeg kan det ikke!*

Jeg finder, der i vor nye Lyrik — hos Jør-

gensen, Stuckenberg, Michaëlis, hos næsten alle de gode lige til *L. C. Nielsen* og *Kai Hoffmann* — har været en virkelig Sprogfornyelse. De har arbejdet parallelt med Videnskaben, for saa vidt som de er naaet til de nøjeste, fineste Bestemmelser af Nuancerne i Følelses- og Stemningslivet. Ja *Aakjær* vil jo nok være en Markblomst? men hvortil denne Beskedenhed i en larmende Dialekt? Hans Diktion røber os en Plante under frugtbar Kultur, selv om den ikke stammer fra det samme Drivhus som *L. Holsteins* forkælede og yndefulde Poesi. Vor nye Lyrik har slaaet Mængder af Fortidens ihjel, gjort selv Dele af *Drachmanns* forældede. Ny og god Kunst finder jeg ogsaa i *Sven Langes* og *Helge Rodes* Dramaer, der tilstræber et uhildet Dybsind og en evropæisk Teknik, og i *Johs. V. Jensens* smaa Bøger. *Johs. V. Jensen* naar f. Eks. i Cirkushistorien i de nye Himmerlandshistorier en Virkning, som *Herman Bang* tidligere, med helt andre Midler, har været ganske ene om at opnaa. Og er der en Kunstner med et lykkeligere Greb end *Gustav Wied*, naar han spærrer sine brede Løjer inde i et ganske lille, stramt Satyrspil?

I Prosa holder jeg af en vis Nøgternhed. Jeg hader Retorik! Og siger med *Verlaine*: Tag Veltalenheden i Nakken! *Kierkegaards* Stil staar mit Hjerte nærmere end *Jacobsens*. *Jacobsen* har forbruset det danske Sprog. *Georg Brandes* har jeg lige fra jeg var ung anset for en stor Stilist. Paa dette Punkt havde jeg en Meningsfælle i min Fader, den gamle Folketingsmand, som ellers var mere bevandret i Finansbetænkninger end i Literatur; han anbefalede mig ogsaa *Henrik Pon-*

toppidan for det gode Sprogs Skyld. Mere Betydning, end mange nu aner, havde en Politiker som Hørup for Sproget. Han slog Tingene fast ved et lille Virkelighedstræk, hvis overraskende Almenfattelighed med ét virkede afgørende og symbolsk.

For tyve Aar siden var det Drachmann og Georg Brandes, jeg foretrak for alle andre. Men Sverrig med *Strindberg* i Spidsen og Norge, fra *Ibsen* til *Hamsun*, har lige saa fuldt som noget dansk Fænomen indvirket paa de skrivende Danskere. Nu er der tyve Landsmænd, af hvilke jeg stadig foretrækker den ene for den anden!

HOS JOHANNES JØRGENSEN

Efter mere end ti Aars Forløb sidder jeg igen og taler med *Johannes Jørgensen*. Jeg ser atter ind i hans tunge, vemodige Øjne. Jeg har igen hans Ansigt foran mig, hans „fromme Mongolansigt“, som Bloy træffende har sagt. Jeg hører igen hans næsten kvindeligt blide Stemme.

Han er den Digter, vort Slægtled elskede fremfor alle! Vi kan endnu næsten alle hans Vers og hele Sider af hans Prosa udenad, fordi de gik ind i vor Sjæl og vort Kød, den Gang vi var femten Aar. Vi har hver vor private Mening om den religiøse og literære Polemik, som Jørgensen har drevet gennem disse sidste ti Aar. Men vi forenes i en Fællesfølelse af bestandig Kærlighed til den store Lyriker. Og næppe kan nogen af os for Alvor føle Vrede mod den Religion, der bevirkede, at Johs. Jørgensen fik en helt ny og mægtig Tone ind i sin Poesi, „Den yderste Dag“s manende og drønende Dommeklang, og at han frembragte de Salmer, der hører til de ypperste, vor Digtning ejer, Salmer, som skælver af den angstfulde Følelse af vort Livs Usikkerhed og Armod, og hvori al Længslen efter det uendelige og det evige hulker . . .

At Skoler, siger Hr. Jørgensen, kan gøre deres store Gavn, det har vi jo i den nyere Tid ofte set herhjemme. Naar den Naturalisme, som Georg Brandes slog til Lyd for, virkelig slog igennem og en Tid lang blev dominerende, saa kom det netop af, at de enkelte stod Skulder ved Skulder. Derved gled der en Genglans fra de Store hen over de Mindre. Hvis dette ikke havde været Tilfældet, havde Mænd som *Schandorph* og *Skram* næppe faaet deres pludselige og ret efemære Berømmelse. Naar det lykkedes mine Jævnaldrende og mig i *Taarnets* Tid at skabe Opmærksomhed for vor Kunst og vore Ideer, var det ligeledes, fordi vi var en hel Klump. Men nu for Tiden øjner jeg ingen Idebevægelser, der kunde berettige Forfatterne til at slutte sig sammen.

Vor Roman synes mig at gaa henimod det omfattende, bort fra det subtilt analyserende. Digteren søger nu at give en stor, bred Følelse, som alle kan være med i. Men Karaktertegningen bliver rigtignok derved let noget overfladisk. *Selma Lagerlöf* lægger saaledes ofte selv sin egen stærke Følelse ind i Personerne. Derved tager hun de mange. Men hendes Figurer falder derved i lutter Stumper og Stykker. Mit Haab er, at Romanen vil tage en saadan Retning, at man virkelig *føler sig knyttet* til Hovedpersonerne. Thi det er dog det vigtigste af alt, at man bevæget følger deres Skæbne. Derfor sætter jeg Pris paa *Jakob Knudsen's* Romaner *Sind* og *Den gamle Præst*. Naar *Niels Lyhne* i min Ungdom skuffede mig saa stærkt, saa var det netop, fordi jeg ikke kunde komme til at nære

nogen Interesse for den Mand. Det, jeg har lært af *Jacobsen*, er Sansen for Detaillernes Betydning. I højeste Grad vilde jeg beklage, om Romanen skulde gaa i den engelske Retning, hvor det blot kommer an paa det tomt og taabeligt spændende.

Jeg tror ikke, Kløften mellem de to Dele af det læsende Publikum er saa stor nu som tidligere. *Jacobsen* bliver sikkert læst meget mere nu end *Paludan-Müller* i sin Tid blev. For Resten mener jeg, det kun er godt, at der er et raffineret Publikum, og at der er Kunst, som ikke alle og enhver kan løbe til. Den lille Flok skal nok virke ud paa en større Kreds. Men at de Kunstnere, der virkelig er i Stand til dybt at tiltale alle Mennesker af alle Arter, er de største, det kan der vel næppe være Tvivl om. Jeg havde længe for *Raphael* foretrukket andre ogsaa fortræffelige italienske Malere, men da jeg virkelig fik lært ham at kende, saa indsaar jeg ogsaa, at han *var* den største af alle. Det er saa simpelt og saa stort, at man kan ikke sige, hvordan det er blevet til.

Nogen virkelig nyskabende Sprogeevne finder jeg ikke, at vi har nu. Vore Skribenter fornyer Sproget, men de skaber det ikke fra nyt af. Nogle, som *Aakjær*, tilfører Sproget en Mængde Dialektord, som Læserne glemmer næsten straks igen. Den rigeste Sprogeevne, vi ejer, er jo uden Sammenligning *Johannes V. Jensen*.

Af vore Lyrikere sætter jeg *Sophus Claussen* højest. *Rørdam* er jo ogsaa fortræffelig, men han kommer ofte alt for let til det.

Men, slutter Hr. Johs. Jørgensen, egentlig nær Sympati føler jeg ikke for nogen af vore skønliterære Forfattere. Den, jeg tror at staa nærmest, er ikke Digter, men Kritiker; det er *Harald Nielsen*.

HOS SVEN LANGE

Det er vist en antik Skribent, der har kaldt Digterne „de Mænd, der elsker Vandene og Træerne“. Det lader til, at de i høj Grad gør det endnu. For alle de Digtere, vi har besøgt, har valgt deres Hjem saadan, at de kan se ud over store Haver, eller over Bæltet af Søer, eller ned i de grønne og stille Kanaler, hvor Baadene

ligger og skvulper hult, og hvor de omflakkende Skibe hviler sig trygt og viser deres fine Takkelage — som de nøgne Træer hviler sig ved Vintertid og viser deres yndefulde Net af Grene.

Fra Hr. *Sven Langes* Vinduer ser jeg nede i Haven Vildvinen blusse, den blodige Vildvin, hvori det svindende Aar synes at have fortættet al sin Glød og sin sidste Feber. Og hinsides Haven breder St. Jørgens Sø sig fredelig og tyst. Denne Sø, der ligger det larmende Vesterbro saa ganske nær, og dog saa besynderlig langt derfra, fordi de Mennesker, der vandrer ad de lange Dæmninger, gaar saa langsomt og besindigt, som Folk i Købstaden, naar de om Aftenen er ude for at trække frisk Luft eller slaa Tiden ihjel.

Vi har henvendt os til Hr. Lange, fordi han er saa godt som ene om at repræsentere den

gode og fornemme Komædie. Hans bedste Stykker fremkalder det, som den store *Paul Adam* noget ensidigt forlanger af Kunst, „en indre Bevægelse, som hører Tanken til“. Han har altid næret en intens Foragt for Publikums lave Lyster, har aldrig nedværdiget sig til at blive en Præst for Gøglet. Han har ikke ruget over, hvad det er, der rigtig kan tilfredsstille Publikums tarvelige Begær. Han har kun ønsket at tilfredsstille sig selv. Som Helge Rode har fornyet det poetiske Drama, har Sven Lange fornyet den gode Komædie, der ikke ønsker at underholde, men anspore Mennesker til Selvtanke.

Jeg tror, siger Hr. Lange, at Partivæsen har gjort sin store Gavn. Det er ligefrem nødvendigt, naar noget nyt skal tvinges igennem. *Edv. Brandes* var jo unægtelig en partisk Kritiker, men jeg mener, at han netop ved sin Partiskhed har udrettet meget godt. Og i en vis Forstand er Partiskhed overfor Kunst og Poesi sikkert altid af det gode, fordi det fremfor alt er Kritikens Pligt at beskytte det værdifulde — selvom det er uden gyldig Form endnu — overfor Publikums instinktive Forkærlighed for det glatte og ligegyldige. Jeg hører i det hele paa ingen Maade til dem, der helst vil „slette Skellene“ mellem de forskellige Standpunkter og som mener, at der overhovedet ikke er Grund til at slaas, fordi vi i Grunden allesammen er enige. Jeg synes ikke, vi skal komme hinanden i Møde paa Halvvejen. Enten forstaar man sig nemlig paa Poesi eller ogsaa forstaar man sig aldeles ikke derpaa, det er en Herrens Gave, Mellemstandpunkter findes ikke her. Ild og Vand for-

enes — heldigvis! — aldrig. Lad os derfor slaas for Ilden!

Noget andet er, at man — hvis man som jeg paa samme Tid skriver Bøger og beskæftiger sig med kritisk Journalistik — gør vel i at holde det sidste som noget periferisk. Og hvorfor skulde man ikke kunne det? Jeg for min Del er mig i al Fald bevidst, at jeg i mine Fortællinger og Skuespil aldrig har indordnet mig under nogen bestemt litterær Skoles Regler, aldrig lavet Tendenslitteratur i nogen Retning. Jeg skriver mine Ting ud fra en Idé, som jeg indordner Figurerne under, men denne Idé har jeg altid søgt at gøre saa almenmenneskelig som mulig.

Som Konklusion: Ligesaa nødvendig, ligesaa gavnlig en Rustning og et hærdet Vaaben er for den, der arbejder kritisk fra Dag til Dag, ligesaa gavnligt er det for ham at holde sit Blod fri for Galde bag Rustningen. Ellers kan Følelsen og Forstanden ikke virke frit i de neutrale, de lykkelige og store Selvfordybelsens Timer, hvor Poesien bliver til. —

Jeg mener, at Kløften mellem den gode og daarlige Literatur er større nu end tidligere. Men det gør saamænd ikke noget. Vi kan jo alligevel ikke kappes med Folk som *Bauditz* og *Fru Blicher-Clausen*, som kæler for alle de værste Instinkter hos Godtfolk. For Resten synes jeg ikke, vore gode Forfattere har Grund til at klage. Jeg tror, at det Antal Mennesker, der i sin Tid læste *Oehlenschläger*, er omtrent det samme som det, der nu læser *Pontoppidan* og *Jakob Knudsen*.

Mænd som *Ibsen* og *Bjørnson* synes jo at

glæde alle Mennesker. Men med Ibsen tror jeg, der drives meget Snobberi, og hvad Bjørnson angaar, saa er han noget ganske exceptionelt. Han er et helt Land! Ogsaa hans sidste Stykker er jo blevet slugt, skønt de, ved Gud, er temmelig slemme.

Vort største Sprogtalent er ubetinget *Johannes V. Jensen*. Jeg tror, at han i umiddelbar Sproggenialitet overgaar *J. P. Jacobsen*. Jacobsen arbejdede saa bevidst med sit Sprog, men Jensen skriver sikkert meget mere paa Intuition.

Ingensomhelst ejer dog *Kierkegaards* kolossale Mangfoldighed. Af vore Lyrikere sætter jeg *Sophus Claussen* højest. Han er den nyeste og selvstændigste. Paa Dramaets Omraade har vi kun *Helge Rode*. Blandt Romanerne sætter jeg *Agnes Henningsen's Polens Døtre* og *Jakob Knudsen's Sind* højt, *Kongens Fald* af *Johannes V. Jensen* vil altid blive staaende i Literaturen.

HOS JOHANNES V. JENSEN

Ude paa Christianshavn bor *Johs. V. Jensen*. Der befinder han sig vel, for der har han det, han elsker. Med Motorbaaden er han paa fem Minutter inde i Byens Centrum, hvor de ustandseligt vekslende Menneskestrømme glider gennem det festlige Strøg. I Kanalen udenfor hans Hjem ligger de gode Skibe, der giver ham

Syner af fjerne Egne og Langvejslængsler. Her hvælver sig Himlen høj, og Vinden smager frisk, Vinden, den gamle Vagabond, som han har forstaaet inderligere end nogen anden dansk Digter har gjort det.

Han siger med en stille Stemme mange springske Ting. Hans Ansigt er skarpt, næsten mejslet, tillukket. Men pludselig farer der et Smil frem, et stort og varmt Smil af en Straaleglans, der ligefrem aabner hans Ansigt.

Jeg mener, siger han, at det er inderligt godt, at vi Forfattere staar hver for sig. Nu har vi da endelig befriet os fra de gamle Slavelænker. Ganske vist er der jo kommet noget op, som kaldes den jydsk Bevægelse, men der har aldrig mellem Aakjær, Skjoldborg og mig været blot det ringeste Medarbejderskab. Aldrig har

vi snakket sammen om Tingene. Det er kun Emnerne, der er fælles.

Ganske utvivlsomt gaar vor Roman henimod det, Englænderne kalder *fiction*, den opfundne Handling. Romanen holder sig ikke mere til det skete, den opfinder nyt Liv, skaber selv Liv. Den er blevet et Plus til Livet. *Fiction* bliver indenfor Literaturen, det *romaneske* derimod falder udenfor den. For Resten vil for de Forfattere, der som jeg beskæftiger sig med sjælelige Fænomener, den ydre Handling blive gennemført symbolsk. Jeg skriver for at modarbejde det atavistiske i Folk. Jeg vil forhindre skæbnesvangre Handlinger derved, at Folk ved Læsningen har opfattet Billeder af Ting, de ikke burde forfalde til. Jeg vil ikke tilskynde til Handling, jeg vil gøre Folk til Tvivlere. — Hvad det *lyriske* angaar, vil det blive brugt i Romanen meget mere end tidligere. Mange, mange Vers bliver nu til Prosa, uden at Poesien gaar tabt.

Afstanden mellem de populære og de literære Skribenter er ikke større nu, end den altid har været. Men vor Provinsialisme viser sig i, at Kritiken overhovedet beskæftiger sig med disse Skribenter. Der er i Amerika mange Forfattere, der faar et Par Hundrede Oplag, uden at Kritiken derfor ulejliges sig med dem.

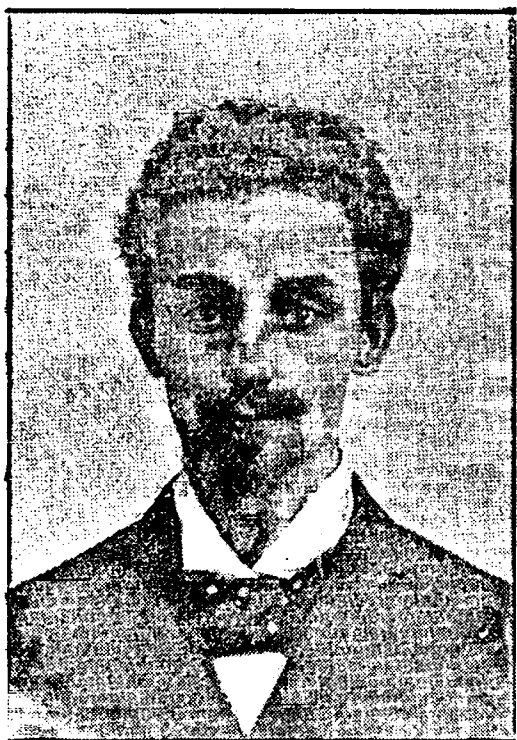
Det har jo sine gode Grunde, at der købes flere Similidiamanter end af de ægte. Det kan man da ikke falde i Daanen over.

Jeg synes, flere af os skriver godt nu. Vi er Virkeligheden nær i vor Livsanskuelse og skriver derfor naturligt. Vi er ogsaa nu paavirkede af de nærbeslægtede Sprog, Tysk og Engelsk,

ikke mere af romansk. *Jacobsen* har i de senere Aar været mig en Gru. Han har virket til det gode ved at berige Sproget med Dialekter. Men af *Jacobsen* er kun Sproget tilbage, Poesien er borte. *At beskæftige sig direkte med sit Sprog, er det samme som at se en Rude i Stedet for at se igennem den.* Vi kan ikke se gennem *Jacobsens Rude*. — Af vore Digtere sætter jeg *Jeppe Aakjær* højest.

For Resten er det min Mening, at Literatur engang vil forsvinde. Den er en Form for Meddelelse paa Afstand. Men i Tider, hvor Adgang til Samkvem for Menneskene indbyrdes vil blive uhyre meget lettere, vil den vise sig unødvendig. Jeg har i Slutningen af *Hjulet* berørt dette. Og, kun med Antydning af et Smil, slutter *Johs. Jensen* med dette Paradoks: Min Opgave med at skrive er i Virkeligheden den at give Folk Afsmag for Literaturen og Lyst til at leve Livet. Det er kun højst uegentlig, jeg er Forfatter.

HOS HELGE RODE

Det har altid, ned gennem Aarene, været mig en egen festlig Fornemmelse pludselig, en skønne Dag, at se *Helge Rode* tone frem paa Strøget.

Jeg vidste, at han, som en anden Trækfugl, kom fra de varme Lande. Men naar jeg, efter Aars Forløb, opfangede igen et Lys fra disse sære Øjne, der

er som mættede med Drøm og Ensomhedens Grubleri, saa var det mig, som kom han ikke fra Italiens frygtelige Sol, dets saftløse og tilstøvede Sommer, dets Himmel, irriterende i sin uforsonlige Blænden (hvor jeg bevarer pinlige Erindringer om alt det!), men som han kom fra det yderste Nordens Egne, hvor jeg tænker mig en Himmel der er sort, et Mørke, der er livsaligt dybt, et Øde, der i sin Isnen ejer en tungere Fryd end Sydens larmende, kvælende og brogede Stæder . . .

Det er en Glæde at møde et Ansigt som Helge Rodes i denne By, hvor vore unge Kvinder, maaske Danmarks dybeste Ret til at være, er saa forskelligartede i deres kaade eller bedrøvede, kyske eller æggende, Fortryllelse eller Ynde, men hvor næsten alle Mænd ser saa fortvivlende ens ud. Helge Rodes Ansigt er saa fyldt

af Klogskab og oprindelig Livsførelse, saa særegent i sine Træk, at det falder uden for alle vore vante Begreber om Skønhed.

Som Digter indtager han en Særstilling i vor samtidige Literatur. Han har vist, at man kan skrive typiske Dramaer, forme syntetiske Menneskeskikkelser, fylde Repliken med lyrisk Skønhed i en Prosa, der kun behøver til sine Virkninger de almindeligste Ord. Han har givet os alle en kraftig Aversion imod det gamle Drama, der travede afsted i Jambernes trættende Ensformighed.

Helge Rode gik, mens han talte med en Stemme, der er meget nuanceret, dæmpet og indtrængende, op og ned, frem og tilbage, ustandseligt, i sin Stue. Men i et Hjørne sad *Fru Edith* ganske stille og lyttede anspændt til. Og skulde et eller andet af Digterens Ord være undgaaet mig, er min Undskyldning den, at man vanskeligt kan undlade at betragte den unge Forfatterindes ideale Chérubin-Ansigt.

Jeg for min Part, siger Hr. Rode, har aldrig følt Trang til at tilhøre nogen Skole. Man er vistnok i det Hele tilbøjelig til at overvurdere Skolernes Betydning. Tænker De paa England, vil De sikkert indrømme mig, at Søskolens Digtere, selv om de var fine og skønne Poeter, paa langt nær kan maale sig med de store ensomme: *Shelley, Keats, Byron*. Et andet er, at en Digter kan være pint af Tvivl om hvorvidt andre nu ogsaa vil kunne være i Stand til at føle, fornemme det, han har digtet, netop som han selv har gjort, og som hans Haab er, at andre skulde gøre. Om der virkelig kan finde en nogenlunde nøjagtig

Følelses- og Sansenoverføring Sted, det er et Spørgsmaal, der altid vil forblive en Gaade.

I Romanen holder jeg af de store Linier i de gennemkomponerede Værker. Jeg bryder mig ikke om Detaljernes Flimmer. Jeg beundrer en Bog som *Jakob Knudsen's Sind*. Den rummer meget af det, jeg sætter højest i den Kunstform, som Romanen er. Det er et stort og mægtigt Værk. Der er Rejsning i den, den Plastik som kun de dybt gennemtænkte Værker faar, hvor Digteren har staaet overlegen overfor sit Stof. Denne Bog er spændende, men den Spænding kommer *indvendig* fra, som en nødvendig Følge af Karakterernes Brydning med Omgivelserne og deres indbyrdes Kamp. Den Spænding, som kommer *udvendig* fra, som beregnet lægges ind uden nødvendig Sammenhæng med det psykologiske Indhold, er mig selvfølgelig i høj Grad imod. Jeg indser ikke, hvorfor Romanen ikke ogsaa skulde søge de Højdepunkter, hvor der kastes et afgørende Lys ind over og ned igennem Personerne, de Kulminationssteder, der er Nerven i den dramatiske Kunst. Ogsaa *Sven Lange's Hjertets Gerninger* sætter jeg højt. Det er en virkelig Bog! *Harald Kidde's Aage og Else* er et dybt alvorligt Værk af en indtrængende og frugtbar Sjæleforskning.

Jeg ved ikke, om Publikum nu søger til daarligere Literatur, mere end det altid har gjort. Men der er næppe Grund til at se særlig lyst paa Forholdene. Forøvrigt tror jeg ingenlunde, at de Digttere, der tilfredsstiller alle mulige Mennesker, er de største. Det er en Illusion. Tvertimod — de meget store har altid haft et be-

grænset Publikum. *Goethe* sagde til *Eckermann*: Jeg ved, jeg bliver aldrig populær! I sin lange Levetid havde *Goethe* jo ogsaa kun to Gange virkelige Publikumssucces'er, *Werther* og *Hermann og Dorothea*. Nu har hans Ry imidlertid antaget saa uhyre Dimensioner, at et meget stort Antal Mennesker kender det af Omtale, og særdeles mange har naturligvis og nødvendigvis ogsaa læst noget af ham. — Hvad *Shelley* angaar, saa haabede han kun paa nogle faa, forstaaende Læsere. Skønt hans Navn tilhører Verdenslitteraturen, er det sikkert bleven derved den Dag i Dag. — Tror De maaske, at Folk i London sidder og læser *Shelley*?

Jeg tilstaar, at jeg kun kender lidt til Fru *Blicher-Clausen*. Hun er sikkert en mangelfuld Kunstnerinde, men jeg antager ikke, man paa nogen Maade kan sige, at hun er et Menneske uden Sjæl. *Sophus Claussen*, som kender hende bedre end jeg, sagde en Gang til mig: Der er noget af et digterisk Vejr i *Violin*!

De spørger, om vi har en Prosastilist, som fuldt kan maale sig med *Jacobsen*. Det ligger da nær at nævne *Johannes V. Jensen*, fordi de begge er fænomenale og forbavsende Sprogkunstnere. Jeg betragter *Jacobsen* som en Digter af en vidunderlig Finhed. Men han opfandt det Ord: *langelig*. Det er betegnende. Der var stundom noget vel langeligt ved hans Stil. Der er i *Jensens* Sprog en Friskhed, en Blæst. Hans Stil har den Ejendommelighed, at den er paa engang i særlig Grad jævn og i særlig Grad glimrende.

Af Lyrikerne er der en Række, jeg sætter højt: den inderlige *Stuckenberg*, den plastiske,

kunstrige *Michaëlis*, den gribende *Jørgensen*, den yndefulde *Holstein*. Men højest sætter jeg *Clausen*. Han er saare ejendommelig. Navnlig er der i *Djævlerier* mørke og mærkelige Toner. Men fordi *Drachmann* har frembragt noget værdiløst, bør man sandelig ikke glemme, at han har skrevet Digte, der er underfulde, uovergaaelige Melodiér. Ingen formaar en saa svulmende Tone og saa beaandet et Flageoletspil. Endnu den Dag i Dag kan han føre Buen med Mesterhaand.

HOS AGNES HENNINGSEN

Fru Agnes Henningsen har det sidste Tiaar, sammen med en anden i sin Art maaske ligesaa mærkelig Kunstnerinde, Fru Anna Larssen, været den af vort Borgerskab mest nysgerrigt betragtede, mest misundeligt eller forarget omtalte, men ogsaa mest beundrede Dame. I en By, hvor Kvinderne slet ikke ligner hinanden saa

ensformigt trist, som de gør det mange andre Steder i Europa, er hun en af de særegneste. Man glemmer ikke let denne Pande og denne Mund, der er af et saa forskelligartet Præg: Panden høj og stærk, et Ansigtets tankefulde Hvælv, helt fyldt af Bevidsthed, af Vilje, af Intelligens; Munden næsten voldsom i sine Linjer, hvor man kan læse om den hede Livstørst, der fylder hendes Bøgers Linjer og giver Sætningerne det ustandseligt dirrende, rødt urolige Liv.

Skulde jeg sammenpresse mit Indtryk af Fru Henningsens Forfatterskab, saa vilde jeg understrege, at *det* i hendes Bøger, der er virkeligt nyt og overraskende, er de talløse Bidrag, hun giver til Forstaaelsen af de fortvivlende smaa, tilsyneladende (og maaske ogsaa i Bunden) saa sørgeligt ubetydelige Ting, der skaber den ero-

tiske Passion. Hun kender, bedre end nogen anden af vore Digtere, Lidenheden af de Aarsager, der skaber de afgørende Virkninger, som bliver Centret i lange Aar af et Menneskeliv. Hun søger tilbage til Kilderne: et Blink i et Øje, en pludselig Gestus, en hed Sitren i en Stemme, et hemmeligt Drag i en Mundvig — alle de Smaating, der kan faa et andet Menneske til at gyse og skælve . . . Og maaske er det Bevidstheden om dette besynderlige Misforhold, der kan give Fru Henningsens Ansigt og hendes Bøger stundom saa træt og saa bedrøvet et Præg.

De, der har hørt Fru Henningsen læse op, ved, hvor klare Klange hendes Stemme har, naar den spændes af Beundringen eller af Glæden, og hvor den kan synke sammen, ikke bryde, men blive ligesom saa arm og saa ganske lille . . .

„Hvor tror De egentlig, at jeg skulde kunne sige Dem noget, der kunde have Interesse for andre. Jeg ved jo saa lidt. Det er jo ikke saadan, at det er Idéer, der leder mig. Jeg har ikke noget at kæmpe for. Jeg synes saa ofte selv, at det er saa skrækkelig ringe, det jeg kan give andre. Jeg maa undertiden ligefrem repetere for mig selv, hvad andre har sagt eller skrevet om mig for at faa Respekt for mit Arbejde og Lyst til at gaa videre. Peter Nansen siger ikke sjældent til mig: Fru Henningsen, De er den dovneste Kvinde, jeg kender. Nej, det er ikke Tilfældet! Jeg skriver jo ikke saa meget, men det gaar saa langsomt, aa, saa langsomt for mig. Fordi mit Sprog falder saa let, Replikerne naturligt og alting glider jevnt og umærkeligt over i

hinanden, saa tror vist mange, at jeg kommer saa hurtigt til det. Men det gør jeg sandelig ikke. Det er vel ikke alle, der forstaar det Arbejde, som gaar forud, førend man naar det, som for mig er Maalet for min Kunst: *Naturlighed*. Jeg vil saa inderlig gerne, at alt skal komme saa *selvfølgelig* som muligt. Jeg ønsker netop, at Læseren ikke maa mærke det mindste til den Anstrengelse, som jeg selv har haft.

Jeg skriver ikke ud fra Ideer, vil ikke reformere nogen Verdens Ting. Det eneste, jeg vil, er at give fra mig igen, saa sandfærdigt, saa uvilkaarligt som muligt, de Indtryk, som Livet har givet mig: ikke lave om paa det, hverken sminke, pynte eller fordreje, men kun fortælle om Livet, saadan som det *er*. Lad Reformkvindene gøre *deres* Gerning, hvis de tror, de selv og Mændene faar nogen Glæde af det. De maa saamænd ogsaa gerne kalde andre for *romanskriverende Hetærer*. Ja, det var jo *Gyrithe Lemche*, der brugte dette Udtryk i „Tilskueren“. Fru Henningsen stopper lidt, hun ser ud af Vinduet, ud i den skønne Oktoberformiddag, der sitrer af Sol og Væde (Dagen er som overgydt af gulfunklende Dug), saa vender hun sig igen imod mig og fortsætter, med et stort Smil, der lyser som den store, gyldne Oktoberdag, men med et meget underfundigt Blink i sine lyseblaa Øjne:

Fru Lemche, Stakkelt, har jo kun Talent til at være *romanskriverende* — *Hetære* skal der saa meget, meget mere til . . .

Jeg kan umuligt sige Dem, hvilke Arter af Romaner, jeg særlig foretrækker. Jeg har saadan en Evne til at holde af og beundre. Næsten alle

Bøger interesserer mig, og naar de gør det, saa er det fordi der gerne i hvert Fald er ét Menneske, jeg lærer at kende. Jeg har blot Lyst til at sige Dem et Par Ord om *J. P. Jacobsen*. Naar jeg tænker paa ham, kan det, tilstaar jeg, være med en lille Smule Lede, men aabner jeg ham og begynder at læse, saa fanges jeg, ja saa overvældes jeg, føler mig særdeles beklemt, ja næsten trist. For hvad skal jeg selv og de andre finde paa at fortælle. Det staar der jo altsammen hos ham, rigere, dybere end vi kan fortælle det. Vi kan vist alle finde hans Form lidt kunstig og lidt langt udtrukken (*Johannes V. Jensen* skriver unægtelig en Stil, der passer mig bedre!), men han ved jo om det vigtigste i Menneskers Liv vel alt det, man overhovedet kan vide.

Forholdet mellem den Literatur, der gaar i Folk, og den kunstneriske, har aldrig beskæftiget mig. Det tænker jeg virkelig aldrig paa, undtagen naar jeg er sammen med min Familie, og de bebrejdende og beklagende kommer med det bestandige: Det er dog ogsaa gruelig kedeligt, at du ikke ogsaa kunde blive saadan En... Og saa kommer et af de Damenavne, som De og Alverden kender!“

Gør os nu til Slut, Frue, den Glæde at fortælle os, om der er en Forfatter, De sætter særlig Pris paa!

Uden et Øjeblikks Betænkning svarer Fru Henningsen med en Stemme, der er blød og varm af Beundring:

„Det er *Georg Brandes*! Han virker paa mig mere inspirerende end nogen. Der er store Digtere — f. Eks. *Johannes V.* — der giver mig Lyst

til at drømme og til at leve. Men G. B. giver mig Lyst til at arbejde, til rigtig at bestille noget, blive til noget, *være* noget, kæmpe for en Sag, gaa op i en Folketrang. Ingen kan tænde en Ild i mig, som han kan. Han kender den første og fineste Kunst: forstaa andre, det eneste, der er værd at arbejde paa. Og jeg elsker hans Sprogs Klarhed, ja selv hans Moral, skønt Moral er saa fæl . . .

Det er, slutter Fru Henningsen smilende, ikke det, at jeg elsker ham personligt, hvilket (hun smiler stærkere, og hun ler) jeg for Resten ogsaa gør!“

HOS SIMON KOCH

For dem, der kun kender *Simon Koch* fra en Talerstol, vil det være en Overraskelse at være sammen med ham i en Stue. Naar man hører ham tale offentlig, da kan man ikke undlade at forbavses: er det virkelig Forfatteren Hr. Simon Koch, skulde det ikke snarere være Lyrikeren Hr. A. C. Meyer!

Men naar man sidder

og taler med ham under fire Øjne, saa genfinder man alt det afgjort særegne i hans Udtryksmaade. Han taler søgende, prøvende, dvælende, og saadan skriver han ogsaa: ikke et Ord er i hans smaa Bøger sat paa Papiret, førend det er vejet og bestemt, ikke blot isoleret, men i sit Forhold til hele Sætningens Stemning.

Vi har søgt Hr. Simon Koch, fordi han saa udpræget er en Skribent, der kun kan gøre Regning paa et lille, kunstforstandigt Publikum. I hans bedste Bog: *Ung Krigsmand* var alt lutter Nuancer, Halvtoner, Halvlys, Bibestemmelser, det *Kierkegaard* har kaldt *Stemningens Smaasnakken*; og det var netop en saadan subtil Kunst, Emnet krævede.

I Kochs Øjne finder man det fjerne og fremmede, som en Mand faar, der har levet meget

ene og har grublet og drømt mere, end han har handlet. De taler, som hans Ord, et stille og sørgmodigt Sprog. De er fyldt af den samme bundne Varme.

En vis Fællesretning, siger Hr. Koch, kan gavne de enkelte Forfattere og give dem god Gang i Støvlerne, fordi den kan styrke Selvtilliden. Men jeg tror, at virkelig betydende bliver kun den, der udelukkende lader det komme an paa eget Liv og eget Syn — Skoler og alt det har ingen som helst Værd i Sammenligning med Frihed for Forbilleder, Venner og Hensyn. *Ene-staaende* bliver selvfølgelig kun den, der staar *alene* — hvilket er mere end et Ordspil.

Af Mangel paa indgaaende Kendskab kan jeg ikke godt udtale mig om vor moderne Roman. For mig kommer det an paa den psykologiske Enkeltskildring, men jeg nærer en, hidtil desværre ulykkelig, Kærlighed til at frembringe store, brede, stærkt befolkede Romaner, hvor stormende Voldsomhed trives Side om Side med den sødeste, skyfri Blidhed — ganske som i Livet.

At der er en Kløft mellem den kunstneriske og den populære Literatur er sikkert nok, at den berører En pinligt ogsaa. Noget beror Kløften vel nok paa, at de literære Forfattere er altfor literære, det vil sige, at de, naar de skriver, holder sig mindre til, hvad de har levet, end til, hvad de selv og andre allerede har skrevet.

Navnlig for en Socialdemokrat er det sørgeligt at se saa mange gode Bøger gaa ganske hen over „Folkets“ Hoved. Det er saa smerteligt urimelig, at ogsaa de kunstneriske Glæder

skal være forbeholdt de ganske faa. Maaske har intet mere end dette opfyldt mig med Længsel efter Revolution af den nuværende Samfundstilstand, en Revolution, der skulde bringe Udviklingsmulighed for alle.

Jeg finder ikke, at vi siden *J. P. Jacobsen* har haft en Skribent, der kunde betegnes som et sprogligt Geni. Ingen dansk Prosa har nogensinde gjort det bedaarende Skønhedsindtryk paa mig, som Jacobsens. *Kierkegaard* er unægtelig mere omfattende. Der er jo ikke den Tone, som kan tages paa Dansk, uden at han allerede har taget den. Han er vel nok den, hvis Sprog jeg holder mest af, skønt jeg ogsaa har stor Glæde af *Sibbern's* og *H. C. Andersen's*. I det hele foretrækker jeg gammelt Dansk for moderne.

Af Nutidens Prosaforfattere kan jeg bedst lide *Henrik Pontoppidan*, af Lyrikerne *Sophus Clausen*.

HOS JOHAN SKJOLDBORG

HR. SKJOLDBORG har vel nok faaet sit største Publikum paa Landet og i Provinsen, men maaske er han her i Byen blevet læst med mest Interesse. Jeg tænker mig, at han paa Landet er blevet læst med en vis rolig Genkendelsesglæde, men i Hovedstaden med den mere anspændte Interesse, hvormed man læser om

Ting, man ikke kender det fjerneste til og ikke har Udsigt til at lære at kende. Hr. Skjoldborgs Beretninger om Landverdenen har et saa paalideligt Præg, giver en saadan Illusion, at hele den Bondeliteratur, der ligger forud fra Thaarup til Schandorph, forekommer os nu mer eller mindre usand.

Hr. Skjoldborg, der er vant til Jyllands Stilhed og de vide Udsigter, kan ikke trives inde i den snævre og larmende By. Han modtager os i et stort Værelse med Udsigt til Søndermarkens guldene Træer.

Jeg synes, siger Hr. Skjoldborg, at det at lave Skoler er en Uting. Det er meningsløst. Noget ganske andet er, at man kan komme til at tilhøre en Gruppe. Og det kan give Ly og Styrke i den enkelte Forfatters Forhold til Publikum.

Jeg er jo blevet Medlem i den jyske Bevægelse. Jakob Knudsen, Johs. V. Jensen, Aakjær, Fru Bregendahl og jeg søger for en Del vore Emner i de samme Kredse og i den samme Del af Danmark. Det er derfor naturligt, at vi er blevet stillet sammen. Kedeligt er det blot, at der altid i en saadan Bevægelse vil være nogle, som let bliver oversete, fordi Publikum indenfor en Gruppe ikke godt kan optage mere end nogle faa Forfattere i sin Bevidsthed.

Vor Roman synes jeg gaar hen imod det brede. Men naturligvis vil det altid rette sig efter Emnet. I *Bjærregaarden* vilde jeg give en synthetisk Fremstilling af Bondeverdenen. Min næste Bog — en Tjenestepiges Historie, hvor jeg vil søge at trænge saa langt ind, jeg magter, i et enkelt Menneske, vil nødvendigvis faa en anden Karakter.

Vi irriteres jo alle tit ved at se Publikum med Forkærlighed søge Bøger, som vi anser for menneskeligt og kunstnerisk ufuldkomne. Men man maa ikke glemme, at der utvivlsomt læses herhjemme meget, meget mere end forhen. Danmark er et Land, der hæver sig. Og den mindre gode Literatur kan jo ogsaa stundom bane Vej for den gode. For Resten tror jeg, at de gode Forfattere altid faar *deres* Tid. Det varede ikke saa ganske kort, før *Blicher* trængte helt ind i Folket, og jeg tvivler ikke om, at f. Eks. Johs. V. Jensens fortræffelige Himmerlandshistorier engang vil blive populære. Aakjær har jo allerede faaet sit Publikum. Provinsaviserne kan længe lægge Hindringer i Vejen for Skribenterne. Thi dér skrives Kritiken ofte af Mænd, hvis Dom dikteres af Hensyn, der ikke har noget med Lite-

ratur at skaffe. Men efter nogle Aars Forløb vil enhver god Forfatter have overvundet disse Hindringer.

Da jeg spørger Hr. Skjoldborg, om han finder, vi har en Skribent, der saa at sige gaar ind i Sprogets Indvolde, svarer han: Ja, der har vi jo *Johs. V. Jensen*, som ikke for ingenting er Dyr læge eller Dyr lægesøn. Den sproglige Virtuositet er hans Styrke som *Aakjær*, *Jakob Knudsen*, *Nexø* o. s. v. udmærker sig ved andre Fortrin. I det hele synes jeg, vi har en Frodighed af virkelige Talenter lige fra de ældre Mestre som *Henrik Pontoppidan* og *Herman Bang* og til de yngste. Og det er velgørende at træffe saa megen alvorlig Stræben og kunstnerisk Samvittighed.

Bl. a. er der ogsaa ved den jyske Bevægelse kommet noget godt og nyt ind i Sproget: de Smaating i Ord og Farve, som tilsammenlagte virker til Foryngelse. Ogsaa paa Lyrikens Omraade har den forfrisket. Det ses bedst hos *Aakjær*, som jeg sætter højst af vore yngre Lyrikere.

HOS A. H. KOHL ·

HR. A. H. KOHL har fundet sig et betydeligt Publikum ved sine fantasifulde Fortællinger fra Krigen i Østen. Han opnaar ved sin nervøse og kraftspændte Stil at indjage Rædsler og give Ens Nerver Choc paa Choc. I sine Romaner har han indtrængende og taalmodigt fortalt om moderne sammensat erotisk Fornemmelsesliv.

Den gyldne Gift beretter om de Farer, der truer den Mand, der er altfor heftigt og altfor stadigt betaget af sin Hustru, *Hjertevirtuosen* er det varmeste og paradoksaleste Forsvar for Monogamien i dens mest outrerede Former, som vor nyere Literatur har set.

Det Værelse hvori Hr. Kohl modtager os er fyldt af Bøger, Bøger og atter Bøger. Reolerne er fyldt af tykke Billedværker og tyske videnskabelige Folianter. Der ligger Stabler af franske Romaner. Paa en af Væggene krummer Falguières berømte „Danserinde“ sin spændstige og yderst civiliserede Nøgenhed i forskellige Stillinger; et andet Sted er det Burne-Jones' lade og smægtende „Venusspejlet“; paa en Reol hænger et japanesisk Silkemaleri.“

Det vilde sikkert være godt — siger Hr. Kohl

— om vore Skribenter sluttede sig mere sammen end det endnu har været Tilfældet. For en Sammenslutning, en Skole, betyder jo til syvende og sidst kun dét: at nu er der kommen en Digter, der er saa ny, saa personlig og saa stærk, at Størsteparten af de andre — bevidst eller ubevidst — paavirkes af ham, baade med Hensyn til Form og Indhold og Hensigt.

Men for Resten synes det mig, at vi herhjemme dog kan begynde at spore en saadan fælles-Sætten-Skulderen-til. Og jeg tror, at dette vil føre os henimod en ny Romantik —: den videnskabelige, eller realistiske Romantik, om De vil.

Ikke sandt: den gamle Romantiks Helte var — som rimeligt i en Filosofiens, Abstraktionens og Æventyrets Guldalder — saa ophøjede over det dagligdags, at de ikke mere besad Spor af det virkelig typisk-menneskelige. Realismen, derimod, var født af en Tid, der var bleven saa forfærdet over de nye Afsløringer af Menneskeheden, som Jærnbane, Telegraf, Dampskib og Videnskab gav os — saa gennemrystet, at den lod sine Helte være rene Konglomerater af al menneskelig Hæslighed; de blev uden nogen-
somhelst virkelig Individualitet.

Vi, i vore Dage, vi er komne os af Forskrækelsen. Aviserne fylder os altfor meget med Beretninger om alle Arter af Handlinger. Videnskaben lægger heller ikke Fingrene imellem, og den har forlængst kastet Figenbladet. Vi er hærdede og har set noget af hvert. Vore Helte er derfor ogsaa saare typisk-menneskelige i alle dagligdags Ting — men desforuden gør vi deres

Kræfter stærkere, deres Evner voldsommere, deres Leve-Vilje intensere end Flertallets. Derfor bliver det i vore moderne Romaner saaledes, at i de store Livs-Konflikter, der handler vore Helte ikke mere som „Typerne“, men som de kraftfulde Enkelt-Individer de er.

Vi er altsaa Romantikere, fordi vore Helte er skønnere og stærkere end andre — men vi stræber at bevise Sandfærdigheden baade af vore Skikkelser og af deres Færd ved Hjælp af stadige, smaa, realistiske Iagttagelser. Vi søger at gøre vore Helte til store Mennesker — men i lige saa høj Grad Mennesker som store.

Forstaar De: ved at skildre de store Enkelt-Individer i de store Konflikter — derved vil vi søge at bevise, at al vedtaget Moral er til syvende og sidst Løgn. Og at ingen — ikke heller engang Samfundet, som dog repræsenterer Moralens — staar sig ved at lyve saaledes. Vi vil enhver Form af Tvangs-Askese tillivs. Vi vil søge at liste, at lokke de Mennesker til en bedre Viden, der begaar den uhyre *Dumhed* at tvinge andre til at hykle eller forhindrer dem i at leve frit. Vi vil slaa den Tro ned, at Samfundet skulde have Ret til nogensomhelst Art af moralsk Dom, moralsk Forargelse, moralsk Fordømmelse. Vi vil bevise, at Samfundet bliver lige saa rigt ved Menneskers Kærlighedsliv, som ved deres Penge; lige saa stærkt ved sine Kvinders Skønhed og Forfinelse som ved dygtige Embedsmænd. Vi vil forsøge at gøre det indlysende for alle, at lykkelig bliver et Menneske kun ved at elske — ligegyldigt hvem hans Kærlighed saa forøvrigt gælder, og hvordan den og dens Genstand er

beskaffen. Og vi vil bevise, at det Samfund er stærkere end noget andet, der bestaar af lykkelige Mennesker!

Jeg tror med andre Ord, at den moderne Roman vil ikke mere hverken „revse“ eller „moralisere“ — hverken overfor Samfundet eller Individerne. Men den vil blot søge at vise: at hvert eneste Menneske, der lever ærligt og stærkt, kan blive lykkeligt — og anden Vej til Lykke findes der ikke. Og netop herved vilde vi samtidig opnaa at forene de to Arter af Publikum —:

det store — det der, pint af sin daglige Kamp for Livets Fornødenheder, klamrer sig til Haabet om, at trods alt hvad de selv oplever, saa er dog Kærlighed mere værd end Penge, Lykke mere end Ære, Altruisme lykkeligere end Egoisme — det store Publikum altsaa, der kræver af Kunsten, at den skal lade dem skimte og føle al den Glæde og Skønhed som de mangler selv: med andre Ord Romantik —

og vi vil ogsaa kunne faa fat i det „litterære“ Publikum, der længes efter at se sine egne sælsomste, mest individuelle og mest forfinede Tanker og Følelser støbt om i sandfærdige og levende Skikkelser —: altsaa den realistiske, den bevisende Romantik.

Romanen vil altsaa, tror jeg, i højeste Grad blive nødt til at benytte baade det dramatiske Moment og den lyriske Rigdom — navnlig i Knudepunkterne. Men ikke Drama for Spændingens Skyld, ikke Lyrik for Skønhedens — men begge to for at lade Romanen virke saa voldsomt og intimt som muligt paa Læseren;

saa stærkt, at han kommer til at føle og at mindes dens Handling som en personlig, en glædefuldt skøn Selv-Oplevelse. Thi enhver lykkelig, personlig Oplevelse er altid en Mulighed for Vane — og vi vil jo netop søge at give Læserne den Vane at handle stærkt og skønt.

Jeg tror saaledes, at det nu forlanges, at Kunst ikke giver et Stykke Liv, der *kunde have været levet* (den gamle Romantik); ikke heller et Liv, der *leves* (som Realismen); men Liv, som *engang vil blive levet af Flertallet* af os, naar vi er blevne sundere og sandere end nu.

Selv føler jeg mig — i det, som jeg gjerne vil tilstræbe — beslægtet med *Bang* (især i „Ved Vejen“ og „Mikaël“), med *Harald Kidde*, med *Johannes V. Jensen*, *Fru Marie Bregendahl* og med *Thit Jensen*; og selv om vi maaske staar paa modsatte Sider af en Cirkel, tror jeg, at vi søger ind mod det samme Centrum: at ville lokke Mennesker til at leve fuldere og mere sammensat, end de gør. — —

Fru *Blicher-Clausens* Yndest hænger utvivlsomt sammen med det største Publikums endnu urokkede, platoniske Forkærlighed for den ubesmittede Undfangelse og Storkehistorien. Og saaledes som hun paa denne Maade er Uvidenhedens Apostel, er *Wied* og *Rosenkrantz* Snobberiets. Disse to Forfatteres Popularitet beror aabenbart paa Spidsborgernes Lyst til at omgaas de højere og højeste Stænder fortroligt — dvs. deres Glæde ved at se dem skildrede skiftevis som Imbecile og som ædle Romanhelte. Arten *Blicher-Clausen-Wied-Rosenkrantz* er altsaa foreløbigt uudryddelig og udødelig. Den har til alle

Tider leveret Formændene i Masseforeningen for psykisk og fysisk Stagnation. — —

Jeg finder, at vi i *Johannes V. Jensen* har en Digter, der besidder de største og sjældneste Sprogevner. Han formaar at skabe en ny og intim Virkning ved aldrig at knytte et Adjektiv til et Substantiv, et Adverbium til et Verbum, paa den Maade som andre har brugt. Han naaer derved en rent ud hudflettende Fynd og en mandig Skønhed. Han forekommer mig, uden Sammenligning, at være vor største Sprogmeister.

I vor Poesi holder jeg mest af de Vers, hvor jeg genfinder den Skønhed som altid henrykker mig hos *Poe* og *Baudelaire*: nye og fuldendte Udtryk for nye Erfaringer paa det sansedes Omraade. Blandt Prosaisterne foretrækker jeg, foruden *Johannes V. Jensen*, *Harald Kidde* og *Herman Bang*.

HOS HARALD KIDDE

Naar man sidder og taler med *Harald Kidde*, Forfatteren til den store og betydningsfulde Dobbeltroman om *Aage og Else*, da slaar det én, hvor det Indtryk, man har faaet af hans Digtning, svarer til hans Person. Der er den samme tunge Blidhed i hans Blik, i Draget om hans Mund i hans lave og enstonige Stemme, den Tyngde,

som en Mand faar, der er fyldt, altid, af Følelsen af Livets Alvor og Vanskelighed, den Blidhed, som én Mand faar, der har kæmpet sig ud af svære Ting og som ejer Medfølelse med alle dem, der lever og ikke har det godt.

Ingen kan dømme mildere end han, om Mennesker og om Bøger, ingen mere kærligt og mere forstaaende, fordi Ingen stærkere end han kan være helt gennemtrængt af Bevidstheden om Altings Relativitet, og fordi Ingen mere taalmodigt agtpaagivende end han søger tilbage fra Resultatet, hvad enten det er et Menneske eller en Bog, til de mangfoldige og ofte saa dybt skjulte Aarsagers Kaos.

De, der har læst *Aage og Else* eller hans bibelske og mythologiske Sindbilleder ved, med hvilken brændende Retfærdighedssans han vejer

Livets forskelligartede Fænomener mod hverandre, og hvor vanskeligt han derfor har ved at tage Parti.

Jeg mener, siger Hr. Kidde, at det er godt, vi ikke har sluttet os sammen. Ser man paa Fortidens Skoler, da vil det vistnok altid vise sig, at de har virket ansporende paa de meget store, meget udprægede Forfattere, Høvdingerne, der mærkede Hæren i Ryggen, men at de ringere Talenter mistede deres Personlighed i deres Forsøg paa at holde Fodslag med de store — og Personlighed, det er nu én Gang det eneste, jeg bryder mig om. Og jeg har heller slet ikke, som de fleste andre, Raad til at undvære „de mindre Talenter“, thi jeg har ikke Raad til at undvære blot det mindste Udslag af Liv.

Af alt godt er Børn og Bøger det, jeg holder mest af, og som jeg synes, næsten alle Børn er søde, finder jeg, at næsten alle Bøger er gode — næsten — jo, for der gives *dog* Undtagelser! (Jeg ser her bort fra hin taabelige Afart, der kaldes „Underholdningslitteratur“ og hin skændige, der er Industri, Sammensmøringer af blindfødt Uvidenhed eller af vindig Fiffighed). En Bog kan nemlig for mig være saa overlegent kunstnerisk skrevet, den være vil, fornemmer jeg ikke igennem den et oprigtigt Hjærte, der slaar med Heden af det Liv, der koger i os alle, da er den mig mindre end ligegyldig. Og paa den anden Side kan en Bog for mig være skrevet saa usikkert, saa ukunstnerisk som tænkelig mulig, mærker jeg Hjærtet bag den, et Hjærte, der skælver og brænder, da holder jeg af den Bog og sværger, at den er „god“! Ti jeg elsker Livet over-

alt og over alt, Livet, der for mig er hundrede Gange mere værd end Kunsten.

Men Livet er for mig ikke af én Art, men mangfoldigt. Derfor kan jeg holde af Bøger, hvor Virkeligheden er saa muldfast, næsten blindende nær som i *Andersen Nexøs* bitre, tunge Værker, og af Bøger, hvor andre siger, at „Virkeligheden“, (hvormed de mener Livet under denne Tilværelsesform) er spundet saa tyndt, at den er blevet til „den bare Romantik“ — jeg siger, at den kan være blevet som et Slør, hvorigennem de andre Stjærner og de andre Sole skinner. Disse Bøgers Handling, deres Personer og Skildringer af dem bekymrer mig som oftest lidet, Mennesket, der fortæller om dem, des mere. Ypperst af denne Art Bøger (at jeg finder *Falsknerier* i denne Retning uhyggeligst af alt, behøver jeg vel ikke at sige) synes mig *Anna Munchs* stjernestraalende „Glæde“ — fordi der ogsaa rent kunstnerisk vanskelig vil kunne indvindes noget vægtigt imod den — denne Bog, der virkelig er værdig til at bære sit Motto fra „An die Freude“, Schillers og Beethovens mægtige Salme. — Jeg elsker at fornemme om min Fod Varmen af den fødende og gærende Muld, men elsker ogsaa at mærke paa min Pande Isaanden fra Himlens Grænseløshed, thi jeg tror Livets Børn har hjemme begge Steder. Skal jeg i ét Ord samle det, jeg kræver af en Bog, for at jeg skal tage den ind i mit Hjærte, da maa det blive Ordet: Extase (rettelig forstaaet: jeg kan beruses af en Gødningmarks Lugt og af en Tempelrøgelse).

Jeg indrømmer, at en saadan Betragtning af Litteratur kan være farlig og forstaaer godt, om

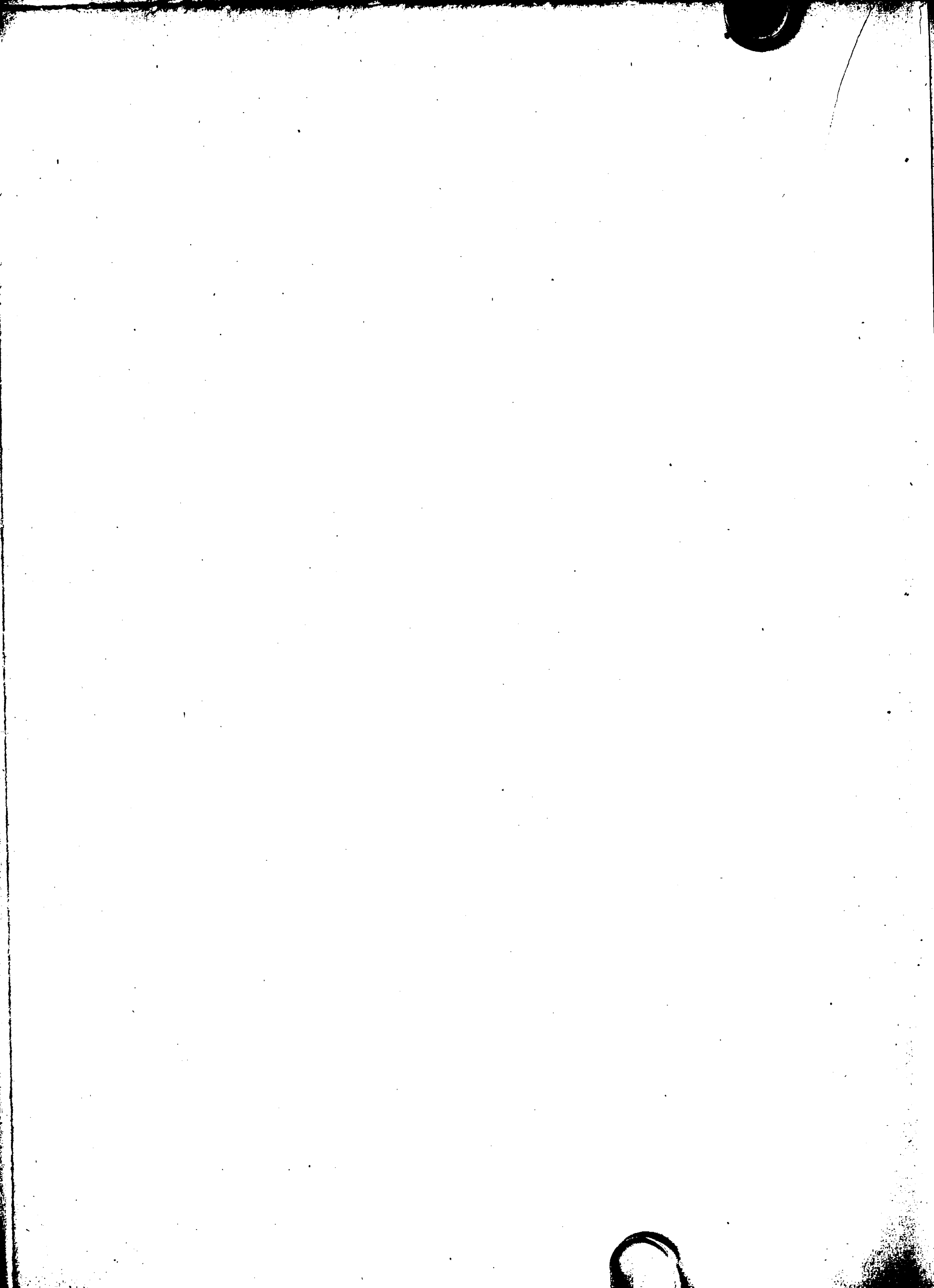
maaske Kunsttilbedere vilde blive opbragt over den, jeg ser ligeſaa vel som de, at der *gives* et Skel mellem Kunst og Ikke-Kunst, mener ogsaa, at der altid bør findes en Kritik, der hensynsløst hævder dette Skel, men finder tillige, at der, af og til, ved Siden heraf bør undes Plads for en mere psykisk Betragtning, d. v. s. en Betragtning, der kun søger Mennesket bag Bogen og er nøjet, om den fandt et, der var værd at kende. Jeg tror, vi saaledes kunde uddybe og berige vort Forhold til Bøger — og Liv. Børnerthed er for mig den værste Synd.

Jeg maa dog tilføje, at det stiller sig noget anderledes for mig overfor Lyrik end overfor Prosa. Her kan jeg ikke taale Dilletanteri. Ringe Vers gør mig skamfuld og syg, mens rene og skønne næsten endnu mere end en Vandring i Naturen, er mig et Foryngelsens Bad. Af de lidt ældre Lyrikere holder jeg meget af *Viggo Stuckenberg*, *Johs. Jørgensen* og *Niels Møller*, maaske allermost af *Thor Lange*; af de yngre sætter jeg størst Pris paa *Helge Rode*, *Vald. Rørdam*, *Olaf Hansen* og *Kai Hoffmann* og ser i den helt nye *Thøger Larsen* et Talent af rørende Enfold og imponerende Styrke. Ogsaa i *Aage Matthison-Hansens* spæde Lyrik hører jeg sarte og rene Toner. Mere af min Forstaaelse er dog maaske hos de tre store døde: *Carsten Hauch*, *Paludan-Müller* og *Johs. Fibiger*, de mest ophøjede og derfor dunkleste af alle danske Digtere. Mere end i den danske Lyrik finder jeg mig dog hjemme i den gamle tyske. Dens Lieder hvisker som fra det dybeste i mig. — Som sagt, det er det sjælelige, jeg søger overalt, men mens det i Romanen

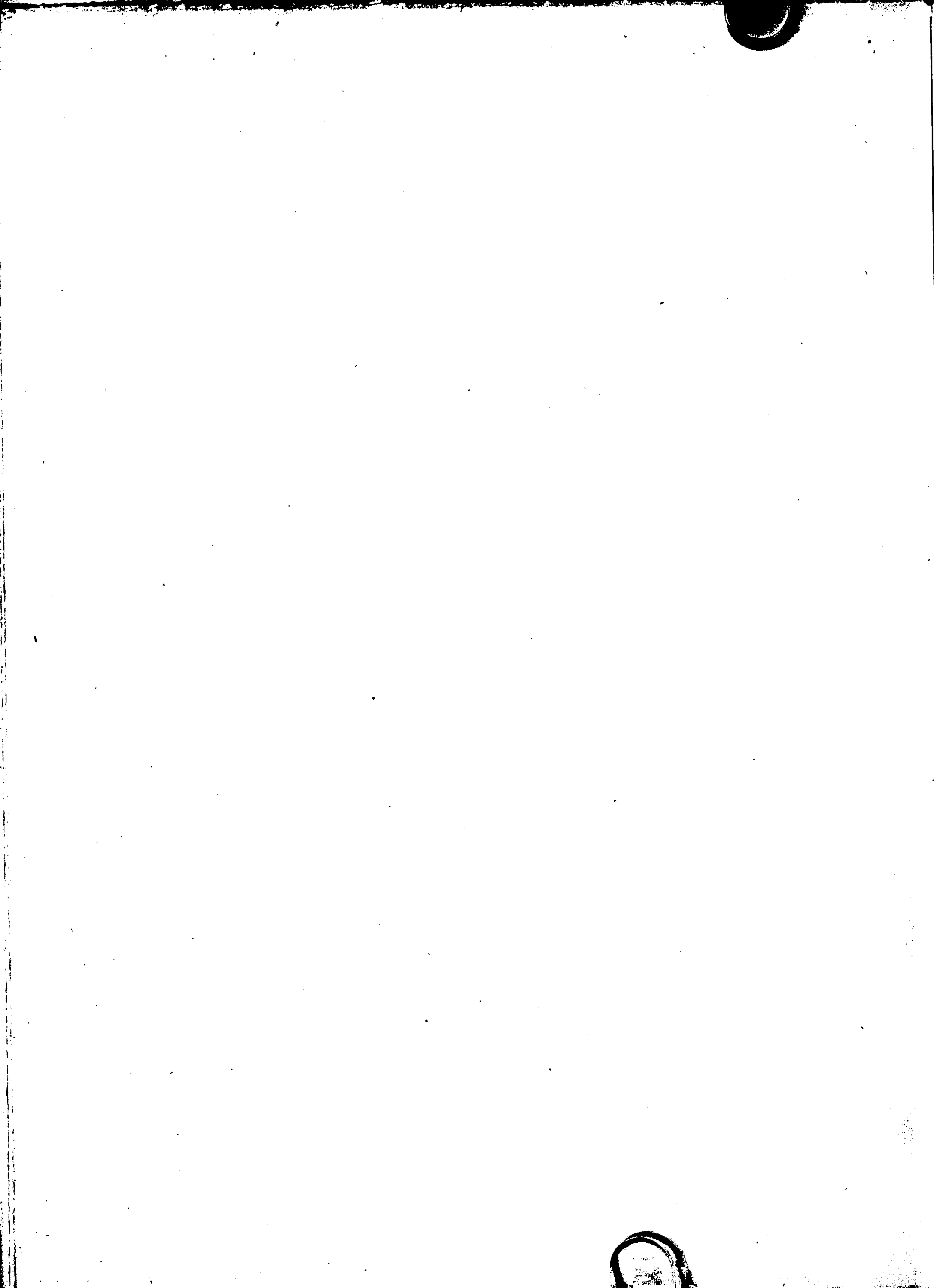
fortrinsvis er det mangfoldigt udviklede, der har min Interesse, er det i Lyriken det allerenkleste, den eneste Streng.

Af nulevende danske Romanforfattere regner jeg *Herman Bang* for den største paa Grund af hans skælvende Sans for Livets Storhed og Lidenskab (hans Stil er derimod mit hele Væsen imod). Af de yngre er der flere, jeg holder af, men nærmest i Slægt føler jeg mig, trods ganske betydelige Forskelle, med *A. H. Kohl*, den hæftige og indtrængende Forfatter af „Den gyldne Gift“ og „Hjærtevirtuosen“. Med stor Beundring ser jeg op til Svenskeren *Gustaf af Geijerstam* og Tyskeren *Thomas Mann*, de er for mig Nutidsromanens brændende og dog beherskede Mestre. Af ældre er for mig *Charles Dickens* og *Flaubert* samt *Turgénjeff* og *Gontsjaroff* de Mønstre, vi bør „have for Øje baade ved Dag og ved Nat.“ Hvor meget „Rosmersholm“, „John Gabriel Borkman“ og „Naar vi døde vaagner“ har betydet for mig, kan vistnok enhver, der bryder sig om at læse mine egne Bøger, se.

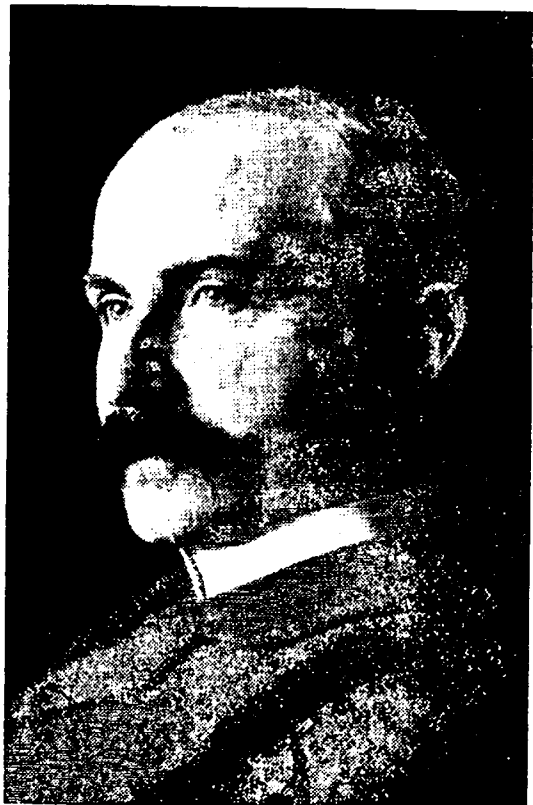
Men sluttelig tror jeg, at det er forbeholdt ikke Ordets, men Tonernes Kunst fuldtud at gengive det, jeg kræver, det, der er det enkleste og dog det sværeste at fange af alt, det til Grund liggende: Livsfølelsen.

II. BREVE

LAURIDS BRUUN

Fra Hr. Laur. Bruun, der nu efter at han har forladt den realistiske Fortælling, han dyrkede i sine yngre Dage, for en historisk og romantisk Roman, der ingen Baand lægger paa hans susende Fantasis Flugter, er blevet en af vore allermost yndede Skribenter, har vi modtaget følgende Brev:

Ad 1. Jeg tror ikke paa poetiske Skolers Mission. Selv har jeg aldrig tilhørt nogen. Lad Kritikerne og Literaturhistorikerne, om de kan det, gruppere Digterne efter bestemte Slægts- og Artsmærker, saaledes som Entomologerne bestemmer Sommerfugle; men Digterne staar sig bedst ved ligesom Sommerfuglene at være uvidende derom og ikke lade sig anfægte. Digtere skal ikke virke i Flok og Følge, men som de Enere, de er. En Digers Forestillingskreds er en Verden for sig, et Rige, til hvilket den kunstneriske Evne skal aabne Vejen for ham og hans Publikum. Evnens Tildannelse og Forfinelse, med et Ord Talentets Kultur, opnaas bedre ved fri individuel Tilegnelse end ved nogen Art Fællesøvelse i Række og Geled.

Alt stort i Kunsten er individuelt, men det

individuelle kan hverken tilegnes eller læres; det kan kun opdages og afsløres. Sejrherren var Sejrherre ogsaa før Slaget; men Slaget maatte til for at aabenbare ham for Verden. For saaledes at „bevise“ sit Værd maa Digteren først finde Vej ind til sig selv og derefter finde Vejen tilbage, ud fra sig selv — til Omverdenen. Fornuftig Kritik kan hjælpe ham negativt ved at spare ham Tid og Kræfter; men i sidste Instans er det Instinkt, det kommer an paa. Geniet er den geniale Autodidakt, den der af et genialt Instinkt ledes ind til de inderste Lag af sin Personlighed og tager sig selv saaledes i Besiddelse, at han kan vende sig ud ad og med bevidst kunstnerisk Maal og med fuld Beherskelse af egne kunstneriske Midler kan afsløre sig for Omverdenen.

Hvad angaar Forstaaelsen af selve Poesiens Begreb, forekommer det mig, at der for Tiden er Anledning til at raabe et Varsko. I vore Dages Kritik ser man atter og atter det i egentlig Forstand digteriske — den indre Verden, Forestillingens Art, Styrke og Inderlighed, kort sagt Personligheden, som i Virkeligheden er hele Sagen — forvekslet med, hvad jeg vil kalde det „filologiske“. Af lutter kritisk Interesse for Stilen, for det haandgribelige Holdepunkt, for Udtrykket, glemmer man det, der ligger bag, som ikke kan læres og tildannes. Naar saaledes en yngre dansk Forfatter gør Forsøg paa at „forny“ Sproget ved Optagelse af Dialekter, ved Laan af Former fra andre, særlig den anglo-amerikanske Sprogstamme, naar han søger at knæsætte en samtidig Klikes Jargon i Literaturen og skaber Rekord

i sproglige Kraftspring, saa er dette i Virkeligheden ikke andet, end hvad unge literære Begavelse til alle Tider har bedrevet, naar de var for sig selv og behagede sig i at spille Halløj med alt, hvad der smagte af Lovbundethed, og sparke til det, der gjorde Krav paa Værdi. Kun naaede i de færreste Tilfælde den Slags sproglige „Nydannelser“ ud til Omverdenen, endsige ind i Literaturen; og Kritiken gjorde klogt i at være varsom med her at yde Fødselshjælp. Naar det lykkedes denne „Sproggenialitet“ at trænge frem, imponerede den hurtig sin Samtid, for efter at være bleven Manér lige saa hurtig at forsvinde; og Eftertiden mindedes kun de flinke Jonglører, forsaavidt der ud af, det vil sige i Reaktion til Manéren, voksede noget virkelig stort frem. Det gælder i det sproglige som overalt i Kunsten: det store er enkelt og naturligt.

Denne „filologiske“ Gymnastik er farlig for en Digter, der virkelig har noget paa Hjærte; thi den berøver ham den Personlighedens Sammenhæng og Alvor, hvori ikke blot den kunstneriske, men overhovedet al menneskelig Storhed til allersidst har sin Rod. Vejen fra at lege med Sproget til at lege med de Indtryk og Begreber, som Sproget skal udtrykke, er meget kort. Og hvor farlig en saadan Leg med Begreberne kan være, viser *Mark Twain's* Digterskæbne. Ikke mange Forfattere har haft sin Samtids Øre i samme Grad som han. Hans groteske Paradokser, hans „Uhyrligheder“ imponerede og forlystede — han tog hele Verden med Storm; og nu — hvor hurtig naaede han ikke den skæbnesvangre Grænse til det unatur-

lige, til Manéren. Man lukkede ham op, som Børn gør ved deres Spilledaase, og saa, der var intet bag. Dog, Mark Twain var Humorist. Hans Kunst prætenderede intet mere end et Øjeblikks Underholdning, vilde ikke tages alvorlig. Men farligt er det, naar en ung dansk Forfatter med udmærkede Evner i en nylig udkommen Bog, som tager alvorligt poetisk Sigte, af sin „Kraftgenialsighed“ lader sig forlede til en Scene som den, hvor en fed Millionærsøn i mer end bogstavelig Forstand „trædes flad“ af den rasende Hob. En saadan eftertrykkelig „Mark Twain“ midt i den fuldeste moderne Højtidelighed er ikke blot en poetisk Taktløshed; men den røber en Brøst i Personligheden, en *sjælelig* Stilleløshed, som er betænkelig. Den, der virkelig vil Forfatterens kunstneriske Vel, burde i Stedet for med et beundrende Smil taknemmeligt at kvittere, søge at aabne hans Blik for den Fare, han løber; thi det Ry, han paa denne Maade vinder, købes paa Bekostning af noget, som er saa uendelig meget værdifuldere — Personligheden.

Ad 2. Hvor Romanen styrer hen, tør vist ingen spaa. Det afhænger ikke blot af de digteriske Enheder, men tillige af de nationale Enheder. Ejendommeligt er det saaledes, at den mest praktiske Nation i Verden — England, der har skabt Forstaaelsen af, at „Tid er Penge“, er de bredeste Romaners Land. Ejendommeligt er det, at Amerikanerne — den rationelt tænkende og rationelt levende Nation par excellence er den, der særligt ynder det grotesk fantastiske. Naar man følger en Smule med i deres Tidsskrifter

og Ugeblade, støder man atter og atter paa Ting i *Johs. V. Jensen's Manér*.

Jeg tror, at der som hidtil vil herske en broget Mangfoldighed. Personlig tillægger jeg ikke den brede Roman nogen Værdi fremfor den „afgrænsede, indtrængende“. Det kommer i Kunsten overalt an paa „Hvorledes“ — ikke paa „Hvad“. Inderliggørelsen betyder mere end Omfanget.

Ad 3. Jeg tror ikke paa den varige Adskillelse mellem en Kunst for de faa og en for de mange. Tilfældige og forbigaaende Tids-Omstændigheder kan vinde de mange for noget, som ikke er Kunst; men Bølgen glider tilbage, og det værdiløse forsvinder. Hvem husker nu den „store“ Digter *Thaarup* fra det forrige Aarhundredes Begyndelse? — Omvendt er der sikkert en vanskelig tilgængelig Kunst, der først langsomt siver ned. Men har det Værdi, vil det engang komme. Selve den vanskelige Tilgængelighed er i mine Øjne en Fejl eller dog et betænkeligt Fænomen. Ofte vil det vise sig, at den vanskeligt tilgængelige, den „sære“ Form dækkede over det poetisk værdiløse. Sproglig Kunstindustri har i mine Øjne mindre Værd. Tiden vil dømme det. Det, der er enkelt og lige til, taaler at lagres. Den største Poesi er den, der virker paa alle, fordi den trænger gennem Dannelseslagenes forskellige Kustyper ind til det nøgent menneskelige.

Ad 4. Enhver virkelig Digter er i Besiddelse af „nyskabende Sprogeevne“; men jeg tror, at Reglen er den, at jo oprindeligere den *digteriske* Evne er, desto mindre fremtrædende er det, man almindelig forstaar ved Nydannelser i hans Sprog. Den, der for Alvor har noget poetisk paa Hjerte,

vil nemlig instinktmæssig undgaa enhver saadan Forandring i de gængse sproglige Værdier, der falder stærkt i Øjnene, som f. Eks. nydannede Ord, Indførelse af Dialektord etc.; thi hans digteriske Maal er ham i saa høj Grad Hovedsagen og Sproget i saa høj Grad Udtryksmidlet, at han vil være angst for, at en „Nydannelse“ i Sproget skal drage noget af Opmærksomheden til sig og derved bryde den Stilens skjulte Harmoni, der betinger Sætningens fulde poetiske Virkning. Hans Sprog bliver beskedent; og ofte vil han anvende sin allersubtileste Kunst paa netop at skjule den Omformning, som Tanken kan have tvunget ham til at foretage i det sprogligt overleverede. Han „nydanner“ ikke Sproget, faar det ikke til at „blomstre“ eller „dryppe“ for egen Regning; men han binder og bøjer det for at tvinge det til at gaa hans poetiske Ærinde og kun dette. Sproget er ham en gammel, betroet og diskret Tjener, der gaar den lige Vej fra og til, — ikke en ung og overmodig Lakaj, der gør sig Svinkeærender her og der for at vigte sig med sit ny og spraglede Liberi. Ligesom en virkelig første Klasses Klædning sidder støbt om Figuren og, uden at man ved hvorledes, naar man da ikke selv er Skrædder af Profession, fremhæver alle Figurens naturlige Fortrin — saaledes er hos den virkelige Mester Sproget støbt om Stoffet; og Nydannelserne ligger ikke saaledes paa Overfladen, at enhver kan se dem. Det er fine Nuancer, diskrete „Skrædderfif“ i Snittet — Sætningsbygningen og Ordstillingen — mere end i selve Ordene, — i Udvidelsen af et Verbums logiske Omfang, i Forholdet til dets

Objekt og Prædikatet; det er Nydannelser, der smugles gennem Øret ad Analogiens Vej, kort sagt Nyskabninger saa fine, at selv Filologen vanskeligt kan finde dem. Uden at Publikum selv aner det, bliver de efterhaanden alles Eje og danner Led i Sprogets naturlige Udvikling. Det er Belysningen indefra, som skifter. Selve Ordene er uforandrede. Den Slags Nydannelser — som f. Ex. en *Goethe's*, en *Goldschmidt's*, en *Henrik Pontoppidan's* tilsyneladende saa akademiske og korrekte Stil indeholder dem —, er i Virkeligheden i langt dybere Forstand originale end de haandgribelige, grove og effektfulde genialske Orddannelser; thi Originaliteten ligger der ikke i Ordet og Ordlyden, men i det, der ligger bag Ordet; de er ikke søgte, men fundne — eller rettere fødte under Smerten af en ny Forestillings, et ændret, udvidet eller omformet Begrebs Dannelselse, — de betegner en sjælelig Originalitet.

Jeg har her og ovenfor (under 1) udtalt mig saa stærkt og udførligt om Poesiens Forhold til Sproget, fordi jeg mener, at vi er inde paa en Afvej. Der er ved at gaa Filologi i vor Literatur. Det, der skulde være Midlet, er ved at blive Maalet i vor Digtning. Skylden er dels Kritikens stærke Fremhæven af det tekniske, af Stilens Betydning i dette Ords grovere haandgribelige Forstand; dels skyldes det den mangeaarige ensidige Forgudelse af *J. P. Jacobsens* sygelige Ordkunst.

Ad 5. Jeg har altid følt mig ensom i vor Literatur. Jeg synes, at vi staar tilbage i poetisk Tanke. Vor Horisont er stærkt begrænset til Trods for vort flade danske Land. De fleste

mangler Udsyn; og den Udvé, som er dansk, er for svag og passiv, for underlig genstandsløs til at erstatte det.

Jeg ved ikke, hvem jeg skulde nævne af mine danske Samtidige. *Rist* er mig kær, men for bunden af historisk Fordom. Han har ikke forstaaet, at Digteren begynder just der, hvor Historikeren, hindret af sin Videnskabs Skyklapper, maa melde Pas. *Pontoppidan* er mig for objektiv, for temperamentsløs. Af de yngre, hvis Produktion jeg kender, er vel nok *J. V. Jensen* den største *Evne*; men han er mig endnu for ugæret, for lidet kultiveret, for „amerikansk“ til, at jeg ret kan tage ham alvorlig. — Foreløbig synes mig af dette literære Slægtled *Jeppe Aakjær* den lødigste.

Derimod er der i vor skandinaviske Nærhed to Digtere, med hvem jeg føler mig stærkt i Slægt. Det er *Verner von Heidenstamm* og *Selma Lagerlöf*. De har den digteriske *Evne* i dens Oprindelighed — Intuitionen, som er den sjette Sans.

København, den 27. December 1905.

JAKOB KNUDSEN

Fra Hr. Jakob Knudsen, der ved Siden af Henrik Pontoppidan staar som Bæreren af den solide, realistiske, særligt danske Roman og som, ikke ved sit Livssyn, men ved sin Klogskab, sin Troværdighed, ved Fremstillingens Besindighed og Foredragets prunkløse Lavmælethed er saa overmaade nært beslægtet med Pontoppi-

dan, har vi modtaget følgende Brev:

Jeg mener, at Anarkiet altid i og for sig maa være den heldigste Samfundsorden i den literære Verden. Men saaledes som Menneskene, altsaa ogsaa Forfatterne, nu eengang er, vil Anarkiet næsten altid være *Tegn* paa, at der ingen virkelig Stormand og ingen stærk, aandelig Strømning findes i en vis given Periode. Og det kan jo ikke kaldes heldigt. —

Det er kun naturligt og godt, at der findes et bredere Publikum med Sans for det kendte og enkle, det bundfældede og fundamentale, og et snævrere Publikum, der kan værdsætte det fornyende, det vordende, det nuancerede og det individuelle, som endnu ikke er faldet til Ro i sin endelige Form. Saaledes som Tilfældet var for 100 Aar siden i Danmark, da man i de brede

Lag levede med Holberg, Folkeviserne, Æventyrene og Biblen, og i de snævrere Kredse havde den nu klassiske Litteratur.

Men Smagen i vore Dages brede Lag er ikke „bred“ eller enkel, den er simpelthen forfalsket, forkludret. Naar man undtager visse Højskolekredse, saa læser man i de brede Lag paa Landet hverken Holberg, Folkedigtningen eller Biblen, saalidt som Klassikerne fra forrige Aarhundrede. Man læser moraliserende, halvgudelige Almanakhistorier (som man for blot en Menneskealder siden vilde kalde dem), og i Byerne læses Fru *Blicher-Clausen!* — Det er Kirken, Skolen, Aviserne og Jærnbannerne, som i Løbet af Hundred Aar har frembragt disse Forandringer i Smagen hos det brede Lag i Danmark. —

KARL LARSEN

For mange staar *Karl Larsen* som en artistisk Elsker af Tilværelsens „Hjørner“, en Opsøger af det usædvanlige, en Dyrker af det særegne og pittoreske.

Rimeligst vil det maaske være at betragte ham som en fanatisk Tilbeder af alt det i Sproget, som vedkommer dets sjælelige og anskuelige. Hans Rejse-

bøgers glidende og sansefine Sætninger, hans Studium af højst forskellige Mennesker, lige til de bizarre, men altid opmuntrende og overraskende Vækster, der skyder frodigt frem af den mundtlige Tales Overdrev, viser samme ildfulde og utrættelige Kærlighed til *det Ord, som lever*.

„Det Anarki, hvorunder vor Litteratur for Tiden lever, er paa en Maade et Gode for Digterværkerne og Digterne. Det er uheldigt, naar en toneangivende litterær Stil og Aand uniformerer Litteraturen og kvæler eller forkludrer modsat anlagte Individualiteter. Litteraturen udmagres, og Mennesker forringes; thi for enhver virkelig Digter bliver hans Digtning det Regnskab, han gør sig for sine Indtryk af Livet, og er et af hans fornemste Midler til at finde Mening og Lykke i sin Tilværelse.

Paa den anden Side svækkes Fordelene ved den anarkiske Tilstand netop gennem selve den litterære Kritiks Nedgang i saadanne Perioder.

En stærk og betydende litterær Kritik fostres kun af Ensidighed og i doktrinære Tider; naar de er omme, opstaar der hist og her aandfuldt eklektisk Kritikere; men de har intet Tag i Publikum. Folk vil have store, programmæssige Linjer og imponeres kun af en dominerende Holdning; men den indgyder dem ogsaa ved selve sin Optræden Respekt for Litteratur overhovedet. Ubevidst øver den sin Indfyldelse, hvor uvilligt Publikum end maatte staa overfor dens Ideer.

Naar en hidtil herskende Kritik er omstyrtet, uden at nogen ny har erobret sig dens Throne, er det store Publikum kun fyldt af den Skadefryd, det altid føler, naar noget gaar i Stykker, og for Resten prisgivet Døgnets Kritik, som nødvendigvis maa være farvet af mange andre Hensyn end de litterære. Publikum mistror denne Kritik i sit Hjertes inderste, fordi det dunkelt fornemmer, at den er nødsaget til at tjene det for at kunne leve.

Følgen bliver en stigende Foragt hos Publikum ikke blot for Kritiken, men for al Litteratur. Dristigere og dristigere foretrækker Folk deres Omgangskreds' og Familjes Dom for selv virkeligt fremragende Litteraturkyndiges.

Dette Standpunkt nærmer vi os for Tiden stærkt i Danmark. Og det indeholder Fare for baade Digtekunst og Digtere. Vanskelighederne øges yderligere ved at kombineres med dem, som opstaar af det moderne Forretningsforlag, der maa drives med et Massesalg for Øje, som

kun opnaas gennem et overmaade bredt Publikum.

Ingen overmægtig Kritik hindrer, direkte eller indirekte, nogen digterisk Individualitet i at gøre sig gældende; men ingen virkelig indflydelsesrig Kritik kan heller hjælpe den frem overfor Publikum eller holde en Digter oppe overfor den offentlige Mening, naar den i sin Nyhedsjagt er ved at vende ham Ryggen. Og Forretningsspekulationen vil mere og mere bemægtige sig Bogproduktionen.

Man vil maaske sige, at Bogmarkedet og Litteraturen dog ikke er det samme, og at Litteraturen kan blomstre, selv om Digterne sulter, hvad man har set tit og mange Gange. Men dels turde det være heldigt, om Digterne ikke helt blev henvist til Tagkamrene, dels tror jeg, at Tendensen paa et forretningsmæssigt ledet Bogmarked, der savner Modvægt i litterær Autoritets Indflydelse, kan friste mangan virkelig Digter og derigennem gøre fuldt saa megen Skade som en ensidig, men dog altid litterært stræbende Kritik.

Naar vi ser den Publikumlitteratur, som med stigende Styrke skyder op omkring os, skyldes meget af den rene Bogskrivere, der stormer løs mod Succes'en med deres mere eller mindre bevidste Kendskab til Publikums Trang i Retning af Underholdning og Rørelse — uden mere at generes af Frygten for en litterær Jupiters *Quos ego!* Men en Del af „Forretningsbøgerne“ er dog skrevne af virkelige Digtere; direkte eller indirekte lokkes de af Forlag eller Theatre til at „forfølge“ en Succes i en given Genre eller lader sig lempe ind under en eller anden forret-

ningsmæssig „Ramme“, hvor ikke — hvad der kun er udmærket — Rammen bringer virkelig Litteratur ud i vide Kredse, men hvor det litterære kan blive forbistret stemt af efter Rammen.

Ogsaa af disse Grunde tror jeg, at Romanens Udvikling for en stor Del vil gaa i Retning af det typiske, almene, storlinjede og bort fra det specielle, detaillerede, indtrængende. Det første har altid været det store Publikums Smag, og det tiltaler mangt et Digttemperament, der savner Betingelserne for at se Storheden i det saakaldte smaa, uagtet det Gang paa Gang i Kunst og Videnskab har vist sig, at det virkeligt revolutionært store udgik fra den intime Indtrængen deri. Der vil komme en vanskelig Tid for psykologiske og kunstneriske Specialiteter, som jo kun i stærkt litterære Perioder kan trives i et saa udpræget Provinsland som Danmark. Dér kræves et vel udviklet litterært Snobberi hos det store Publikum for at faa dem til at glide ned; dér vil Tendensen altid gaa i Retning af at opfatte dem som Kuriositeter, medens der i Verdenslandene, hvis store Publikum staar meget lavere end vort, dog altid findes Penge og eksklusivt dannede nok til at holde dem oppe, baade paa Digtningens, Videnskabens og Samlingers Omraade. Det gælder i Provinslandene for aandelige Ting, hvad en bekendt københavnsk Dameskræder genialt udtalte om de danske Damer, at de „vilde helst have en Balkjole, som de kunde gaa paa Torvet med“. Noget Lokalfarve („Hjemstavn“ eller „Historie“), lidt Psykologi, noget Samfundssyn, lidt Lyrik, Resten livligt spændende Handling — saaledes

vil vistnok mange Romaner komme til at tage sig ud i den nærmeste Fremtid. —

Naar De spørger mig, hvilke af vore Digtere jeg selv sætter mest Pris paa, kan jeg kun beklage, at jeg ikke er bleven spurgt herom for en Snes Aar siden; da skulde jeg have svaret Dem med Fynd og Klem. Nu er jeg med Aarene mere og mere bukket under for den Tilbøjelighed, jeg for Resten altid har haft, til at dyrke mange Guder, naar bare der er noget Guddom i dem. Jeg gribes altid af Originalitetens Blink i Iagttagelsen, Sprogbehandlingen, Udformningen af Stoffet, af en gennemført kunstnerisk Holdning og en fuldkommen Udtømmen af det valgte Motiv. Saa kan De forstaa, at — for at blive ved Digterne af yngste Dato — *Joh. V. Jensen* baade har voldt mig de største Glæder og skaffet mig adskillige Ærgrelser paa Halsen, og at jeg, naar jeg i en Hast skal nævne nogle andre, maa sætte Pris paa Folk som *Aakjær* og *Harald Kidde*; men der er heldigvis betydelig flere, som jeg har haft og stadig har Udbytte af at læse.

CARL EWALD

HR. EWALD er den af vore Skribenter, der aldrig har villet nøjes med en bestemt Art Læsere.

Han har frydet Børnene — men ogsaa mange voksne — med sine Æventyr. Backfischene og de unge Mennesker har graadigt slugt hans tykke historiske Romaner. Kafé-Publikumet har nydt hans Journalistiks muntre

Malice. De mere kræsne bevarer stadig i deres Erindring tungsindige Mindelser om Stilen i „Den gamle Stue“, der havde noget af et Springvands enstonige og bedrøvede Pladsken og om den Kyndighed, hvormed noget alment bestemmende i „Mandens“ og „Kvindens“ Erotik var sat op mod hinanden i en virkningsfuld Kontrast.

Højstærede Hr. Rimestad.

Desværre maa jeg erkende min fuldkomne Uformuenhed til at besvare Deres Spørgsmaal paa en for Dem og mig og Spørgsmaalene nogenlunde værdig Maade. Jeg er saa gruelig lidt filosofisk anlagt, hvilket ofte har været min Ulykke, oftere min Lykke.

Jeg kan blot sige Dem, at vi efter min Mening har en overmaade rig og god og broget

Litteratur, og at jeg ikke ser noget Tegn til at det vil blive anderledes.

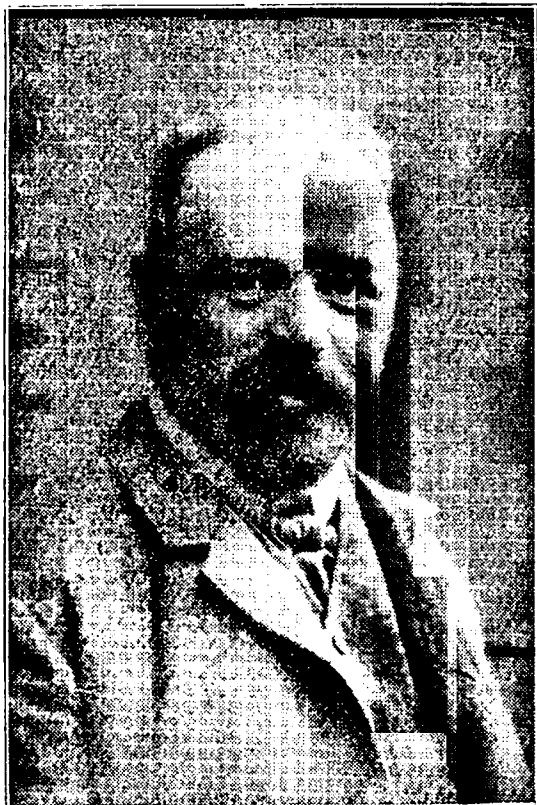
Skulde jeg nævne et literært Fænomen, der synes mig særlig ringe, saa maatte det være vor Kritik, der er godt paa Vej til at miste al sin Magt over Læserne. Skulde jeg nævne noget særlig betydningsfuldt, saa kunde det ikke være andet end vore Forfatterinder, der dukker op, den ene kraftigere og mere talentfuld end den anden. Jeg nærer ikke mindste Tvivl om, at Litteraturen efterhaanden vil komme helt paa Kvindehænder. Saa vil Mændene overtage Køkkenet og Vaskeballerne, Hjemmets Hygge og den første Barnepleje, hvortil mange af dem slet ikke er saa tossede, som de har faaet Ord for.

Deres ærbødige

CARL EWALD.

Villa Ventegodt, ¹²/₁ 1906.

ALBERT GNUDTZMANN

Hr. *Albert Gnuetzmann* er en alsidig og utrætteligt arbejdende Skribent. Han har i det sidste Tiaar frembragt en Række Romaner, der viser Kendskab til mange og forskelligartede Menesketyper. Han har faaet Stykker opført paa *Det kgl. Theater*. Og desuden har han faaet Tid til at anmelde alle de Bøger, der hvert Aar

ser Lyset i Danmark. Denne sidste Gerning alene er ellers i Almindelighed i Stand til at optage en Mands hele Arbejdsevne.

Ser vi kun paa Literaturens ydre Forhold til Publikum, saa turde vel de Tider, da der marcheres i sluttede Rækker, være de mest frugtbringende. Paa de svage Talenter øver det utvivlsomt en opstrammende Virkning at have Førere, hvis Kommandoraab prikker Evnerne frem til de yderste Anstrengelser, Fløjmænd, hvis Taktfasthed sætter Delingen i Trit. Og den læsende Almenhed vil kun undtagelsesvis være i Vilderede med, hvor den skal anbringe sin Sympati. Vejledet af en Kritik, der sribes af de samme Delingslinier som den Literatur, den behandler, vil ogsaa Publikum fordele sig jævnt og naturligt, kun at de kæm-

pende Retningers indbyrdes Styrkeforhold efterhaanden vil ændres efter Udviklingens naturlige Gang.

Under de nuværende anarkiske Forhold er der langt mere Plads for Fusk og literært Blaaræderi. Ingensinde før har vi maaske haft en saadan Dyrehavsbakke af „historiske“ Maskeradeoptog, af vammel Familielæsning og „folkelig“ Spekulation som nu. Og sjældent har det vel været vanskeligere for den betydelige Evne at finde sit Felt og — blive fundet.

Den megen spredte Fægtning virker desorienterende paa dem, der skal læse. De hører Stemmer, der kalder ude fra Rummet, og det er undertiden, som kom de fra en fortryllet Skov. Der skal megen Styrke, et godt Vejr i Lungerne for at blive hørt. Og altfor ofte dør Stemmen hen i Rummet.

Derfor skrives mangen værdifuld Bog kun for Digtere — eller for den lille Kres, der er i Stand til at fornemme digterisk — ikke for Folket. Derfor er den ikke spildt. Thi at hver af Literaturens Arbejdere virker for egen Regning, ikke for et Partis eller en Retnings, vil jo ikke sige, at de lever hver paa sin Ø, hvorfra der ikke er nogen Forbindelse med de andre. Gennem direkte Paavirkning eller gennem korresponderende sjælelige Strømme vil enhver Aandsværdi sikkert før eller senere komme ind i Omsætningen.

Jeg tilstaar, at jeg langt foretrækker at leve og virke i en saadan uregelbunden Tid end i Partidelingens Periode. For Forfatterne er den maaske vanskeligere, men for Literaturen mere

frugtbar. Thi den suger sin Næring af enhver af de Kilder, der aabner sig for den.

Men naturligvis vil før eller senere de delte Strømme samle sig i en eller flere Hovedretninger. I Romanen tror jeg, at man mest vil samles om den store Skæbne, de usædvanlige Mennesker. Ikke saaledes, at Begivenheden i og for sig i gammeldags eller populær Forstand, det kunstigt slyngede Eventyr eller den raffinerede Intrige, atter vil komme til Ære og Værdighed, men saaledes at den enkelte Menneskeskæbne afspejles i større Forhold, under et stærkere Højtryk af Lidenskab, end det i Naturalismens Tid var sædvanligt.

Vi er naaet fra den psykologisk undersøgende Roman til den eksperimenterende. Vi turde nu have vundet Indsigt nok til at vove at bygge højt til Vejrs. Og hvorledes skulde det kunde blive andet paa en Tid, der er de store Indsatters, Krigens, Revolutionens, de videnskabelige Erobringers? En Tid, da Troen paa Livet praktisk ytrer sig i Hygiejnens og Sportens Iver for at bevare Livet det længst mulige!

Kommer der en Digter, der giver denne Tids Stræben det gyldige Udtryk, vil jeg vel være i Stand til at nævne et enkelt Navn som det, der af alle Samtidens staar min Sympati nærmest. For Tiden kan jeg det ikke, hverken naar jeg kun ser paa den hjemlige Literatur eller naar jeg tager det øvrige Europa med. Heller ikke synes jeg, at vi for Tiden har nogen nyskabende Sprogeevne, der kan siges at have hvæset Sproget eller givet det fyldigere Klang, saa-

ledes at det skulde kunne komme Literaturen i Almindelighed til Gode. *Johannes V. Jensens* store Oprindelighed og tindrende Ordkunst ufortalt, beder jeg en naadig Himmel bevare os for en Skole af smaa Jensener.

HENRI NATHANSEN

For det store Publikum vil Nathansen væsentlig være kendt som Forfatteren til den muntre Komædie „*Mor har Ret*“, der fik sig en Succes paa *Det kgl. Theater*.

For et snævrere Publikum er han fortrinsvis Digteren til det langt betydeligere Værk, Romanen *Floden*, en af de yderst faa, hvori der lever meget af det, der er

bestemmende netop for vor Tid, en Bog, der er fyldt af Mennesker, af Interiører, af Situationer, men som desuden ejer det, der betegner det virkelige Kunstværk: en Grundstemning. Den er som gennemlyst af et ejendommeligt Smil, der rummer baade en urolig Vemod og en stilfærdigt nagende Smerte, og i dette Smil synes man ogsaa at fornemme Galgenhumorens desillusionerede Bitterhed.

„Lad enhver kæmpe for sig og sit. Altfor ofte er en daarlig Poet blevet taget under Armene af en Fører, der dannede Skole og hvervede Tropper, som vilde lystre Parole. Og altfor ofte har en Skole eller Gruppe i Kraft af den haarde Næve slaaet ned, hvad der ikke passede i dens Kram. Undertiden har Navnet Skole eller Gruppe kun været Skærmbret for en Klike, der sad bæn-

ket om Fadet og ikke vilde slippe. Fænomenet har haft sin Blomstringstid herhjemme, men det vil atter og atter genopstaa i Følge Loven om Ukrudtets Forplantning. Og hvad nytter det at stride imod? Ogsaa Kritikere og Literaturhistorikere skal jo leve. Og de vil trolig blive ved med at lave Systemer til Brug for Abonnenter og Skolebørn i de højere Klasser.

Trods alle Forsøg paa at rubricere, passe ind og skyde ud vil Kunsten gaa sin Gang. Den vil saa' og høste, sprede og samle paany. Udviklingen vil vel gaa imod at samle de mange Enkeltiagttagelser og Individualiteter til Typer, der ikke er nogen Enkelt, men Alle i et. Vi er jo alle Mennesker. Erasmus, Aladdin, Adam Homo, Niels Lyhne, Lykke-Per og Einar Elkær er Toppene, der har samlet i sig, hvad der spredtvis blomstrede i Dalene. Livets Mangfoldighed er saa rig og hemmelighedsfuld, at hver enkelt Fremtoning kan synes nok for sin Mand. Men den, der kan rumme Mangfoldigheden i én Person og give den samlet Udtryk, er den Store.

Og det typiske vil altid hæve sig over det individuelle, saa sandt som Kunstens dybeste Væsen er en Bekendelse, en Erkendelse, en Opdagelse, der synes saa klar og selvfølgelig for de Mange, netop fordi den aabenbarede, hvad hver Enkelt hemmelig følte, men først saa' i det Øjeblik, den laa dér, saa gammelkendt, saa simpel og sand. Der er saa mange Sandheder i Verden, men kun én Sandhed. Den er nok simpel, men den er det kun i Kraft af sin store Evne til at se igennem de tusinde Svøb, som Tiderne har hyllet den i.

Intet er betydningsløst. Stort og Smaat er jo kun Navn, Talstørrelser. Det Smaa giver sin Skærv til det Store. Men dét, der er Kunst, vil altid sejre, fordi det trods alt lever sit Liv som Livet selv — i evig Stræben mod Udvikling, Fremskridt og Frihed.

Lad da Enhver kæmpe for sit.“

L. C. NIELSEN

For de fleste er L. C. Nielsen *Mit Land's* Digter, der for sin Indignation fandt haarde Ord og Rytmer, der faldt som Hammerslag, og den af vore samtidige Lyrikere, der har vist den frodigste Evne til at skrive Kantater og Festdigte saaledes, at de ikke bærer Præg af Lejlighedspoesi.

For andre er han den, der har frembragt de Elskovssange, hvor man mest umiddelbart i selve Rytmen kan høre et ungt Hjertes henrykte, urolige, angstfulde Slag, Tilbedelsens og Ekstasens Skrig eller kvalte Hvisken.

For andre igen er han den bekymrede og utilfredsstillede Digter, fyldt af dunkel Udve, hvis Vemod griber intenst, fordi den har suget hans Hjerte saa ubarmhertigt; i enkelte sublime Strofer har han formaaet at uddybe denne Vemod saadan, at den ligesom vokser til et Symbol paa den bestandigt umættede Higen i Menneskehedens Hjerte.

„Kunst er Anarki. Kunst er Oprør, Frigørelse, Selvhævdelse — med andre Ord: Fornægtelse af de borgerlige Love, der tilstræber Samfund, Selvudslettelse, Lov.

Men derfor er Skoler, kunstnerisk set, betyde-

ningsløse, altsaa skadelige; de kan have en praktisk, politisk, agitatorisk Betydning — den kommer blot ikke Kunsten ved. Og er det mon ikke saaledes, at de Skoler, der mulig har eksisteret (selv har jeg aldrig rigtig kunnet faa Øje paa dem), fuldt saa meget har haft deres Oprindelse i ydre som i indre Aarsager?

Nej, Skoler i Literaturen tror jeg ikke paa. Deres afstivende Indflydelse paa klejnfodede Kunstnere er temmelig overflødig; den, som ikke kan staa foruden, skulde vist helst have Lov at falde.

Heller ikke tror jeg paa, at Romanen spalter sig i „det typiske“ og „det individuelle“; den er altid Foreningen af begge Dele, hvor den duer noget. Naar det undertiden har kunnet se anderledes ud, stammer det udelukkende fra, at Tiden har manglet de store, rummelige Kunstner-Personligheder, som i deres Værk faar Plads baade til deres eget og til Samtidens. „Vor moderne Roman“, siger De — skildrer Henrik Pontoppidan ikke det typiske, og Johannes V. Jensen? Er der nogen dansk Roman, i hvilken det individuelle mere direkte er gjort til Genstand for kunstnerisk Behandling end i Einar Elkjær? Og er Einar Elkjær ikke en Type, typisk for sin Tid? I Romanens brede Form kræver jeg Plads til *alt* — men jeg vil nødigt have det bredt behandlet. Literaturen sonderer sig ikke.

Det er unægteligt, at et helt Befolkningslag, misledet af middelmaadige Blade, søger en bestemt og bestemt afgrænset Art Forfattere. Men det er ikke dette Publikum, der køber relativt meget lidt, eller disse Forfattere, af hvilke de

bedste naturligvis har deres Værdi, som i egentlig Forstand skaber Literaturen. Den frembringes, som den altid er blevet det, af de kæmpende faa; nogle af disse besejrer deres Samtid, andre først Eftertiden. *Viggo Stuckenberg* vil uden nogen Tvivl blive læst meget — ligesom *Aarestrup* blev og bliver det; mens de levede, lod man dem upaaagtede. Forøvrigt skrives der saa mange Gange mere nu end tidligere, kritiseres saa mange Gange slettere og samvittighedsløsere; derfor ser det tilsyneladende ud, som var Literaturen delt i to Dele.

Men Literaturen er *én*, ligesom Sandheden. Uvillige Æstetikere stønner nu og da over vor Tids Literatur. Jeg siger: der har ikke været nogen alsidigere, nogen menneskeligere, nogen mere sanddru Kunst end vor, næppe heller nogen hjemløsere. Men en monumentalere, fantasi-fuldige.

Rig og stærk er vor Literatur, trods den Vanrøgt, den trives under; med en Fremtid for sig, der synes at skulle avle større Værker, kraftigere Typer, end den svindende. Af hele mit Hjærte er jeg knyttet til den, alt, hvad den frembringer, har Bud til mig. Derfor har jeg vanskeligt ved at foretrække.

Jeg maa dog nævne *Stuckenberg*, *Sophus Clausen*, *Ludv. Holstein* og *Johannes V. Jensen* som dem, jeg føler mig dybest i Slægt med og maaske af den Grund overvurderer. Dem sætter jeg nemlig meget højt.

Og jeg har den Tro, at Udviklingen vil give mig Ret.“

KNUD HJORTØ

H^{R.} HJORTØ har endnu ikke naaet Populariteten, og det vil maaske vare længe endnu, thi hans afgjorte Talent hører langt fra til de let tilgængelige.

I hans skønne og mærkelige Bog *Støv og Stjerner* vekslede forvirrende Hallucinationer, løsslupne Fantasier med Naturbilleder, der var givet med

en forunderlig Frodighed og Præcision.

Han er som Stilkunstner den af vore Skribenter, der er nærmest i Slægt med Johannes V. Jensen, men han viser sig i sin sidste Bog *To Verdener* som en Forherliger af netop den Kulturtype, som Johannes V. Jensen vil tillivs: Bæreren af „den theoretiske Livsviden“.

De opstillede Spørgsmaal, skriver Hr. Hjortø til os, falder kun delvis sammen med, hvad jeg selv har tænkt over i lignende Retning; jeg vil derfor nøjes med at fremsætte nogle almindelige Betragtninger, som jeg haaber tildels vil besvare de Spørgsmaal, der stilles mig.

Der er et Ord, der i de sidste Aar stadig kommer igen, naar Talen er om Litteratur, og som er blevet en Art Slagord; det er: „Livet“; det Ord findes allerede i mange Bogtitler og træffes

snart i enhver Anmeldelse; det har mere at betyde end Ordet „Virkelighed“ tidligere havde; der ligger mere i det end den blotte Gengivelse af, hvad der høres og ses; „Livet“ vil mere føres ind i Tingenes Hjerte. Betyder „Virkeligheden“ et Spejl, der gengiver uden Forvrængning, saa betegner „Livet“ den Sonde, der ransager Hjerter og Nyre. Det er ligesom en Opfordring til at trænge dybere ind, hvor Forstanden svigter, og Anelserne træder i Stedet for. Der kan endvidere i den hyppige Brug af dette Ord ligge en menneskelig Kærlighed til Livet, selv under dets fattigste Former, og en litterær Forstaaelse af, at det under alle Omstændigheder fortjener at paaagtes og skildres. „Livet“ er et godt Ord til at dømme med, det kan bruges angribende mod de stilfærdige, ensomme Værker for at fremhæve Bevægelse og Mangfoldighed som det, der egentlig er Liv; det kan anvendes til at fordømme Tankens rolige Beskuen i Modsætning til Lidenskaberne, der alene skal gælde for at være Liv. Men hvordan Ordet end bruges eller misbruges, saa er det vigtigste det, at vore Dages Litteratur virkelig har en vis Ret til at sætte det i sit Skjold. Der er kommet Liv og Fornyse i vor Litteratur i den sidste halve Snes Aar og et vist litterært Fænomen er i Færd med at forsvinde: Livsleden, hvad enten den antager Form af Tungsindigheden med de rødkantede Øjne eller Blaserthedens halvfuldendte Gaben eller den ufriske Sanselighed, der engang florerede; den var det maaske mest vigtig at komme af med. Vi yngre Forfattere anerkender ogsaa Sanselighedens litterære Værd, *men vi vifter ikke med den.*

Hvis vi skal benytte et andet Ord i Stedet for eller ved Siden af „Livet“, da maa det blive „Friskhed“. Det er ikke tilfældigt, at den yngre Litteratur væsentlig bæres af Mænd, der er kommen ude fra Landet; derfra er Fornyelsen kommen og der vil den tiltagende Kultur stampe det ene Talent frem af Jorden efter det andet. Det er blevet os spaaet, at Litteraturen vilde faa stærk Tilgang af skrivende Damer, og det er jo gaaet i Opfyldelse, men jeg tror ikke, det bliver dem, der kommer til at holde Litteraturen frisk. Men friske Folk vil komme fra alle Landets Egne, hele Danmark vil litterært komme med. København vil maaske længst lade vente paa sig. Det er en mærkelig Kendsgerning, at København endnu ikke har faaet sin Roman og saaledes maa staa tilbage for Himmerland og Vesterhavet og mange andre Egne. Ligger det i at dens Skildere mangler Naturanlægget, eller de gribes af Aktualiteten og skaber Bøger, der kun lever en Døgnflues Liv. Men det øvrige danske Land vil sejrrigt drage ind i Litteraturen, og naar man har set, hvad der paa det Omraade er frembragt, saa kan man lige ane, hvor overordentlig meget der er igen.

Naar Bønder og Smaaborgere saaledes sender deres Sønner ind i Litteraturen i højere Grad, end det før er sket, saa vil vi faa en Mængde Hjemstavns-skildringer fra Landets forskellige Egne i Vers og Prosa, hvor Naturen spiller større og større Rolle, og da det jo egentlig er en vidunderlig Ting, der sker hver Gang Kultur træffer en raa, men modtagelig Sjæl, saa er der i alt Fald Mulighed for, at der blandt de mange Skitser, vi faar at se, ogsaa vil komme hele store

Menneskebilleder, som har deres Rod i en lille By, en Egn eller et Hjem, men tillige en Bredde ved Skildringens Vækst ud over den snævre Ramme, der gør dem til uforgængelige Typer. Disse friske Mænd vil ikke danne Skoler; hver ser med egne Øjne — det er deres Friskhed — de har kun Tingene, Menneskene at se efter, ikke efter, hvordan de andre gør det. I Skoler lærer man at efterligne; det vil de gøre, der ikke selv kan høre og se; de skal om og laane Brillen og Hørerør hos andre af samme Fag; de friske Mænd, der nu er ved at komme, danner ikke Skoler, og det er et godt Tegn. Det er ikke Anarki. Naar man gaar inde i en By, ser man nogle faa Huse i Nærheden og har ingen ret Mening om Kirkers og Taarnes sande Højde; kommer man udenfor paa Afstand, da ligger de almindelige Huse som en Grundlinie, hvorover Taarne og Kirker tegner deres karakteristiske Profil. Saadan vil vor Litteratur om halvtreds Aar ikke synes Anarki; mange, der nu ser høje ud, opdages da slet ikke og forvirrer saaledes ikke Synet. Hvem af os, det er, faar vi først at vide, naar vi er døde.

Jeg synes altsaa, at der er god Grøde i vor Litteratur, men hvad siger den, som det hele kommer an paa, Litteraturens mægtige og vanskelige Gud: Publikum? Alles Øjne vogter paa ham, men han oplader ikke sin Haand og mætter os alle med Velbehag, og mangen litterær Spurv og maaske bedre Fugl falder til Jorden, uden at han kerer sig om det. Hvad enten vi dyrker den Gud, fordi han elsker os og gør vel mod os og vore Børn i tredie og fjerde Oplag,

eller vi foragter ham og ikke tænker paa ham, før vi sender vort Værk ud med ubehagelige Anelser, saa træder vi dog alle frem for ham med denne Bøn, mer eller mindre skingrende formuleret: Giv os vort daglige Brød. Naar nu Publikum vil have underholdende Lektüre; naar han kræver de Ideer og de Fraser, der som udtraadte Sko — passende til enhver Fod — ligger langs Litteraturens Landevej; naar han vil have aktuelle Bøger, der faar deres Varme af Dagens brændende Spørgsmaal, og som om ti Aar er Aske og Slagger; naar han fordrer historiske Romaner, denne vantrevne Podekvist, der henter al sin Saft af vor Tid, og som af sine historiske Celler hindres i at anvende den rigtig; vil han have selveste Rocombole — — hvad skal vi saa gøre? Skal vi forblive Idealerne tro? Ja, da maa vi indrette os paa Smalkost, vi maa blive den Stand i Landet, der behøver mindre end nogen anden og er mer tilfreds end de; vi maa opgive Burgunder og Piger, gifte os ærbart og nøjes med at springe af vor Cykle ved en Post ved Landevejen og pumpe Vand i den hule Haand; vi maa gaa forud for alle (ogsaa Husmændene) i Tarvelighed; vi maa overgaa andre Mennesker ved at have mindre Fedt paa os, færre Nerver, sundere Ansigtifarve og bedre Humør, vi maa saaledes gøre os misundte og derved læste. Ti andet end Digtere kan vi ikke godt være — maaske Landpost, det er sundt og friskt. Men jeg synes Erfaringen viser, at Journalist er ikke godt.

Eller skal vi slaa det store Slag og skrive de Bøger, Vor Herre forlanger af os? Skidt med

Idealerne, op med Stortrommen, komme i Oplag og saa lægge Penge hen og have Raad til at dyrke Idealerne videre. Jeg tør ikke anbefale det; jeg er bange vi bliver ved Stortrommen. Vi maa hellere prøve Kampe, og der vil komme en Kamp mellem det, der er Litteratur, og det, der er mange Oplag, den er godt begyndt, og den vil blive endnu haardere. Men vi gir os ikke — jeg tænker mig, at vi ikke gir os; vi har mange mod os, f. Eks. dem, der vil frelse Samfundet fra os, og dem, der lever af at nedsable os, og jeg er heller ikke vis paa, at vi faar Venner i Socialdemokraterne, hvis vi ikke vil være aktuelle. Der vil blive Kamp, hvem vil fedes, hvem sulte? Lad den nu først vare nogle Aar, saa kan vi se, om „vi“ eksisterer mere.

Der er et Spørgsmaal, som opfordrer mig til at tale om mig selv. Det staar saadan for mig, at de Skikkelser, jeg skaber, er typiske, ikke individuelle, og jeg har en Fornemmelse af, at de snarere vil blive bredere end mer snævre i Anlægget; jeg ser ogsaa i mig selv mere et Typisk end et Særtilfælde. Jeg skal ikke opregne, hvem jeg synes bedst om, og hvem, der har paavirket mig mest; stærkest paavirkes jeg vist af mine egne Bøger. Naar jeg har skrevet en, fjærnes jeg fra den paa en Maade, jeg ikke er Herre over, og som næppe er mig bevidst, og jeg havner i et andet Emne, der imidlertid ligesom har ventet paa mig; der er saaledes stor Forskel paa „Syner“ og „Hjemme fra Egnen“, paa „Folk“ og „Støv og Stjerner“. Men nok om det, jeg er endnu saa lidt kendt, at det klæder mig bedst ikke af tale for meget om mig selv.

MARTIN ANDERSEN NEXØ

I C. E. Jensens Bog „Vore Dages Digtere“ bliver Johannes V. Jensens Stil et Steds lignet ved et Knivblads kolde Skarphed.

Betydeligt bedre end paa Johs. Jensens vekslende Sprog, der er ladet med Stemning og svangert med Følelse, synes denne Lignelse at passe paa Andersen Nexøs Personlighed og Stil. Som der i hans

retlinede og ubevægelige Ansigt er noget af Knivens stive Vilje, er der i hans Stils Kulde og i hans Emners rivende Hvashed Knivens blanke og nøgne Oprigtighed. Oprigtig er han som faa, fast og nærværende. Sikkert skærer hans Kniv ned om Roden, der hvor han luger sit Emne op af den ramme Jord, ingen Glippen forvilder hans Øjnes Sigt, ingen Tvivlen Haandens skrappe Greb. Vilje er hans Væsen, Vilje til Sandheden. Fra selve Kniven, hvor Mulden klæber i tunge og fugtige Klumper, kan der stige en Lugt fra den mørke, gærende Jord.

I en landlig Have passer Andersen Nexø, og i en saadan bor han nu, ensomt, ude i Espergærde, ved det blæsende Sund; der har han en Have, han renser med egen Haand, at den kan bære ham den stærke Frugt.

Hr. Nexø har sendt os dette Brev:

1) Det, De kalder Anarkiet i vor Literatur: Forfatternes Utilbøjelighed til at danne Grupper eller Skoler, er for mig et Udslag af aandelig Velstand. Der er saa lidt tilsigtet Pædagogik i den bedste Del af den danske Digtning for Øjeblikket; mindre nidkær Flammen for den og den „Sag“, mere af Alvarmen. Solen skinner jo ogsaa paa onde saa vel som gode, det regner med Ordner paa de største Gavtyve; hvorfor skal vi altid gaa og spejde efter det indregistrerede Varemærke? Der er desuden Grupper, Skoler, Partier nok! man tror man slaar Kloen i et Menneske — og faar bestandig fat i det yderste Led af en solidarisk Klump. Der er ikke Raad til, at vi andre ogsaa skulde klumpe os sammen. Vi maa se at komme op hver for sig, hvor Overblikket vindes; og en Dag naar en og anden af os maaske saa højt, at han kan lade Livet spille paa Klumperne, saa de opløser sig i Mennesker igen.

Ja, ja! det er i al Fald en frisk Tanke, at hver Mand indefra tvinges til at søge sig sin egen Bane — og holde den aaben for alle Livets Muligheder. Det har lige som en vis Betydning, at ikke alle tripper brægende i Flok. Det kunde tænkes at smitte af paa vor Folkerepræsentation, saa den en Dag paa Vejen til Stemmeurnen slog bag op mod Driverne eller satte sig paa Halen og tænkte selv. Partierne smuldrede jo saa og blev til lutter Enkeltmænd, der grupperede sig personligt om det enkelte Spørgsmaal og stod frit igen, naar Spørgsmaalet var løst. Det gav Smidighed i Samfundslegemet — der behøvede

næppe smøres med Djævlefedt for Stivhed saa! Men det er ikke værd at drømme.

2) Det, der staar i Vejen for Skole- og Gruppedannelse, hindrer ogsaa en ubevidst Vandren i Trop. Udviklingen i vor moderne Roman gaar ikke i nogen enkelt Retning, den er ikke modebestemt. Derimod foregaar der en Ekspansion, vi har Raad til det alt herhjemme — *det typiske og det individuelle, det stærkt dramatiske, og det lyrisk stemningsmæssige*. For en halv Snes Aar siden skulde en Bog være saadan og saadan, ikke Jegform, ikke Smaanoveller; Angreb paa Kirke og Ægteskab, Tykkelse indtil 200 Sider. Nu skal den blot være *god!*

3) Vand gør det vistnok ikke, som skrevet staar; og jeg tror ikke det store Publikum besidder nogen paalidelig Ævne til at skelne den gode Bog fra den slette. Det kan undertiden knibe haardt for de kunstnerisk Kræsne ogsaa! Fraregnet Almuen — der griber forunderlig friskt om enhver Bog, men desværre faar saa faa Bøger i Hænde — ligner vi vel alle mere eller mindre visse Biller, der ikke kan lide frisk Føde, men graver den ned til den bliver Aadsel. — For mig hører kun den til de afgjort Store, der overvælder *mig* med sit Værk, ligegyldigt hvad baade det store Publikum og de kunstnerisk Kræsne mener om ham. Bjørnson har for at tage et Eksempel aldrig virket stærkt paa mig!

4) Dette med den sproglige Nyskaben tror jeg ikke paa, det holder aldrig for en Analyse. I et Land med en Kultur blot saa gammel som vor nyskabes Sproget ikke men gror, i hele Nationen og ufattelig langsomt. Mon det ikke er Tillægs-

ordene — Sprogets *Flirt* —, der fremkalder de fleste af disse Forestillinger om Nyskaben? det kan jo ske for den bedste at forveksle Flirt med reelle Hensigter! Vi havde en saadan Periode for en Snes Aar siden, hvor unge begavede Digtere sad og tumlede med kunstfærdige Tillægsord, og undrende Mennesker varslede om en ny Æra for Digtningen. Hvor er Tillægsordene fra den Gang? og hvad er der blevet af J. P. Jacobsens Tillægsord? Det er vel dem, der nu byder os naturligt imod ved Læsningen af ham? Vil mere af hans Sprog dø — ogsaa af det, der nu virker betagende paa os? Det er ikke umuligt, for J. P. Jacobsen var Stilist, maaske den ejendommeligste, vi har haft, men Stilist! Han naaede aldrig til det Sprog, der bliver borte i Værket.

Saa betagende han er — han er en overdaadig Kaprice i Sproget, en af dem, der ikke taa-ler at ses to Gange. I Forlængelse af ham ligger Travestien (J. Blicher Clausen). Han staar som Stilens Triumf, Tekniken kan ikke tale smukkere med end hos ham; men den kan opsuges af Værket og blive borte i det. Ligner han ikke en af de sjældne Blomster, en Gartner nu og da trækker til? den slaar alle ved sin fremmedartede Pragt, men den er gold! Sproget har lagt Vejen uden om ham.

Ogsaa sproglig set staar Henrik Pontoppidan for mig som vor betydeligste Prosaforfatter. Han har altsaa ikke „nyskabt“ det danske Sprog; men han har holdt dets Sti ren! I hans bedste Værker — og stundom hos Johs. Jørgensen — træffer jeg det ideale Sprog, det, der *bærer* Digtningen — usynligt som Luften bærer. Hvor Pontoppidan

er bedst, er der slet intet Sprog; man oplever Værkerne, det er, som skabte man dem selv — men i lykkelig Lethed.

5) Jeg føler mig stærkt knyttet til næsten alle af det Kuld, jeg selv tilhører. Skjoldborg, Nathansen, L. C. Nielsen, Jakob Hansen, Aakjær, Johs. V. Jensen, Ludvig Holstein og af de yngre Harald Kidde og Otto Rung. — Tiden slaar kraftigt ud fra dem alle, og de er heldigvis saa forskellige. Men de ligner alle hinanden deri, at de er unge og endnu har deres bedste Værker i Behold.

Vi har megen Ungdom i Danmark for Øjeblikket!

KAI HOFFMANN

KAI HOFFMANN er af vore yngre Lyrikere den, der ved en inderlig Tilegnelse af fremragende udenlandsk Poesi har tilført vort Sprog noget ejendommeligt nyt.

Hans Digte er tunge af disse magiske, yderligt sammentrængte Linjer, der aldrig beskriver, men suggere- rer, som aabner for en hel Vision eller fører

langt ind i Drømmen, som *bliver* i Ens Erindring paa en saadan Maade, at de, efter som Aarene gaar, toner dybere, hemmeligere og ligesom bestandig længere inde fra i Ens Bevidsthed.

Han er en Tilbeder af Asuren: Stjernehimlen hvælver sig over hans Digtning. Af alle vore samtidige Poeter er han den, der forstaar at fremmane „det Grænseløses véfulde Guddomspragt“ saadan, at Tanken paa det gaar gennem En som en legemlig, smertelig-vellystig Gysen.

*

*

*

Sammenslutninger af faglig og praktisk Art kan til enhver Tid være nyttige, for Skribenterne som for alle andre; men aandelige Forbund, med Masseunderskrifter under ét bestemt, fælles Program, er ikke altid naturlige og formaalstjenlige

og er det ganske sikkert mindst i vore Dage. Hemmelige eller stiltiende Sæmmensværgelser mellem enkelte eksisterer vel, men da ligesaa ofte mellem Folk af forskellig Kunstart som mellem Fagfæller, og ét betragter jeg som givet: der findes i Øjeblikket intet fælles Grundsyn, der kan samle mange under ét og binde os sammen som en Bataillon under en Fane. Vi har vort Hjerter for mange Steder — det vilde kunne hænde, at vi elskede vore Modstandere højere end vore Venner. Lad os da blive i vore Stuer — og kun mødes i det, der, selv om vi er grunduenige og bitre Fjender, forbinder os alle: Faget — som Officerer af forskellige Nationer forenes i Kærligheden til det ædle Haandværk, den skønne Kunst, som er deres fælles Studium. —

Alligevel — jeg ønsker ikke for megen Forsønlighed, og jeg har glemt, at der jo virkelig i den danske Literatur eksisterer i det mindste én literær Gruppe — den jyske Gruppe. Dette er jo Folk, som med hævede Køller gør en Attacque i sluttet Trop og som har saa stærke Lunger, at vi andre virkelig staar Fare for ikke at blive hørte.

Er Hovedstaden egentlig til i den danske Literatur? Har vi — Storstadens og Overklassens Børn — overhovedet anden Bestemmelse end i Andagt at lade os proppe med Provins og Barbari og — som den underlegne Race — at bøje os for disse Fornyere af vort Blod, der er saa venlige at ville skrive vore Bøger og grundlægge sig en Position imellem os. Hvor mangen Lykkeper fra Markerne er ikke kommet vandrende

herind med blaa Øjne og grov Appetit for at erobre denne By, der tilhører os fra Fødslen — disse Pladser i Sol, disse Gader og regngraas Huse, som vi ejer, i et Blik — souverænt og usynligt — dybere, ja visselig, dybere end nogen indvandret Fremmed, om han saa har taget det med Storm de 20 Gange.

Det er Tiden, at den danske Literatur faar en ny Gruppe — Københavnerne Gruppe!

Det gælder om at se Skønheden i de Ting, der er omkring os; det gælder om at føle Københavns Pathos. København er Skæbne — som New York og Paris er det — her er din Bane og dine Mure — af det, du ser omkring dig, skabes dit Liv, til du dør — — —

København skal opstaa i Kunsten; fra København og Kulturen skal Kunsten udgaa — Hverdagsromanerne og de lyriske Romaner, Ideerne og Hjernespidene, de vidunderlige Vers og Dramaerne om de store Skikkelser. — Jeg tror, at der Side om Side med en indtrængende Virkelighedskunst vil komme en dristig og usandsynlig Poesi; jeg tror, at Fremtidens Literatur — særlig Lyriken — i langt højere Grad end nu vil blive en koncentreret, fortættet Essens; jeg tror, og jeg haaber af Hjertet, at Digterne i de kommende Tider vil vende sig mod Fyrsterne blandt Menneskene! —

Der vil — ved Siden af den falske, den smagsfordærvende Literatur — blive skrevet flere og flere Bøger, som intet har med Kunst at gøre, men som er underholdende, belærende, energivækkende. Lad dem blot spredes over Landet — Faren for, at de skal skade den egentlige

Literatur er dog kun ringe. Thi den egentlige, den skønne Literatur vil altid have og har altid kun haft et lille Publikum. Kunsten er i sit Væsen aristokratisk, Skønheden er en Religion — og Digteren ved, at den, der vælger Skønheden, vælger ikke Publikum. — Naturligvis kan én være lettere tilgængelig end en anden, naturligvis vil den særligt fremragende som Regel være den, der har de fleste Beundrere blandt de kunstforstandige; men det er kun indenfor den snævre Kreds, at Flertallets Dom er af Værd. Hvor dybt Kunsten til en given Tid naar ned i Masserne, beror paa Tidens almindelige Kultur og ikke paa Kunstneren — det paaligger ikke ham at stige ned — og naar man nu om Dage vil proklamere, at kun den, der er „Digter for Folket“; er en virkelig stor Digter, saa er dette meget lægmandsagtigt — og meget uhistorisk. Der findes mægtige Poeter, som kun ad indirekte Vej, gennem andre Aander, er trængt ud til Sjælene — det er overhovedet Øjenforblændelse, dersom en ægte Digter, hvis Værker er uden populære Slakker, synes at have opnaaet et stort Publikum udenfor de literære Kredse; det er Snobberiet eller Klassiker-Ærbødigheden, der har bemægtiget sig ham — eller det er af politiske, nationale, religiøse Grunde, man tiljubler ham. —

Men en dansk Digter — en, der er hyldet af de faa, af Skønhedselskerne og Skønhedssmagerne, som den pragtfuldeste af det sidste Slægtled — har sluttet en Bog om Amerika med disse Ord: — Jeg vil nu skrive for det Publikum, der ikke læser! — Jeg forstaar fuldt vel denne Stemning,

denne Lede ved Feinschmeckerne og Længsel efter Millionerne — dem, der endnu aldrig har læst, og dem, der ikke mere læser, men lever — dybt dernede og i de højeste Egne. *Johannes V. Jensen* har altid haft dem i sit Hjerte, han har fyldt sine Bøger med deres frodige Liv, deres ekstatiske Liv, han har fornyet Sproget og Poesien med det, der er udenfor Kulturen, og det, der er over Kulturen. Jeg har altid næret den stærkeste Beundring for denne dekadente Barbar, selv om hans aandeløse og altid krampagtig anspændte Stil uden Hvilepunkter kan trætte mig og synes mig at true med at blive Façon — men angive hans Maal, afgøre, om han er større eller mindre end hans Antipode *J. P. Jakobsen*, det kan jeg ikke indlade mig paa. *Jakobsen* føler jeg for langt borte fra mig, *Johs. Jensen* har jeg for nær paa Livet.

Desuden har jo baade *Johannes Jørgensen* og *Sophus Claussen* fornyet det danske Sprog i maaske ikke mindre Grad end *Johs. Jensen*. De er ikke saa udprægede Ordvirtuoser, tager ikke saa voldsomt fat; men *Jørgensen* har — rent bortset fra Versene — i sine tidligere Prosa-bøger sagt Ting, som Sproget ikke før har kunnet udtrykke; og *Sophus Claussen* har inden for Sprogets Rammer — som *Jensen* ofte sprænger — frembragt Ting, som intet overgaar; han er den mest *trolldomsagtige*, samtidig med, at han er den *danskeste*.

Sophus Claussen — jeg vil nævne ham som den danske Digter, der i Øjeblikket er mig kærest.

Har vi ikke vort Udspring uden for os selv

— langt borte mellem de grønne Marker — og bør vi ikke vende os mod den, vi ikke ligner og som ejer det, vi ikke har? Er det at fornægte sig selv? Eller er det ikke at lægge et Plus til sig selv? *Johs. Jørgensens* Vers — deres Kirke-musik faar mig til at gyse, noget dybt i mig genkender sig selv. Men jeg *vil* ikke denne Musik, jeg elsker den ikke. Jeg elsker den *beruste Livsfølelse*, der strømmer fra *Sophus Claussens* Poesi — det overmodige Hjerte, der banker i den, som Hjertet banker hos de Mænd, der vandrer gennem Vanskelighederne i Verden — sejerrigt smilende!

OTTO RUNG

OTTO RUNG er en af de Unge, til hvem hans Jævnaldrende nærer de største Forhaabninger. Thi i vor samtidige meget demokratiske Litteratur er en Roman som *Det Uafvendelige* en Sjældenhed: en aristokratisk, yderlig raffineret Bog, der gennemsitres af nye og forfinede Skønheder. Den beskæftiger sig med Sjæ-

lelivets vanskeligst tilgængelige Fænomener, den egentlige Handling foregaar nede i Ubevidsthedens Mørke, men med en bemærkelsesværdig Overlegenhed, en næsten aldrig svigtende Sikkerhed fører Rung Læserne gennem de underjordiske Sjælens Løngange, hvor der lurder saa megen forborgten Rædsel.

Hr. Rung har sendt os følgende Brev, der er en fortræffelig Kommentar til hans Debutroman og forhaabentlig ogsaa vil blive det til de Værker, han har under Arbejde.

Den skrivende, der adspørges om de Forhold, hvori han selv er meddelagtig, dels i Gerning, dels ved et Fællesforsæt af ejendommelig Art, afgiver nødig en altfor oprigtig Bekendelse. Han forholder sig, som enhver Inkvisit under Forhør, modstræbende.

Thi Tilstaaelsen om sine personlige Rørelser giver han helst dulgt af den Form, han vælger sig for sit Arbejde; han udleverer sig nødig paa anden Vis end gennem det Stof, han Gang paa Gang har hærdet i sin Ild, for ikke altfor ublu-færdigt at — faa sig selv at se.

Og den Skrivende vil da forbeholde sig at svare som Vidne i andres Sag: som Læser fordi han — maaske og maaske ikke — er Læser og maaske endogsaa en af de bedste Læsere.

Thi er det ikke naturligt for en Skribent at læse med en Ydmyghed som ingen andens, med en Kærlighed som ingen andens, fordi han selv har maalt Dybden af den Smerte, selv har udstridt de Kampe, hvoraf et digterisk Arbejde bliver til. Af Medlidenhed allerede maa han være den bedste Læser. Derfor ingenlunde den bedste Dommer.

Et Spørgsmaal, der rettes fra den, der i vor Tids Litteratur ser Anarki og lovløse Tilstande, maa derfor af den læsende Skribent mødes med en Frihedsfordring.

Den læsende vil ønske at se saa mange Varieteter som muligt opstaa, han vil fordre Fri-land for Kultur og Ukrudt, for bisart og Udart-ning. Lad blot Snylttere og Ukrudt vokse op over de gode Vækster. Lad Livets Kilder om den Ting, de alene har Ret.

Og for de, der er botanisk skarpsynede, vil sikkert Slægtskab og Grupper være kendelige selv i en Vildmark. Lad de, der forstaar sig paa den Ting, indføje dem i et Linné'sk System.

Frivillige Sammenslutninger i Skoler og i det, der med et værre Ord benævnes Kliker, tiltaler

mig i ringe Grad. Jeg mistænker enhver sluttet Kreds for dens Mangel paa Rummelighed, og jeg er ligegyldig overfor dens praktiske Side: at manifestere sig offentlig, synligere for Publikum ved sin Masse i Pyramideform med en Mester i Toppen.

Jeg kræver denne Rummelighed af mig selv, skønt jeg ved, at min personlige Læsersmag er snæver, skønt netop Drivhuset med de store tropiske Blomster bag Glas og mellem Ovnør er mig kærest, skønt jeg ikke evner at forstaa Halvdelen af de Frilandsvarieteteter, der vokser ud af vor sure Jord. Saa lidet rummeligt jeg personlig evner at føle, saa vidt og omfattende, maa jeg dog fordre, det skal vokse om mig — maaske blot, for at jeg des friere af det mægtigste Udvalg kan vælge og vrage.

Jeg ser med bristende Forstaaelse paa meget beundringsværdigt, der skrives. Den brede og korpusstærke Roman, der i vore Tider hævdes for sin nøje og indgaaende Forfølgen et Liv fra Fødsel til Død, er mig ganske fremmed. Jeg modtager med Ubehag de langtholdte Stemninger, de evigt tilbagevendende Granskninger, hele det kroniske opslidende Forløb af den Sygdom, der kaldes en Bog. Romaner som *Frensens* og *Lagerlöfs* og de danske Mønstre af denne Art, var for mig uigennemtrængelige. Hvert Blad var en ny Dør, jeg vendte; jeg kom ikke ind. Det er en personlig Sag, at jeg her mangler Tilegnelsesorganer. Jeg vil fordre for mig at erobre en Bog, men jeg vil mærke den give sig hen under mine Hænder. Jeg vil føle den skælve, jeg evner ikke at lade mig drage sindigt og stædigt frem gen-

nem en Bog. Jeg er af moderne Byliv vænnet til Fart og til Adspredelse paa min Vej. Jeg forlanger at lokkes af tusinde ubeskrivelige Nervefornemmelser frem gennem en Bog. Den grundige og solide Oplysning af menneskelige Forhold er mig ikke nok. Min Læsersmag er i den Henseende sagtens fordærvet og forlanger at lattes paa sin Vej af Rhytmer og Ynde: *at fortrylles*. Den jyske Digtningens Tone er mig saaledes fremmed; jeg magter den ikke. Mit Sind mangler Sansen for Langvarighed.

Og jeg tror, der vil komme en bedre Tid for den hurtigt jagende, dybt indtrængende handlingsrige Roman, kort, hastig og dramatisk i sin Form, — der ingenlunde gengiver Følelser og Tanker fuldt afsløret og klaret, men lader dem skimte dybt og mystisk som de skimtes i Livet bag det Tilsyneladendes skønne Slør, — som under sig den kloge Bredde, for i næste Nu at lade Handlingen bruse, som har Mod til at lege med Liv og Skæbner og ikke gaar under deres tunge Aag i dump Respekt, en friere, en mere aristokratisk og heroisk Form af Pathos og smeltende Lyrik bygget over et Dyb, der er dybere end de jævne Veje, over hvilke vor Tids jævne Skæbner vandre. Jeg kunde længes mod en ny Form for Skildring, der var friere og lettere end den Mark- og Dagligstuedigtning, der nu er gængs, vildere og mere *hinsides* Livets smaa gnavende Ting end de Bøger, der i vore Dage bliver til under Hænderne paa Mænd, der har Generationers ufri Arbejdsliv og usle Kaar til Forudsætning. Jeg kunde *foruden* denne tidsmæssige Digtning tænke mig en anden, der var fornem

og fri, uborgerlig og despotisk overfor sit Stof, ligegyldig, rolig og hærdet i sin egen Lue.

Hver dyrker nu sit lille Areal. Man lyser rundt med sin Haandlygte paa udstykket Husmandsjord. Specialisterne har Ordet. Men bør ikke netop Litteraturen, eller en Gruppe af den, være over Specialismen? Kan ikke netop den samle og overskue, give Uddraget af den splittede Forskning og fastslaa Typerne i de mange spredte Forhold?

Det er Skik nu at nærme sig sit Emne saa nært og intimt som muligt. Man vil gøre det individuelle indlysende, lade Personerne leve i en Bog. Man skal kende sin Mand fra Jordskorperne under hans Træske til Madresterne i hans Tænder. Han skal være hjemme i sine egne Stuer og man vil se ham der i sine vante Funktioner.

Og man synes ofte, at man i *altfor generende Grad* er i Stue med de Mennesker, man læser om. Man vilde i Livet ikke have søgt deres Selskab paa saa nært Hold. Man vilde have skaanet sin Smag for mange altfor paatrængende Sensationer, som fornemmes ved visse Individier paa kropsligt nært Hold. Man vilde have fjernet dem fra sig eller givet dem en ny Betydning gennem Ironi eller andre reflekterende og — flatterende Spejle. Man mødes til Gengæld med en Fordring om Redelighed, Oprigtighed i Skildring. Og maa sagtens tie under Byrden af at reagere fjendtligt — og taale at benævnes reaktionær. —

Men man tør vel for sig selv som Læser haabe paa den Skildring, der griber ned blandt Individernes store, ligegyldige Skole med et genialt

Valg og giver os paany en af de store almen-gyldige Typer, i hvem vi føle os selv forstørret og forklaret: Monumenter over Menneskeslæg-tens Fryd og Lidelse, hvori vi har Del hver for sig. Den *store Kunst alene* skaber Typerne paa Bekostning af alle de smaa Ting, der hæfte ved det navngivne Individ som et Signalement, men som er ligegyldigt for den, der intet hellere, intet højere vil end det største: kende sig selv i sin Tid.

Og dér har *Johannes V. Jensen* vist en Vej. Skønt han vitterlig er størst, hvor han lader sit voldsomme Sind rase som en Betændelse i sin Hjemegns trange Grænser, — en forsnævret Tarmstump af Danmark — betyder han dog for vor Tid mest, ved at han har sprængt Veje ud af det daglige Jævnliv ind i det, der er *Historie*. Han har søgt de store Linjer, de evige Menne-skeproblemer i vor Tid: Vore Dages Faust i *Edmond Hall*, *Hàmlet* — vor Tids Enten-eller Mand —, i *Hjulet's Lee*, og især *Madame d'Ora*, der ikke mindst er af den store Type, fordi hun er menneskeligst af de tre.

Og er end i Jensens Arbejder Linjerne endnu kun anviste, er dog ved hans Sprog faktisk sprængt nye Veje — som ganske vist ingen anden har Ret til at vandre, men som vil tvinge andre til friske Forsøg. Der trængtes til Sprængstof i et Sprog, der gennem tyve Aar siden *J. P. Jacobsen* er blødagtigjort. *Johannes Jensen* har anvist os den arbejdende store fysiske Verdens Labora-torier som Sprogkilde. Han har frataget Sproget dets sidste Dampe af Metafysik, der var over-gemte fra Romantikkens og de *Hegel'ske* Dage.

For en efterfølgende Skribent er det tungt og utaknemligt at gaa frem i hans store Skygge. Der er et lufttomt Rum bag ham. Man maa, hvis man, som han, søger sine Emner udenfor sin Stue, holde sit Sprog krampagtigt fattet, koldt og tørt, om man ikke vil lade det vriste fra sig og paatvinge den store Forgængers saa let smittende Kunst som en Manér.

Som Læser maa man være ham dybt taknemlig, selv for de Lidelser, de knugende Timer, man har følt under hans hårdt hamrende Haand — inden man var dannet færdig i den Form, han vilde.

Og han staar saaledes som Gennembrudsmand, uden at maatte danne Skole. Maaske vil Sproget efter ham krystalliseres til den ideelle Klarhed, et *Goldschmidt'sk* rensset og purt Dansk. Maaske vil om ti—femten Aar *Johs. Jensen* have selvmyrdet sig ved sin jætteagtige Sprogkunst, og ingen vil kunne taale at gennemgaa hans Spidsrodsløb af en Stil. Han har i saa Fald dog haft sin Mission, ikke ringere end de største af vore Navne.

Og da er det en ligegyldig Sag, om Publikum ikke følger. Om der er en Gruppe af kræsne og en stor maabende Hob, skilt ved en Kløft eller snarere ved et mægtigt Trappetrin fra hverandre. Den store Hob har aldrig begrebet de bedste, og selv naar den jubler Bifald til et *Shakespeare'sk* Drama eller sluger en *Zola'sk* Roman, begriber den ikke de store Skønheder i Værket, om den saa er ti Generationer yngre end den Tid, hvorfra det fremstod. Evigt vil Publikums plumpe Smag indbilde sig at finde sine egne plumpe

Gebærder selv hos de store, naar en Toneangivende først har givet Signal. Det vil beundre *Holberg's* Saftigheder som det hovedsagelige, det vil med sine grove, nysgerrige Rovinstinker følge Mordintrigerne i *Othello* og *Hamlet* — og intet søge mere udover den Ting. Ingen af de Store tilfredsstiller i Virkeligheden paa en Gang de kræsne og den store Hob. Lad de mange beholde deres mange, og de faa kræsne deres faa. Hoben vil aldrig drives til at elske Kunsten, og Kunsten behøver dem ikke. —

Men som Læser søger man sig ud en Kreds af Navne, hvis Betydning man har følt stærkt, og til hvem man vender tilbage — og som ingenlunde behøver at vedkomme ens Virksomhed som Skribent.

Personlig finder jeg Behag i engelsk Sprog og læser gerne nogle moderne Englændere, der af vor Tids store Fortæller *Kipling* har lært en Sprogtoner, som har Lyd i mine Øren, og hvis Fantasi sprænger ind paa Omraader, der i den knebne Realismes Tid var lukket Land.

Og naar jeg vælger at læse mit eget Sprog, finder jeg den samme Trolddom, stærkest og kærest i *Sophus Claussen's* og i mange af *Aakjær's* Digte. Jeg lader mig stemme af *Harald Kidde's* tunge November, klare af *Henri Nathansen's* og *Andersen-Nexøs* standhaftige Klogskab.

Og hænder det, at jeg ønsker at *forklares* og *bestemmes*; søger jeg tilbage til de store Navne, der staa uomstødeligt for os alle gennem Tiderne som et Ydmygelsens Tegn for hver en af os, der skriver.

OLAF HANSEN

Meget varsom og skør er *Olaf Hansens* Poesi. Slørede Erindringer, smeltende, hendøende Anelser af Farver som paa de ganske tyste Høstafteners Himle. Aldrig raaber, aldrig skriger hans Stemme, knap nok taler den, men man lytter til en Hvisken og en Mumlen, der kommer fra det løndomsfuldeste i et Gemyt der helt er Andagt.

Hans legemløst sarte Lyrik gemmer en saa bristefærdig Æmhed, at Ordene drypper ned i vort Hjerte som en usynlig Dug; man kan under Læsningen af hans Vers møde to stille taarefyldte Øjne; men man hører ingen Hulken, knap nok en Klage, kun den tunge Hiven af et Aandedræt, der er beklemmt af indre Bevægelse, af Vemod, af ulægelig Længsel efter det der, for altid, forgik.

Et eller andet Sted har jeg læst, at det skal være en almindelig Syge hos store Romanfattere at elske Vers. Jeg gad vist, om denne Kærlighed bliver besvaret, saaledes at de, der gør Vers, gaar rundt og gløder for Romanen. I saa Fald danner jeg en Undtagelse; jeg gløder nemlig ikke.

Jeg læser ikke gerne Romaner; derfor sætter Deres Spørgsmaal mig en Del i Forlegenhed. Hvad Udviklingen i den moderne Roman gaar henimod, ved jeg ikke; jeg er for længe siden holdt op med at følge med; kun i Ny og Næ læser jeg et og andet, og bliver jeg end imellem imponeret, keder jeg mig dog hyppigst.

Dette er selvfølgelig ikke, fordi Romaner som Regel er paa Prosa, for Romaner paa Vers hører heller ikke til mine Sværmerier, men jeg holder i det hele taget mest af den korte Form og mest af Digtet.

Grundene hertil kan jeg ikke give i en Hast, men en af dem turde være den, at mangt et Digt har givet mig i Snese, hvad Romanen giver mig i Enere. Romanen skaffer mig for lidt Selv-arbejde. Jeg faar der at vide: *Saadan* gik det til, og *derfor* gik det saadan til. For mig er der intet andet at gøre end at tage imod eller reagere, og dette er mig ikke nok. Digtet derimod gør ofte min Fantasi selvskabende, der kan sammentrænges saa meget i dets Strofer. Bøger som *Lykkeper* og *Hjulet* vil jeg næppe læse een Gang til uden paa ydre Foranledning. Men *Levertin's Kung Salomo och Morolf* vil jeg ikke blive færdig med for det første.

Jeg kommer til at tænke paa nogle gamle Vers af *Welhaven*, der for mig ogsaa giver en Grund:

Hvad ej med Ord kan nævnes
i det rigeste Sprog,
det Uudsigelige
skal Digtet røbe dog.

Af Sprogets strenge Bygning,
af Tankeformers Baand

stiger en frigjort Tanke,
og den er Digtets Aand.

Den levede i Sjælen,
før Strofens Liv blev til,
og Sprogets Malm er blevet
flydende ved dens Ild.

Den gennemtrænger Ordet,
lig Duft, der stiger op
af Rosentræets Indre
i den aabnede Knop.

Og skønt den ej kan præges
i Digtets Tankerad,
den er dog der tilstede
som Duft i Rosenblad.

En tredje Grund er den, at Digtet bringer mig Mennesket nærmere. Romanforfatteren er som en Mand, der har oplevet meget, rejst meget, set meget og ved at fortælle derom, men jeg har dybere Tillid til den, der ligesom taler til mig alene og skrifter som Ven.

Jeg ligner Digtet ved det Skib Skidbladnir; det var ikke det største af alle Skibe, men det var dog saa stort, at det kunde have alle Menneskets Guder ombord, og saa kunstfærdigt, at det kunde gøres saa lille, at man kunde gemme det i en Pung.

Naturligvis har jeg i Valget af min Gerning fulgt et Instinkt. Et Spørgsmaal som det, De her har stillet til mig, hører ikke til det, jeg til daglig bryder mit Hoved med. Det samme gælder Spørgsmaalet om Skoler og Anarki. De siger, der for Tiden hersker et Anarki i vor Litteratur, men lad det raade, til der naturnødvendigt kom-

mer noget frem, som byder at danne Skole. Kunstigt at skabe en saadan, vilde sikkert være mere skadeligt end et hvilken som helst Anarki.

Det har da i alt Fald vist sig, at dette ogsaa kan skabe Digtere. Jeg læser f. Eks. gerne *Aakjær* (især Partier af *Fri Felt*). Jeg er en Beundrer af *Niels Møller*. Endvidere har jeg altid sat megen Pris paa *Ludv. Holstein*. Maatte han engang give os sin Manddoms Poesi! Men forøvrigt læser jeg allerhelst nyere svensk Lyrik (*Frøding, Levertin og Karlfeldt*).

AFTNERNE

Politiken (Dr. Poul Levin):

De er skrevne af en ung Digter, der drages af den stille Aftens Ensomhed og Drømme . . . Naar han søger at komme paa fast Grundlag efter at have befaret Drømmenes og Dødstankernes mørke Have, da er det Moderen, Søsteren, Vennen og de gamle Kvinder, der for ham bliver Realiteter . . . Selv de Kvinder, der drager gennem disse Digtets Verden, er dødsmærkede og længes efter Ensomheden. Disse Digte er skrevne i Oprigtighed og med en bristende Kunst, som mærker sin egen Afmagt overfor det altfor tunge Ord.

Vort Land (Poul Fjeldgaard):

Rimestads Erotik er et Kor af glødende og skælvende Nerver; i hans Erotik udfolder den sælsomme Urt *Sensitiva Amorosa* sine underligt store, sygt farvede Blomster. Der klager og jubler, sukker og mumler en evig sorgtung Elskov. Og Kvinder, Kvinder glider og bølger hen gennem de lange Rytmer, lyser og drager og fylder dem med Duft og Sødme. Det er som tyste Orgier af Smerte og Lyst. Stoffet strømmer i Formen som Floden i sit Leje. Efter Regler og Maal er de ikke dannet, de lange, gyngende Vers. De rinder hen som sagte Susen af milde Vinde gennem Skove ved Aftentide. Og deres svage, enstonige Bølgen er født som Stemningens egen og eneste Melodi. Deraf den fuldlødige Skønhed i disse Digte. Der lyser virkelig af dem det underfulde Opalernes Skær, hvis Hemmeligheder et enkelt af dem søger at fastholde i Ord. Nogle faa franske Digte, som Samlingen indeholder, synes i Stemningens Intensitet og Formens Skønhed at være de danske lige.

Provinspressen (Hans Ahlmann):

Aftnernes Poesi er inderst i sit Væsen vævet af undrende Spørgen og tungsindig Kalden paa de Ting, der glider Øjet forbi som Gruber af dyb og dunkel Skønhed . . . Denne Poesi kender ikke Skitzens faa Streger, male gør den, Farverne og Klangene prøves mod hinanden, til de bliver fortrolige, til de favner hinanden . . . „Aftnerne“ efterlader i ens Sind Billedet af trætte blodigrøde Rosers tunge Bladfald — og en fjern og sugende Syngen, i hvilken man griber sig selv i at mindes Klange fra Chopin og Tschaiowsky.

Adresse-Avisen (Konrad Simonsen):

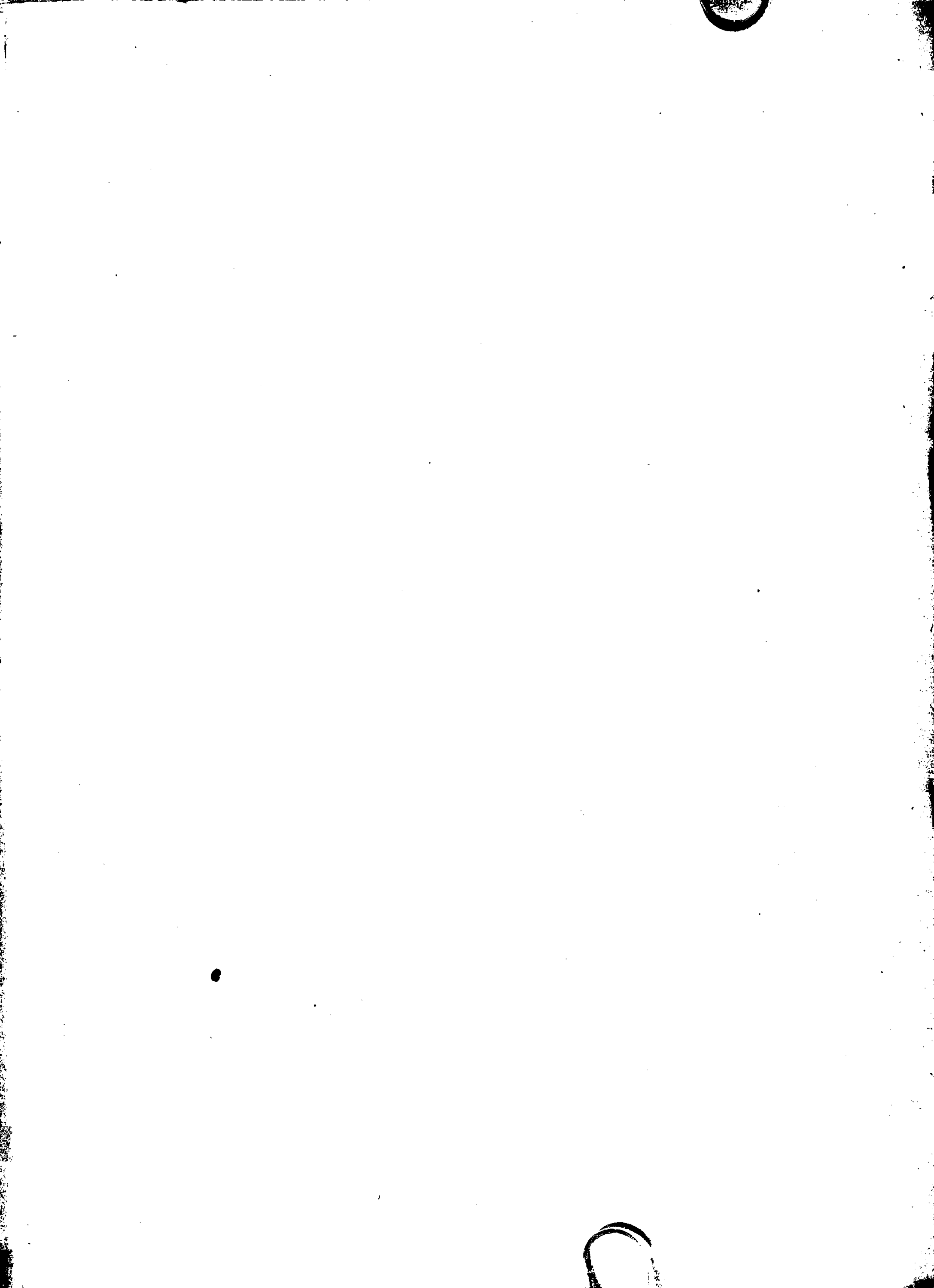
For Mennesker, der elsker Skønhed, er disse Digte af høj Værdi. Her er maaske for megen forfinet Sanselighed, en Erotik af en noget degenereret Art, men her er Kultur, Stemning, Kærlighed til alle Nuancer i moderne Sjæleliv og Forstaaelse af alle Længsler, Mystik og af det hede umættede Savn . . . Den Streng, der tolker alle Nervers Vellyst ved et Kys, et Smil, en Stemme, var hidtil urørt i dansk Lyrik. Rimestad har anslaaet den, han skildrer Mysteriet i en Sanselighed, der næsten er aandeliggjort i sin Forfinelse, drivhusvarm i sin Glød.

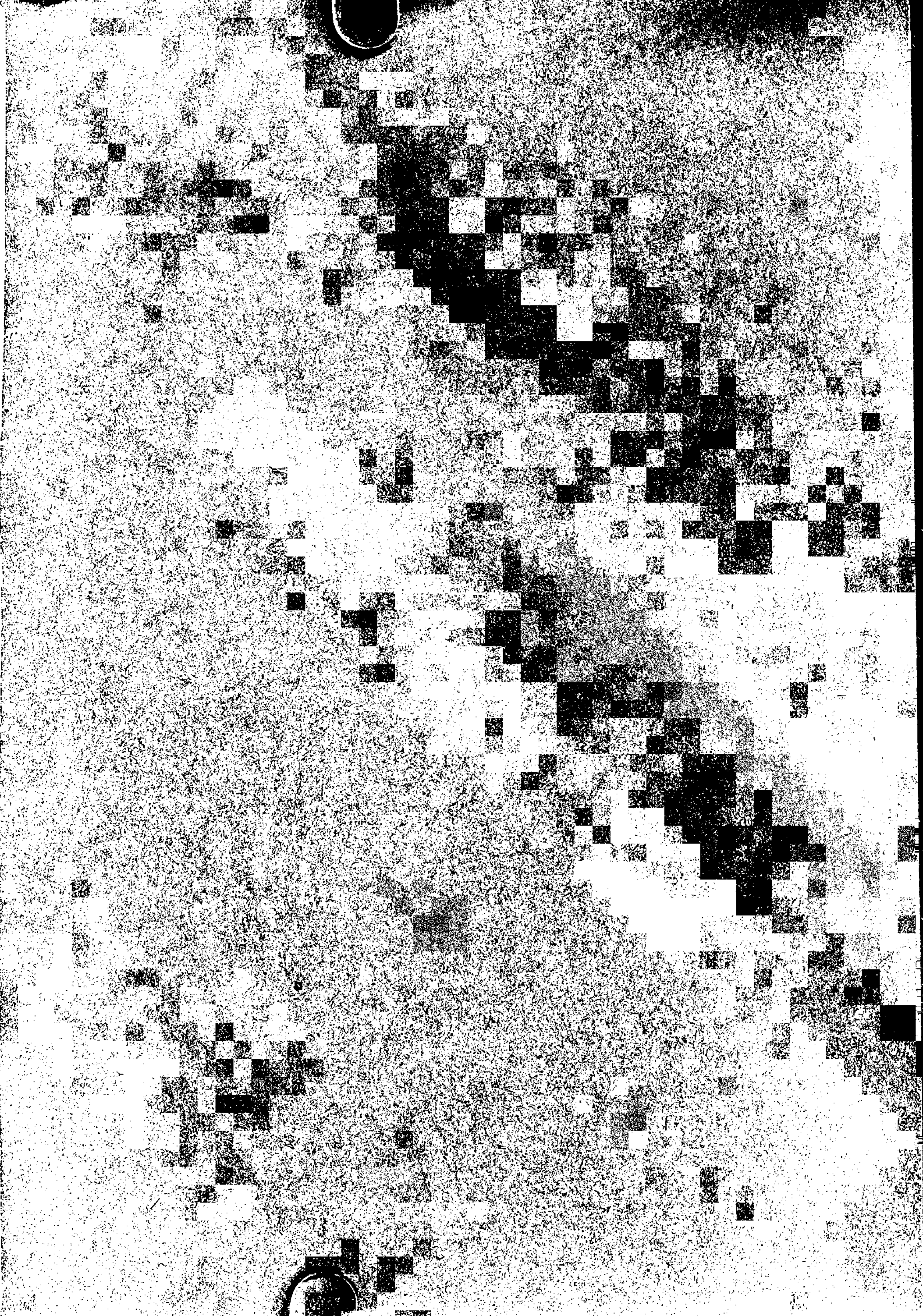
Tilskueren (Harald Kidde):

Christian Rimestads „Aftnerne“ er som en Have, „et Steds langt inde i Lunhed og Aftendug“, eller rettere som et Drivhus dybest i denne Have; dets Ruder skimtes lige gennem Lindeløvet, graa-blanke som taarefyldte Øjne, emmede af den fugtige Hede nede under Taget. Løvet lunder saa tæt over Ruderne, Bladene klæber som Munde imod dem, saa at der er evig Skumring dernede, en hed Skumring, ør af aandedrætsstemmende, tungt angribende Duft. Hvide Liljer lyser smerteligt blege som langagtige Kvindeasyn, blodigtrøde som Kvindemunde blusser altfor udfoldede Høstrosere gennem Tasmørket, Frugter svulmer, halvtbeskyggede som Kvinde-skuldre eller Kvindebarme — en Duft af Plantesaft, en Duft af Menneskeblod, men — bærende alle Duftene som en Bølge — en Lugt af Jorden, den ophedede, fødende, vandmættede Jord . . . Skumringens Opiumsdampe tætnes mer og mer, som sank Slør af Mørke bundløst i Mørket, som i uigennemtrængeligt sorte Nætter er det, Tropenætter, dybt nede i et Ocean under tungtgrønne Vande . . . Urørligt hviler de mossede grønne Vækster, størknede som Koraller, kun den lammende Duft: alle Celler og Blodkar spændes til Bristning, Roserne gløder som tusinde aabne Læber, i én Elskovsnat, én Febernat . . . Men pludselig skinner, som en kølig, vemodig Dugg paa Glasset, Nordens lyseblege Nætter . . . En Ilning isner hen gennem Drivhusets dumpe Hede, alle Kapri-folierne løfter sig fra Rankerne som Fingre, Roserne skælver som blødende Munde. alle Liljerne gulnes, som Ansigter for Tidens Pust. Jorden kaldte, den store Moder Jord, den blinde, fødende og atter krævende . . . Ramt i Hjerteroden af Iskyssel sænker Blomsternes Hoveder sig under den sidste, den stærkeste, den sorgfuldeste Duft. Døden risler gennem Drivhusets skøre Løv — som overfyldte Blodkar bløder Blomsterne mod Jorden. Luften tier og stivner. Men bag Ruderne, der køles, over den vissentgule Have hvælver sig, uudgranskeligt, Evighedens uforanderlige Stjernerum.

(Brudstykke).

GYLDENDALSKE BØGHANDEL, NORDISK FORLAG

HJALMAR CHRISTENSEN

DANSKE DIGTERE I NUTIDEN

3 Kr. 50 Øre

INDHOLD: Svingninger og Stemninger i dansk Literatur 1870—1902 — Holger Drachmann i „Forskrevet“ — Edvard Brandes — Herman Bang — Peter Nansen — Karl Larsen — Gustav Wied — Johannes Jørgensen — Helge Rode — Johannes V. Jensen — Jeppo Aakjær — Johan Skjoldborg.

HARALD NIELSEN

MODERNE LITERATUR

KRITISKE SKITSER

4 Kr. 50 Øre

INDHOLD: Johannes V. Jensen — Ellen Key — Gustaf Frøding — Svensk Lyrik — Vilhelm Topsøe — Viggo Stuckenberg — Helge Rode — Jakob Knudsen — Om Realisme.